Lokalna Strategia Rozwoju
na lata 2014-2020
Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania
Czarnoziem na Soli

Spis treści:

I Charakterystyka LGD 3

II Partycypacyjny charakter LSR 15

III Diagnoza – opis obszaru i ludności 19

IV Analiza SWOT 56

V Cele i wskaźniki 61

VI Sposób oceny i wyboru operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru 73

VII Plan działania ..... [illegible]

VIII Budżet LSR 76

IX Plan komunikacji 78

X Zintegrowanie 79

XI Monitoring i ewaluacja 86

XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko 87

Załącznik nr 1 do LSR – Procedura aktualizacji LSR 89

Załącznik nr 2 do LSR – Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu 90

Załącznik nr 3 do LSR - Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu 94

Załącznik nr 4 do LSR - Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia ..... [illegible]

Załącznik nr 5 do LSR – Plan komunikacji 98

I Charakterystyka LGD

1.1 FORMA PRAWNA I NAZWA STOWARZYSZENIA

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli posiada osobowość prawną i działa na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989r. Prawo o Stowarzyszeniach (tj. Dz. U. z 2015 r. poz. 1393), ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U.2014.1118 j.t.); ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności; ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz.U.2015.349); Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347/355 z 20.12.2013); rozporządzenia Rady (WE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 (Dz. Urz. UE L 347/487 z 20.12.2013r.) oraz Statutu.

Ponadto Stowarzyszenie działa na podstawie wewnętrznych regulaminów (Regulamin Rady, Regulamin Zarządu, Regulamin Biura LGD, Regulamin Komisji Rewizyjnej) i procedur (procedura naboru pracowników, opis stanowisk pracowników biura oraz procedury przeprowadzania naboru i wyboru wniosków w ramach realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez Społeczność).

Władzami Stowarzyszenia są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada oraz Komisja Rewizyjna. Rozdział kompetencji pomiędzy poszczególne organy LGD opisuje § 17 Statutu.

Członkami zwyczajnymi Stowarzyszenia mogą być osoby fizyczne oraz osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego, z wyłączeniem województw.

1) Nazwa:	**Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli**
2) Data rejestracji:	**08.01.2009 r.**
3) numer w KRS:	**0000320289**

1.2 OBSZAR

Obszar działania Stowarzyszenia LGD Czarnoziem na Soli znajduje się w południowej części województwa kujawsko-pomorskiego i obejmuje osiem gmin powiatu inowrocławskiego, w tym: cztery gminy miejsko-wiejskie (Gniewkowo, Janikowo, Kruszwica i Pakość) oraz cztery gminy wiejskie (Dąbrowa Biskupia, Inowrocław, Rojewo i Złotniki Kujawskie). Członkiem LGD Czarnoziem na Soli nie jest Gmina Miejska Inowrocław. Obszar LGD zamieszkuje 88 681 osób, a jego łączna powierzchnia wynosi 1 195 km^2.

Mapa obszaru działania LGD Czarnoziem na Soli

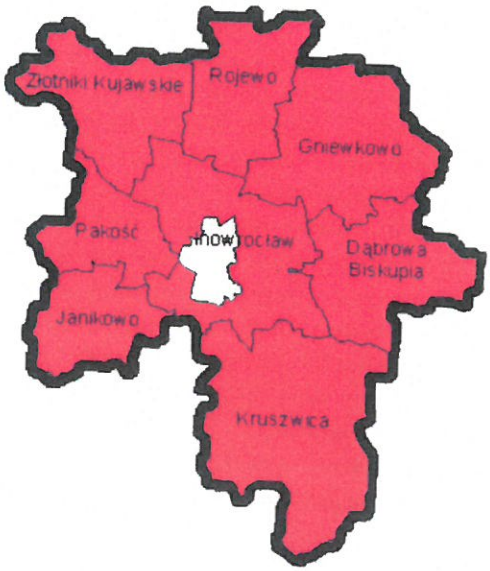

Na wskazanym obszarze (zaznaczonym kolorem różowym) LGD będzie realizatorem operacji w ramach wielofunduszowej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR). Realizacja operacji w ramach każdego z funduszy będzie możliwa na całym obszarze objętym LSR.

Tabela 1. Gminy z obszaru LGD Czarnoziem na Soli

LP	Nazwa Gminy	Typ Gminy	Powierzchnia (km^2)	Liczba ludności
1.	Dąbrowa Biskupia	wiejska	147	5 176
2.	Gniewkowo	miejsko-wiejska	180	14 831
3.	Inowrocław	wiejska	172	11 538
4.	Janikowo	miejsko-wiejska	92	13 530
5.	Kruszwica	miejsko-wiejska	262	19 849
6.	Pakość	miejsko-wiejska	86	9 885
7.	Rojewo	wiejska	120	4 755
8.	Złotniki Kujawskie	wiejska	136	9 117
		Razem	**1 195**	**88 681**

1.3 POTENCJAŁ LGD

1.3.1 Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli powstało w wyniku wspólnego działania środowisk z ośmiu gmin powiatu inowrocławskiego: Dąbrowa Biskupia, Gniewkowo, Inowrocław, Janikowo, Kruszwica, Pakość, Rojewo i Złotniki Kujawskie. Spotkanie założycielskie Stowarzyszenia odbyło się 19 czerwca 2008 roku. W Krajowym Rejestrze Sądowym stowarzyszenie zostało zarejestrowane w dniu 8 stycznia 2009 roku.

Kluczowe znaczenie dla utworzenia LGD miała aktywność Stowarzyszenia „Partnerstwo Powiatu Inowrocławskiego" (SPPI) jako realizatora projektu „Mobilizacja i aktywizacja społeczności wiejskich poprzez opracowanie zintegrowanej strategii promującej rozwój oraz utworzenie Lokalnej Grupy Działania „CZARNOZIEM NA SOLI" oraz realizacja przez Fundację LGD Czarnoziem na Soli projektu „LGD Czarnoziem na Soli- wielosektorowe partnerstwo pięciu podinowrocławskich gmin dla realizacji zadań edukacyjnych, doradczych i promocyjnych" sfinansowanych w ramach Schematu I i II Pilotażowego Programu LEADER+.

Proces budowania partnerstwa został zapoczątkowany już w 2003 roku, gdy zarejestrowane zostało Stowarzyszenie „Partnerstwo Powiatu Inowrocławskiego" - apolityczne stowarzyszenie samorządowców i liderów wiejskich mające za główny cel bliską współpracę z gminami dla pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój zasobów ludzkich oraz przedsiębiorczości w ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Społecznego.

Fundacja LGD Czarnoziem na Soli powstała 26 kwietnia 2006 roku. Fundatorem LGD Czarnoziem na Soli było SPPI - jego przedstawiciel z tego tytułu był jedynym stałym członkiem Rady Fundacji. Działalność Fundacji Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli była naturalnym przedłużeniem i rozszerzeniem działalności SPPI. Na mocy poczynionych uzgodnień Fundacja LGD Czarnoziem na Soli korzystała ze wsparcia SPPI, które udostępniło częściowo swój potencjał biurowy i organizacyjny w trakcie realizacji projektu w ramach Schematu II Pilotażowego Programu LEADER+.

Gminy Dąbrowa Biskupia, Gniewkowo, Inowrocław, Rojewo i Złotniki Kujawskie były parterami Fundacji od momentu jej założenia. W czerwcu 2007 roku do Fundacji LGD dołączyła gmina Kruszwica, a w grudniu tego samego roku kolejne gminy powiatu inowrocławskiego: gmina Janikowo i gmina Pakość.

W związku z koniecznością dostosowania formy prawnej podmiotu aplikującego do wdrażania lokalnej strategii rozwoju w ramach PROW 2007-2013 wiosną 2008 roku podczas warsztatów i spotkań gminnych podjęta została decyzja o powołaniu Stowarzyszenia LGD Czarnoziem na Soli.

19 czerwca 2008 roku odbyło się walne zebranie członków założycieli Stowarzyszenia, na którym przyjęto Statut oraz powołano Komitet Założycielski. Walne zebranie członków założycieli Stowarzyszenia w dniu 8 grudnia powołało Zarząd i Komisję Rewizyjną Stowarzyszenia, a na walnym zebraniu w dniu 9 stycznia 2009 roku powołano Radę i przyjęto Lokalną Strategię Rozwoju oraz przyjęto Regulaminy władz Stowarzyszenia.

Dzięki dotychczasowej dobrej współpracy SPPI i Fundacji LGD Czarnoziem na Soli z gminami wchodzącymi w skład LGD, Stowarzyszenie jako kontynuator działań korzystało ze wsparcia organizacyjnego i logistycznego samorządów gminnych (m.in. sale, dystrybucja materiałów informacyjnych itp.).

3 lipca 2009 roku Stowarzyszenie podpisało z Samorządem Województwa Kujawsko-Pomorskiego umowę ramową na realizację Lokalnej Strategii Rozwoju współfinansowanej ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Pozwoliło to na kontynuację działań zmierzających do rozwoju i poprawy jakości życia na obszarze działania LGD Czarnoziem na Soli.

W okresie wdrażania LSR realizowano następujące cele strategiczne:

1. Poprawa jakości życia - podniesienie standardów cywilizacyjnych.
2. Budowanie kapitału społecznego poprzez aktywizację społeczności lokalnych - samoorganizacja mieszkańców dla lepszego wykorzystania istniejącego potencjału i lokalnych zasobów.
3. Różnicowanie działalności gospodarczej - tworzenie pozarolniczych miejsc pracy w turystyce.
4. Zachowanie dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego obszaru LGD - waloryzacja lokalnych zasobów Kujaw Zachodnich.

Matryca logiczna wdrażanej Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli na lata 2009-2015

Cel ogólny	Cele szczegółowe	Wskaźnik rezultatu	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu
1. Poprawa jakości życia - podniesienie standardów cywilizacyjnych	1.1. Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury kulturalnej, społecznej, rekreacyjnej i sportowej oraz poprawa estetyki przestrzeni publicznej na obszarze LSR do 2015 roku	404 %	Przedsięwzięcie I „TUTAJ ŻYJEMY SPOTYKAMY SIĘ I WYPOCZYWAMY" /Rozwój infrastruktury społecznej, rekreacyjnej, sportowej i bezpieczeństwa/	85,5 %

Cel ogólny	Cele szczegółowe	Wskaźnik rezultatu	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu
2. Budowanie kapitału społecznego poprzez aktywizację społeczności lokalnych - samoorganizacja mieszkańców dla lepszego wykorzystania istniejącego potencjału i lokalnych zasobów.	2.1. Aktywizacja, integracja i samoorganizacja mieszkańców obszaru LSR do 2015 r.	260 %	Przedsięwzięcie II „JESTEŚMY AKTYWNI I DOBRZE ZORGANIZOWANI" /Rozwój aktywnych form działalności edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej na obszarze LSR/	106,5 %

Cel ogólny	Cele szczegółowe	Wskaźnik rezultatu	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu
3.Różnicowanie działalności gospodarczej - tworzenie pozarolniczych miejsc pracy w turystyce	3.1. Rozwój i poprawa jakości produktów i usług turystycznych na obszarze LSR do 2015 roku.	131 %	Przedsięwzięcie III „TURYSTYCZNE KUJAWY" /Turystyka źródłem dochodów dla mieszkańców obszaru LSR/	38 %
	3.2. Rozwój gminnej infrastruktury pełniącej funkcje turystyczne jako wsparcie dla rozwoju działalności gospodarczej w sektorze turystyki.	18 410 %	Przedsięwzięcie nr IIIA „TURYSTYCZNE KUJAWY – infrastruktura i tradycje dla turystyki"	762,5 %
	3.3.Rozwój oferty turystycznej na bazie rękodzieła, tradycji kulinarnych, tradycyjnych zawodów i rzemiosła poprzez ich komercjalizację i wprowadzanie na rynek.	5 902 %		66,67 %

Cel ogólny	Cele szczegółowe	Wskaźnik rezultatu	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu
4. Zachowanie dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego obszaru LGD - waloryzacja lokalnych zasobów Kujaw Zachodnich	4.1. Zachowanie i promocja dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodnicze-go Kujaw Zachodnich do 2015 roku	144 %	Przedsięwzięcie IV „KUJAWY - STĄD NASZ RÓD" /Zachowanie dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR/	131,67%
	4.2. Poprawa stanu i wykorzystania obiektów kultury materialnej Kujaw Zachodnich do 2015 roku	169 %		

Powyższa matryca przedstawia efekty wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2009-2015. Realizacja LSR zakończyła się powodzeniem – wydano ponad 70% środków przyznanych LGD na wdrażanie operacji w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju oraz osiągnięto wymagany poziom wskaźników.

Oprócz operacji realizowanych w ramach działania Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, Stowarzyszenie było beneficjentem również innych działań współfinansowanych ze środków zewnętrznych: Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich oraz Funduszu Inicjatyw Obywatelskich.

Tabela 2. Zrealizowane operacje ze środków Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli

Lp.	Data podpisania umowy	Numer Umowy	Nazwa operacji	Kwota przyznanej pomocy
1.	22.07.2014	UM_RO.042.1.313.2014	Traktor Moto Show	7 162,00
2.	19.09.2013	UM_RO.042.1.411.2013	Warsztaty umiejętności kulinarnych - Dary Jesieni: wykorzystanie regionalnych produktów w gospodarstwie agroturystycznym i gastronomii z zastosowaniem metody carvingu	5 848,37
3.	08.04.2013	UM_RO.052.1.064.2013	Warsztaty umiejętności kulinarnych - Gęsina - kujawski rarytas w przetworach i potrawach	8 263,33
4.	21.06.2012	UM_RG.042.1.105.2012	Małe projekty, duże efekty	7 500,00
5.	20.06.2012	UM_RG.052.1.110.2012	Piknik LEADER w Kobylnikach	35 541,60
			Razem	**64 315,30**

Tabela 3. Zrealizowane operacje ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli

Lp.	Data podpisania umowy	Numer Umowy	Nazwa operacji	Kwota przyznanej pomocy
1.	28.07.2012	442_I/10	"By chciało się chcieć". Wzmacnianie potencjału liderek obszarów wiejskich powiatu inowrocławskiego	34 166,91
			Razem	**34 166,91**

Stowarzyszenie, w okresie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, realizowanej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 czterokrotnie było beneficjentem działania *Wdrażanie projektów współpracy*, z czego 2 razy pełniło rolę lidera projektu (liczba partnerów w projektach, których liderem było LGD Czarnoziem na Soli wynosiła odpowiednio 1 i 4 partnerów).

W każdym z projektów współpracy partnerami były Lokalne Grupy Działania z obszaru Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Tabela 4. Zrealizowane operacje w ramach projektów współpracy ze środków LSR na lata 2009-2015

Lp.	Data podpisania umowy	Numer Umowy	Nazwa operacji	Kwota przyznanej pomocy
1.	26.05.2011	PRW.I.6015-6-77/10 00006-6931-UM0200006/10	"Kujawsko-Pomorskim Szlakiem Lokalnych Grup Działania"	31 982,96
2.	16.01.2013	OW-I.052.6.3.7.2012 00002-6931-UM0200003/12	"Wydanie publikacji "Legendy Kujawskie" oraz promocja"	47 778,15
3.	31.03.2014	WS-I-W.052.6.4.293.2013 00003-6931-UM0200004/13	"Wydanie oraz promocja albumu "Zabytki i pamiątki historyczne Kujaw i Pogranicza Wielkopolski" wraz z Kalendarzami Historycznymi Kujaw i Pogranicza Wielkopolski na rok 2014 i 2015 oraz Mapą etnograficzną Kujaw"	48 028,80

4.	19.08.2014	WS-I-W.052.6.7.686.2013 00005-6931-UM0200007/13	"Wykonanie i wypromowanie aplikacji mobilnej promującej dziedzictwo kulturowe regionu oraz ofertę turystyczną trzech LGD: Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki, Stowarzyszenia LGD Czarnoziem na Soli, LGD "Razem dla Powiatu Radziejowskiego"	22 364,84
			Razem	**150 154,75**

Celem Stowarzyszenia jest kontynuowanie działań na rzecz rozwoju obszaru objętego LSR w perspektywie unijnej na lata 2014-2020. Wprowadzony mechanizm wielofunduszowości otworzy nowe możliwości Lokalnej Grupie Działania, która oprócz środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 będzie miała do dyspozycji środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, co pozwoli na rozszerzenie katalogu celów strategicznych planowanych do osiągnięcia w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju.

LGD będzie wykorzystywać zdobyte doświadczenia, potencjał merytoryczny i kadrowy, w skład którego wchodzi czteroosobowa grupa pracowników z doświadczeniem we wdrażaniu Lokalnej Strategii Rozwoju.

1.3.2 Reprezentatywność LGD

Stowarzyszenie jest partnerstwem, w skład którego wchodzą przedstawiciele instytucji publicznych, lokalni partnerzy społeczni i gospodarczy oraz mieszkańcy. Członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia może być zatem:
- **przedstawiciel sektora publicznego** – gminy i powiaty oraz uczelnie publiczne, jednostki badawczo-rozwojowe, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, państwowe lub samorządowe instytucje kultury oraz państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych przepisów w celu wykonywania zadań publicznych, z wyłączeniem przedsiębiorców;
- **przedstawiciel sektora społecznego** – organizacje pozarządowe, w tym fundacje i stowarzyszenia oraz podmioty prowadzące Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Warsztaty Terapii Zawodowej, Zakłady Aktywizacji Zawodowej, kościoły i związki wyznaniowe, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego, także związki zawodowe i organizacje pracodawców, organizacje społeczno-zawodowe rolników oraz inne dobrowolne zrzeszenia i ruchy obywatelskie (Koła Gospodyń Wiejskich, rady sołeckie, rady parafialne itp.);
- **przedstawiciel sektora gospodarczego** – podmioty prowadzące działalność gospodarczą, w tym przedsiębiorstwa społeczne, rolnicy i rybacy;
- **mieszkaniec** – osoba zamieszkała na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju.

Warunki członkostwa w LGD określa Statut Stowarzyszenia. Kandydat na członka Lokalnej Grupy Działania składa pisemną deklarację lub uchwałę o przystąpieniu do LGD. O przyjęciu w poczet członków Stowarzyszenia decyduje Walne Zebranie Członków na wniosek Zarządu w formie uchwały. O podjętej decyzji Zarząd niezwłocznie powiadamia pisemnie zainteresowany podmiot. Zachowana jest procedura odwoławcza - od decyzji odmownej zainteresowanemu przysługuje prawo odwołania do najbliższego Walnego Zebrania Członków, którego uchwała jest ostateczna.

Tabela 5. Członkowie Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli

Lp.	Nazwa podmiotu	Osoba reprezentująca	Sektor
1.	Centrum Kultury i Sportu „Ziemowit"	Barbara Biczkowska	publiczny
2.	Instytut Zootechniki PIB Zakład Doświadczalny Kołuda Wielka	Halina Bielińska	publiczny
3.	Gmina Dąbrowa Biskupia*	Roman Wieczorek	publiczny
4.	Gmina Gniewkowo*	Adam Roszak	publiczny

5.	Gmina Inowrocław*	Tadeusz Kacprzak	publiczny
6.	Gmina Janikowo*	Jacek Duma	publiczny
7.	Gmina Kruszwica*	Mikołaj Bogdanowicz	publiczny
8.	Gmina Pakość*	Marek Nieznalski	publiczny
9.	Gmina Rojewo*	Rafał Żurowski	publiczny
10.	Gmina Złotniki Kujawskie*	Ewa Czyżewska	publiczny
11.	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Gniewkowie	Joanna Kowalska	publiczny
12.	Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Stanisława Przybyszewskiego w Kruszwicy	Agnieszka Kułacz	publiczny
13.	Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Dąbrowie Biskupiej	Maciej Meller	publiczny
14.	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Janikowie	Sławomir Paluch	publiczny
15.	Ośrodek Kultury i Turystyki w Pakości	Joanna Reimann	publiczny
16.	Gminna Biblioteka Publiczna w Jaksicach*	Marta Skrzyńska	publiczny
17.	Samorządowy Zespół Oświaty i Kultury w Rojewie	Piotr Sobociński	publiczny
18.	Gminna Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Biskupiej	Ewa Szymańska	publiczny
19.	Nadgoplańskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w Kruszwicy	Maciej Banachowski	społeczny
20.	Stowarzyszenie Gospodyń Wiejskich i Seniorów „Odnowa" Wierzchosławice	Bożena Borowicz	społeczny
21.	Towarzystwo Rozwoju Łojewa im. Stanisława Przybyszewskiego*	Ewa Brzychcy	społeczny
22.	Klub Wioślarski „Gopło"	Stefan Janeczek	społeczny
23.	Stowarzyszenie Pomocy Szkole Podstawowej w Gniewkówcu	Krystyna Gawron-Fiedorow	społeczny
24.	Fundacja „Kalwaria Pakoska"	Anna Zofia Grupa	społeczny
25.	Ochotnicza Straż Pożarna w Kołodziejewie	Mirosław Kaźmierski	społeczny
26.	Ochotnicza Straż Pożarna w Kruszwicy	Jacek Kaczmarek	społeczny

27.	Fundacja Hodowców Polskiej Białej Gęsi	Andrzej Klonecki	społeczny
28.	Stowarzyszenie Rozwoju Wierzbiczan*	Andrzej Klaus	społeczny
29.	Koło Gospodyń Wiejskich Tarnowo	Dominika Gałęzewska	społeczny
30.	Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich „Niezapominajki"	Elżbieta Kopeć	społeczny
31.	Klub Żeglarski LOK POPIEL	Andrzej Kornaszewski	społeczny
32.	Ochotnicza Straż Pożarna w Gniewkowie	Michał Kościński	społeczny
33.	Gminna Rada Kół Gospodyń Wiejskich w Rucewie	Irena Kowalska	społeczny
34.	Stowarzyszenie Rozwoju Wsi „Kujawiak" w Sławsku Wielkim	Andrzej Kowalski	społeczny
35.	Gminny Klub Seniora „WRZOS" w Rojewie	Danuta Kuczyńska	społeczny
36.	Ochotnicza Straż Pożarna w Stanominie*	Kazimierz Kuś	społeczny
37.	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Murzynko	Tomasz Łapicz	społeczny
38.	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Chlewiska	Stanisław Majchrzak	społeczny
39.	Stowarzyszenie Gminna Rada Kobiet w Rojewie	Agnieszka Miszczyk	społeczny
40.	Fundacja Rozwoju Społeczno-Gospodarczego	Jarosław Napierała	społeczny
41.	Stowarzyszenie Rozwoju Sołectwa Wielowieś w gminie Pakość	Marcin Nieznalski	społeczny
42.	Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Cordis"*	Katarzyna Pawłowska	społeczny
43.	Stowarzyszenie Wędkarskie „OKOŃ"	Józef Plis	społeczny
44.	Forza Cuiavia	Katarzyna Podczaska	społeczny
45.	Ochotnicza Straż Pożarna w Rusinowie	Marek Pogorzały	społeczny
46.	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Pieranie	Wiesława Posadzy	społeczny
47.	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gminy Rojewo*	Maciej Przeździęk	społeczny
48.	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Zajezierza	Ewa Romanowska	społeczny

49.	Stowarzyszenie „Pegaz" Aktywni na rzecz Gminy Złotniki Kujawskie	Janusz Rudnik	społeczny
50.	Wojewódzki Związek Kółek i Organizacji Rolniczych*	Henryk Sobczak	społeczny
51.	Towarzystwo Miłośników Szadłowic*	Przemysław Stefański	społeczny
52.	Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich Gminy Inowrocław	Beata Szafrańska	społeczny
53.	Wiejskie Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe MAŁA OJCZYZNA	Marian Torba	społeczny
54.	Parafia Rzymsko-Katolicka p.w. Św. Barbary i Matki Kościoła w Rechcie	Tomasz Wijaszka	społeczny
55.	Stowarzyszenie Przyjaciół Szkoły Podstawowej „Nasza Szkoła" w Lisewie Kościelnym*	Halina Wojnarowska	społeczny
56.	Fundacja Ekspert-Kujawy	Jolanta Woźnica	społeczny
57.	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział Nadgoplański w Kruszwicy	Henryk Zajączkowski	społeczny
58.	Specjalistyczny Zakład Ogrodniczy mgr inż. Włodzisław Barcikowski	Włodzisław Barcikowski	gospodarczy
59.	PPHU Michał Bodziany Manufaktura Gęsia	Michał Bodziany	gospodarczy
60.	Transport Ciężarowy Cecelon Leszek	Lidia Cecelon	gospodarczy
61.	Fabryka Farb „Kujawiak" sp. j.*	Mieczysław Czeszyński	gospodarczy
62.	EUROPARTNER Artur Fiedorow	Artur Fiedorow	gospodarczy
63.	Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe	Ryszard Dernoga	gospodarczy
64.	Bank Spółdzielczy w Inowrocławiu	Helena Kłosowska	gospodarczy
65.	PTU Popiel Andrzej Kornaszewski	Katarzyna Kornaszewska-Pietrzak	gospodarczy
66.	Biuro Szkoleniowo-Doradcze „Kreator"	Zenon Lewandowski	gospodarczy
67.	Sprzedaż Artykułów do Produkcji Rolnej	Krzysztof Mnich	gospodarczy
68.	Centrum Edukacyjno-Szkoleniowe „ATENA"	Patrycja Modrzejewska-Paciorek	gospodarczy
69.	Przedsiębiorstwo Komunalne „Gniewkowo" sp. z o.o.	Tomasz Molenda	gospodarczy
70.	OCZKI.DOM II Monika Oczki	Jacek Oczki	gospodarczy

71.	Przedsiębiorstwo Wielobranżowe GESAL	Eugeniusz Skoczyński	gospodarczy
72.	Agencja Promocyjno-Reklamowa SEWIM	Sebastian Sobecki	gospodarczy
73.	Usługi z zakresu Ratownictwa Medycznego MEDICAL SERVICE	Paweł Stanisławski	gospodarczy
74.	Alu-form ZAKŁAD FORM Mirosław Stempowski	Mirosław Stempowski	gospodarczy
75.	Przedsiębiorstwo Transportowe Tomas Sternal	Tomasz Sternal	gospodarczy
76.	Gościniec „PERŁA KORYTKOWA"	Małgorzata Stolecka	gospodarczy
77.	Zakład Stolarski	Damian Strzelecki	gospodarczy
78.	PPHU MAGDOM Andrzej Tomczewski	Andrzej Tomczewski	gospodarczy
79.	Bogusława Fryca	Bogusława Fryca	mieszkaniec
80.	Jolanta Kubiak	Jolanta Kubiak	mieszkaniec
81.	Mirosława Kucol	Mirosława Kucol	mieszkaniec
82.	Maria Maj	Maria Maj	mieszkaniec
83.	Katarzyna Milewska	Katarzyna Milewska	mieszkaniec
84.	Tomasz Oset	Tomasz Oset	mieszkaniec
85.	Dawid Rogalski	Dawid Rogalski	mieszkaniec
86.	Stanisław Sobociński	Stanisław Sobociński	mieszkaniec
87.	Michał Walczak	Michał Walczak	mieszkaniec
88.	Grzegorz Marek Weber	Grzegorz Marek Weber	mieszkaniec

* *podmioty członkowskie od momentu powstania Stowarzyszenia LGD Czarnoziem na Soli*

Wśród członków Stowarzyszenia znajdują się podmioty reprezentujące grupy defaworyzowane. Są to: Gminny Klub Seniora „WRZOS" w Rojewie, Fundacja Ekspert-Kujawy, Fundacja Rozwoju Społeczno-Gospodarczego oraz Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Cordis". Zakres grup defaworyzowanych został opisany rozdziale pt. *„Diagnoza – opis obszaru i ludności"*.

Ponadto, dwóch członków Lokalnej Grupy Działania Czarnoziem na Soli (Fundacja Ekspert-Kujawy oraz Fundacja Rozwoju Społeczno-Gospodarczego) jest reprezentantami podmiotów ekonomii społecznej, znajdujących się na obszarze działania LGD.

1.3.3 Poziom decyzyjny – Rada.

Zgodnie z § 25 Statutu Stowarzyszenia organem decyzyjnym LGD jest Rada. Po raz pierwszy skład Rady wybrano 9 stycznia 2009 roku.

W organie decyzyjnym żadna z grup interesu nie może mieć więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji. Ponadto, w składzie organu decyzyjnego musi znajdować się przynajmniej po jednym:
- przedsiębiorcy,
- kobiecie,
- osobie poniżej 35 roku życia.

Członek Rady Stowarzyszenia nie może być jednocześnie członkiem Zarządu lub członkiem Komisji Rewizyjnej lub pracownikiem Biura LGD.

Obecnie skład Rady LGD Czarnoziem na Soli liczy 13 osób, z czego 6 osób reprezentuje sektor społeczny, 5 osób to reprezentanci sektora publicznego, a sektor gospodarczy jest reprezentowany przez 2 osoby. Ponadto, w organie decyzyjnym Stowarzyszenia znajduje się 7 kobiet i 6 mężczyzn.

Tabela 6. Skład Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli

Lp.	Imię i nazwisko	Funkcja	Reprezentowany sektor
1.	Przemysław Stefański	Przewodniczący Rady	społeczny
2.	Jacek Duma	Wiceprzewodniczący Rady	publiczny
3.	Joanna Kowalska	Sekretarz Rady	publiczny
4.	Halina Bielińska	Członek Rady	społeczny
5.	Agnieszka Chlebicka	Członek Rady	publiczny
6.	Ewa Czyżewska	Członek Rady	publiczny
7.	Jacek Kaczmarek	Członek Rady	społeczny
8.	Katarzyna Kornaszewska-Pietrzak	Członek Rady	gospodarczy
9.	Mirosława Kucol	Członek Rady	społeczny
10.	Tomasz Molenda	Członek Rady	gospodarczy
11.	Maciej Przeździęk	Członek Rady	społeczny
12.	Jan Wasilewski	Członek Rady	publiczny
13.	Jolanta Woźnica	Członek Rady	społeczny

1.3.4 Zasady funkcjonowania LGD.

Zasady działania Stowarzyszenia LGD Czarnoziem na Soli określają następujące dokumenty:

- **Statut Stowarzyszenia** – uchwalany jest przez najwyższą władzę LGD tj. Walne Zebranie Członków. Statut jest najważniejszym dokumentem wewnętrznym, regulującym zasady działania LGD;

- **Regulamin Rady** - dokument, określający w jaki sposób działa organ decyzyjny Stowarzyszenia. Regulamin Rady LGD zatwierdza Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia;

- **Regulamin Zarządu** - dokument, określający w jaki sposób działa Zarząd Stowarzyszenia. Regulamin Zarządu zatwierdza Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia;

- **Regulamin Komisji Rewizyjnej** - dokument, określający w jaki sposób działa organ kontrolny Stowarzyszenia. Regulamin Komisji Rewizyjnej LGD zatwierdza Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia;

- **Regulamin biura LGD** – dokument określający zasady zatrudniania pracowników, uprawnienia dyrektora biura oraz zadania poszczególnych pracowników, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych oraz opis oceny efektywności świadczonego doradztwa. Regulamin biura zatwierdza Zarząd Stowarzyszenia.

1.3.5 Potencjał ludzki LGD a regulaminy organu decyzyjnego/zarządu/biura itd.

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju wymaga odpowiednich zasobów oraz kompetencji, niezbędnych do udziału w procesie rozwoju lokalnego. Osoby pełniące funkcje w organach LGD powinny cechować się odpowiednią wiedzą lub doświadczeniem:

- **członkowie Zarządu** Stowarzyszenia powinni spełniać co najmniej jeden z wymogów:
  a) posiadać wykształcenie wyższe lub średnie,
  b) ukończyć szkolenia lub kursy z zakresu rolnictwa lub rozwoju obszarów wiejskich,
  c) legitymować się co najmniej 1 rokiem doświadczenia w strukturach podmiotu rekomendującego,
  d) uczestniczyć w realizacji projektów na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

Ponadto, członkiem Zarządu nie może być osoba skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo popełnione umyślnie. Członek Zarządu nie może być równocześnie członkiem Komisji Rewizyjnej ani Rady.

- **członkowie Rady** LGD powinni spełniać następujące wymagania:
  a) posiadać wykształcenie wyższe lub średnie,
  b) ukończyć szkolenia lub kursy z zakresu rolnictwa, rozwoju obszarów wiejskich i podejścia Leader,
  c) legitymować się co najmniej 1 rokiem doświadczenia w strukturach podmiotu rekomendującego,
  d) uczestniczyć w realizacji projektów na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

Podobnie, jak w przypadku członków Zarządu, członek Rady Stowarzyszenia nie może być osobą skazaną prawomocnym wyrokiem za przestępstwo popełnione umyślnie oraz nie może być równocześnie członkiem Komisji Rewizyjnej lub Zarządu. Dodatkowo, członkowie Rady LGD nie mogą pozostawać z członkami Zarządu oraz członkami Komisji Rewizyjnej w związku małżeńskim, ani też w stosunku pokrewieństwa, powinowactwa lub podległości z tytułu zatrudnienia.

- **biuro** LGD, odpowiedzialne jest za prawidłowe zarządzanie sprawami Stowarzyszenia i składa się z następujących stanowisk pracy:
  a) dyrektor biura,
  b) koordynator ds. organizacyjnych i aktywizacji,
  c) koordynator ds. informacji i promocji,
  d) asystent ds. aktywizacji i animacji,
  e) asystent ds. projektów grantowych – pracownik ds. projektów grantowych zostanie zatrudniony w okresie największego natężenia pracy (umowa na czas określony).

Dodatkowo, w celu prawidłowej realizacji zadań finansowo-księgowych, Stowarzyszenie współpracuje z biurem rachunkowym (outsourcing). Szczegółowy zakres czynności i uprawnień każdego pracownika określa Regulamin Biura LGD.

II Partycypacyjny charakter LSR

Prace nad nową Lokalną Strategią Rozwoju na lata 2014-2020 rozpoczęły się już w 2014 roku. Od tego czasu Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli na bieżąco śledziła postępy w pracach nad zasadami wdrażania Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz zasadami realizacji strategii wielofunduszowych. Powołany został zespół roboczy, który na regularnych spotkaniach omawiał bieżące kwestie i publikowane akty prawne i wytyczne, odnoszące się do LSR. Ze względu na znaczne opóźnienia w tym zakresie Zarząd LGD (na wniosek zespołu roboczego) zadecydował o podjęciu szeregu działań, których zadaniem było zdiagnozowanie sytuacji i potrzeb obszaru LGD. Pozyskane w ten sposób informacje miały być później zestawione z możliwymi zakresami wsparcia, dopuszczonymi w LSR przez odpowiednie Instytucje Zarządzające. Dzięki wstępnemu rozeznaniu zapotrzebowania wśród mieszkańców, przedsiębiorców, instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych, LGD mogła stosunkowo szybko opracować cele, wskaźniki i budżet nowej strategii poprzez porównanie ich pomysłów z zakresami i zasadami przyznawania pomocy, określonymi w dokumentach programowych, rozporządzeniach i wytycznych.

Przez cały okres prac nad nową strategią, głównym jej motorem był zespół roboczy. Jego członkowie przeprowadzili ponad tysiąc wywiadów indywidualnych z przedstawicielami władz publicznych, przedsiębiorców i sektora społecznego. Dzięki temu uzyskano cenne informacje na temat ich potrzeb, ale też ograniczeń, jakie mogą utrudnić im korzystanie ze środków LSR. Informacje zebrane w wywiadach były omawiane i dyskutowane na posiedzeniach zespołu. Na ich podstawie w dalszym etapie zespół przygotowywał wstępne propozycje poszczególnych części LSR. Dzięki temu już wstępne założenia strategii zostały wypracowane oddolnie, z zaangażowaniem możliwie szerokiego grona osób zainteresowanych.

W pierwszej kolejności Lokalna Grupa Działania skupiła się na analizie doświadczeń z okresu wdrażania LSR na lata 2007-2013. Swoje wnioski w tym zakresie i propozycje usprawnień przygotował Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna oraz biuro LGD. Dzięki temu udało się zidentyfikować występujące do tej pory problemy i trudności oraz zaplanować działania eliminujące lub minimalizujące ryzyko na etapie wdrażania nowej strategii. Podstawą do przeprowadzenia analizy były sprawozdania z realizacji LSR, raporty ewaluacyjne oraz protokoły z kontroli przeprowadzonych w LGD i u beneficjentów wsparcia w ramach LSR na lata 2007-2013.

Kolejnym krokiem, mającym na celu wybór strategicznych kierunków rozwoju na lata 2014-2020 było badanie ankietowe na mieszkańcach obszaru, przeprowadzone w pierwszym kwartale 2015 r. Podstawowym celem przeprowadzonego badania było zdiagnozowanie postaw i opinii mieszkańców w tematach kluczowych z punktu widzenia konstrukcji Lokalnej Strategii Rozwoju. Dane pozyskane na tym etapie zostały później wykorzystane przy doborze kilku grup roboczych, których zadaniem było uszczegółowienie pewnych zasadniczych problemów lokalnych, które zostały zidentyfikowane.

Ustalono następującą listę szczegółowych pytań badawczych:

- jak mieszkańcy oceniają swoje zadowolenie z życia na terenie miejscowości, gminy?
- czy w ostatnich latach nastąpiły w tym zakresie jakieś zmiany?
- czy mieszkańcy postrzegają obszar gminy jako dobre miejsce do życia dla siebie i swoich bliskich?
- jak mieszkańcy oceniają rozwój obszaru w poszczególnych dziedzinach?
- w jaki sposób najlepiej komunikować się z mieszkańcami w procesie opracowania i wdrażania strategii?

Pozyskane informacje zostały zestawione ze zmiennymi określającymi cechy społeczno-zawodowe respondentów.

W ramach badania pozyskano 1 067 ankiet. W próbie badawczej widać dość znaczną dominację kobiet. Stanowiły one 60% badanej populacji. Wśród respondentów znaleźli się mieszkańcy wszystkich gmin członkowskich LGD. Najmłodszy uczestnik badania miał 14 lat, najstarszy zaś 79 lat. Średnia wieku i mediana (czyli wartość dzieląca populację na połowy) osiągnęły wartość 42 lat. Osoby do 29 roku życia stanowiły 22% próby. Oznacza to, że w badaniu występuje dość znaczna reprezentacja osób młodych. Najmniej liczną grupą wiekową były osoby 60+, stanowiły one 13% próby badawczej. Zdecydowana większość respondentów pracuje (49%), prowadzi gospodarstwo rolne (14%) lub uczy się (12%). Najmniejszy odsetek badanych to osoby prowadzące działalność gospodarczą (4%).

Raport opracowany na podstawie wyników badania ankietowego wskazuje, że LGD powinna skoncentrować swoje wysiłki w obszarze rynku pracy i zarobków mieszkańców. W dalszej kolejności mieszkańcy najsłabiej ocenili następujące obszary: turystyka, oferta spędzania czasu wolnego, aktywność społeczna i ochrona zdrowia. W badaniu najlepiej wypadły obszary edukacji i estetyki miejscowości. Kolejnym istotnym wnioskiem było duże zagrożenie migracją osób młodych z terenu LGD. 32% respondentów wskazało, że znane im osoby młode planują opuścić obszar, a jedynie 27% odpowiedziało, że młodzi planują pozostać w swoim dotychczasowym miejscu zamieszkania (42% badanych odpowiedziało „nie wiem").

Kolejnym krokiem było poddanie wstępnych propozycji pod dyskusję w szerszym gronie (w formie cyklu warsztatów i spotkań konsultacyjnych). Spotkania konsultacyjne odbywały się w okresie od 17 sierpnia do 25 listopada 2015 roku i wzięło w nich udział łącznie 542 osoby. Uczestnicy warsztatów reprezentowali różne sektory

(gospodarczy, publiczny, społeczny, mieszkańców) i pochodzili ze wszystkich gmin, objętych działaniem LGD. W trakcie warsztatów dyskutowano nad propozycjami zespołu roboczego i dotychczasowymi doświadczeniami poszczególnych uczestników. W toku wielogodzinnych dyskusji i debat wypracowywano kompromisowe rozwiązania, uwzględniające w jak największym stopniu zgłoszone postulaty. Materiały wypracowane w trakcie warsztatów stały się podstawą do przygotowania ostatecznego projektu strategii.

W pierwszej kolejności zorganizowano spotkanie informacyjne, dotyczące zasad wdrażania RLKS. Odbyło się ono 17 sierpnia 2015 roku., wzięło w nim udział 35 osób. Zaprezentowano na nim pierwsze propozycje dotyczące diagnozy, analizy SWOT i celów nowej LSR. W trakcie spotkania zgromadzono pierwsze uwagi i komentarze, które na bieżąco były omawiane wśród uczestników. Na podstawie ich analizy zespół roboczy zaproponował wprowadzenie korekt w prezentowanych założeniach.

Następnie w dniach 18-21.08.2015 r. Lokalna Grupa Działania przeprowadziła cykl spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami, które odbyły się na terenie każdej gminy, objętej działaniem LGD. W spotkaniach wzięli udział przedstawiciele różnych branż, sektorów i środowisk, którzy wnieśli wiele istotnych uwag do prezentowanego materiału oraz zgłosili liczne propozycje w zakresie przyszłego planu komunikacji ze społecznością lokalną. Łącznie w spotkaniach udział wzięło 217 osób. Każda zgłoszona w trakcie spotkań uwaga została przeanalizowana przez zespół roboczy, a jej autor uzyskał informację, czy zmiana została wprowadzona, czy też nie (wraz z uzasadnieniem odmowy). Zgromadzono 52 uwagi, z czego 34 zostały uwzględnione przez zespół roboczy.

Równolegle ze spotkaniami konsultacyjnymi LGD uruchomiła również proces gromadzenia od mieszkańców konkretnych propozycji projektowych (z wykorzystaniem metody „Skrzyni pomysłów"). Każdy mieszkaniec mógł przekazać grupie swoją propozycję projektu, który chciałby zrealizować przy wsparciu środków finansowych LSR. W odpowiedzi na apel LGD do biura wpłynęło łącznie 330 fiszek projektowych.

Na podstawie informacji ze spotkań konsultacyjnych zespół roboczy podjął decyzję o przeprowadzeniu dodatkowych działań, mających na celu lepsze rozpoznanie potrzeb osób młodych (grupy wskazanej jako kluczowa w wynikach badania ankietowego, ale nielicznie reprezentowanej na spotkaniach konsultacyjnych) oraz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. W tym celu biuro LGD przeprowadziło w szkołach wywiady fokusowe przy użyciu metody „wlepek". Odbyło się 8 spotkań, w których udział wzięło 136 młodych osób. Wśród zgłaszanych propozycji dominowały przedsięwzięcia z zakresu: wzbogacenia oferty kształcenia o elementy przedsiębiorczości oraz kursy kwalifikacyjne dla młodzieży; rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR; rozwoju infrastruktury drogowej, sportowej i rekreacyjnej oraz rozwoju sieci internetowej na obszarach wiejskich.

Dodatkowo w dniu 10.09.2015 r. pracownicy biura przeprowadzili fokus z przedstawicielami instytucji działających w sferze walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Jego celem było rozeznanie potrzeb i możliwości lokalnych w tej dziedzinie. Pozyskane informacje były kluczowe dla zaplanowania zakresu wsparcia dla osób wykluczonych. W spotkaniu udział wzięło 9 osób, reprezentujących Ośrodki Pomocy Społecznej gmin członkowskich LGD oraz organizację pozarządową, zajmującą się problematyką osób wykluczonych, działającą na obszarze LGD.

Ostatnim etapem konsultacji było podsumowujące spotkanie konsultacyjne, które zostało przeprowadzone 25 listopada 2015 roku. Omówiono na nim wszystkie efekty dotychczasowych prac i kluczowe założenia nowej LSR, a także zmiany, jakie zostały wprowadzone w pierwotnych projektach w wyniku konsultacji społecznych oraz ich uzasadnienie. W spotkaniu udział wzięło 40 osób.

Przez cały okres prac nad LSR wszystkie bieżące informacje i projekty poszczególnych części LSR umieszczane były także na stronie internetowej stowarzyszenia. Każdy mieszkaniec mógł w dowolnym momencie przekazać swoje uwagi i propozycje za pośrednictwem Internetu (bez konieczności dojazdu na spotkania). Dodatkowo w biurze funkcjonował nieprzerwanie punkt konsultacyjny, w którym każdy zainteresowany mógł uzyskać aktualne informacje na temat postępów w pracach nad LSR oraz przekazać swoje komentarze osobiście, telefonicznie lub pocztą elektroniczną.

Łącznie w proces tworzenia LSR zaangażowano ponad 1700 osób, przy użyciu różnorodnych metod partycypacyjnych. W dalszych pracach nad strategią wykorzystano zestawienia zgłoszonych uwag, notatki ze spotkań zespołu roboczego, notatki z warsztatów konsultacyjnych, fiszki projektowe przesłane do biura oraz zbiorcze informacje propozycji przesłanych za pośrednictwem strony internetowej i punktu konsultacyjnego, raporty badawcze, raporty ewaluacyjne i informacje pozyskane w wywiadach indywidualnych i fokusowych.

Zróżnicowane metody i techniki zostały wykorzystane na wszystkich kluczowych etapach opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju.

Tabela 7. Metody i techniki wykorzystane podczas opracowywania kluczowych etapów LSR.

Metoda	Etap opracowania LSR				
	1 Diagnoza, analiza SWOT	2 Cele, wskaźniki, plan działania	3 Zasady wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru	4 Monitoring i ewaluacja	5 Plan komunikacji
Zespół roboczy	X	X	X	X	X
Badanie ankietowe	X	X	X		X
Wywiady indywidualne	X	X	X	X	X
Warsztaty konsultacyjne	X	X	X	X	X
Spotkania konsultacyjne	X	X	X	X	X
Fokusy	X	X	X	X	X
„Skrzynia pomysłów"		X	X		
Konsultacje internetowe	X	X	X	X	X
Punkt konsultacyjny	X	X	X	X	X

Tabela 8. Miejsca i daty poszczególnych spotkań konsultacyjnych.

Lp.	Rodzaj spotkania	Data	Miejsce	Liczba osób
1.	Spotkanie informacyjne dot. instrumentu RLKS	17.08.2015	Hotel Pałac w Kobylnikach	35
2.	Spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami	18.08.2015	Urząd Miejski w Gniewkowie	27
3.	Spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami	18.08.2015	Świetlica Wiejska w Dąbrowie Biskupiej	26
4.	Spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami	19.08.2015	Świetlica Wiejska w Jacewie	31
5.	Spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami	19.08.2015	Międzynarodowe Centrum Promocji Dialogu [...]w Janikowie	22
6.	Spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami	20.08.2015	Ośrodek Kultury i Turystyki w Pakości	20
7.	Spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami	20.08.2015	Hotel Sportowy w Kruszwicy	43

8.	Spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami	21.08.2015	Urząd Gminy w Rojewie	16
9.	Spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami	21.08.2015	Świetlica Wiejska w Dąbrówce Kujawskiej	32
10.	Fokus z przedstawicielami grup defaworyzowanych i osób wykluczonych	10.09.2015	Biuro LGD w Inowrocławiu	9
11.	Spotkanie z młodzieżą (wywiady fokusowe w formie „akcji wlepkowej"	11.09.2015	Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Sławęcinku	17
12.	Spotkanie z młodzieżą (wywiady fokusowe w formie „akcji wlepkowej"	22.09.2015	Gimnazjum im. Ziemi Kujawskiej w Dąbrowie Biskupiej	16
13.	Fokus z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego	23.09.2015	Biuro LGD w Inowrocławiu	12
14.	Spotkanie z młodzieżą (wywiady fokusowe w formie „akcji wlepkowej"	08.10.2015	Gimnazjum Nr 1 Ziemi Kujawksiej w Gniewkowie	24
15.	Spotkanie z młodzieżą (wywiady fokusowe w formie „akcji wlepkowej"	15.10.2015	Publiczne Gimnazjum w Rojewie im. Kazimierza Górskiego	10
16.	Spotkanie z młodzieżą (wywiady fokusowe w formie „akcji wlepkowej"	15.10.2015	Gimnazjum im. Karola Urbańskiego w Złotnikach Kujawskich	17
17.	Spotkanie z młodzieżą (wywiady fokusowe w formie „akcji wlepkowej"	22.10.2015	Gimnazjum w Janikowie	12
18.	Spotkanie z młodzieżą (wywiady fokusowe w formie „akcji wlepkowej"	22.10.2015	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Jana Pawła II w Kościelcu	22
19.	Spotkanie z młodzieżą (wywiady fokusowe w formie „akcji wlepkowej"	05.11.2015	Liceum Ogólnokształcące im. Julisza Słowackiego w Kruszwicy	18
20.	Warsztaty strategiczne zespołu ds. opracowania LSR	16.09.2015	Biuro LGD w Inowrocławiu	19
21.	Warsztaty strategiczne zespołu ds. opracowania LSR	19.09.2015	Biuro LGD w Inowrocławiu	18
22.	Warsztaty strategiczne zespołu ds. opracowania LSR	29.09.2015	Biuro LGD w Inowrocławiu	20
23.	Warsztaty strategiczne zespołu ds. opracowania LSR	30.09.2015	Biuro LGD w Inowrocławiu	16
24.	Warsztaty strategiczne zespołu ds. opracowania LSR	13.10.2015	Biuro LGD w Inowrocławiu	17
25.	Warsztaty strategiczne zespołu ds. opracowania LSR	14.10.2015	Biuro LGD w Inowrocławiu	3
26.	Spotkanie konsultacyjne w sprawie kluczowych elementów LSR, wypracowanych przez Zespół ds.. Opracowania LSR	25.11.2015	Centrum Integracji Społecznej w Łojewie	40
			Razem	**542**

III Diagnoza – opis obszaru i ludności

Obszar objęty działaniem LGD Czarnoziem na Soli jest **spójny przestrzennie**, obejmuje południowy fragment województwa kujawsko-pomorskiego o łącznej powierzchni **1.195 km²** (co stanowi 6,65% powierzchni województwa kujawsko-pomorskiego oraz 0,38% powierzchni lądowej Polski).

Mapa Obszar LGD Czarnoziem na Soli na tle Polski

Źródło: opracowanie własne.

Do LGD Czarnoziem na Soli należą gminy wchodzące w skład powiatu inowrocławskiego, z wyjątkiem miasta Inowrocław (Dąbrowa Biskupia, Gniewkowo, Inowrocław – gmina, Janikowo, Kruszwica, Pakość, Rojewo, Złotniki Kujawskie).

Uwarunkowania geograficzno-przyrodnicze:

Obszar LGD Czarnoziem na Soli zaklasyfikowany został (pod względem przynależności do krain geograficznych Polski) jako pas pojezierzy. Bardziej szczegółowy podział autorstwa Jerzego Kondrackiego wskazuje, że na obszarze objętym działaniem Czarnoziemu na Soli występują 4 mezoregiony:

- Kotlina Toruńska,
- Równina Inowrocławska,
- Pojezierze Gnieźnieńskie,
- Pojezierze Kujawskie[1].

Obszar LGD znajduje się w zlewni Noteci, jednego z głównych dopływów Odry. Na terenie tym występuje 18 jezior, z których największe znaczenie ma jezioro Gopło, położone częściowo na terenie gminy Kruszwica (największe jezioro w województwie kujawsko-pomorskim, 11. pod względem wielkości w Polsce).

Obszary chronione obejmują 10,8% powierzchni obszaru LGD, co jest wynikiem znacznie poniżej średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego (31,8%) i Polski (32,5%).

Na analizowanym obszarze występuje **8 obszarów cennych przyrodniczo**, w tym:

- 1 park krajobrazowy („Nadgoplański Park Tysiąclecia" – gm. Kruszwica),
- 2 obszary chronionego krajobrazu („Wydm Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej część wschodnia i zachodnia" – gm. Gniewkowo i Rojewo, „Lasów Balczewskich" – gm. Gniewkowo, Inowrocław i Dąbrowa Biskupia),

[1] Szerzej: Jerzy Kondracki, „Podstawy regionalizacji fizycznogeograficznej", PWN, 1969 r., Warszawa.

- 3 rezerwaty („Balczewo" i „Rejna" – gm. Dąbrowa Biskupia oraz „Nadgoplański Park Tysiąclecia" – gm. Kruszwica),
- 1 obszar ptasi sieci Natura 2000 („Ostoja Nadgoplańska" – gm. Kruszwica),
- 1 obszar siedliskowy sieci Natura 2000 („Jezioro Gopło" – gm. Kruszwica).

Tabela 9. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni obszaru LGD Czarnoziem na Soli wg stanu na 31.12.2013 r.

Gmina	Powierzchnia gminy (w hektarach)	Powierzchnia obszarów prawnie chronionych		Rezerwaty przyrody		Parki krajobrazowe		Obszary chronionego krajobrazu		Użytki ekologiczne	
		w ha	%	w ha	%	w ha	%	w ha	%	w ha	%
Dąbrowa Biskupia	14728	1700,0	11,5	30,2	0,2	0,0	0,0	1700,0	11,5	27,5	0,2
Gniewkowo	17972	4150,0	23,1	0,0	0,0	0,0	0,0	4150,0	23,	82,3	0,
Inowrocław	17165	50,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	0,3	0,0	0,0
Janikowo	9195	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kruszwica	26241	6677,2	25,	1163,7	4,	6677,2	25,	0,0	0,0	0,0	0,0
Pakość	8646	6,5	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,5	0,1
Rojewo	11976	252,0	2,1	0,0	0,0	0,0	0,0	250,0	2,1	2,0	0,0
Złotniki Kujawskie	13553	17,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	17,6	0,1
Razem	**119476**	**12853,3**	**10,8**	**1193,9**	**1,0**	**6677,2**	**5,6**	**6150,0**	**5,1**	**135,9**	**0,1**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wśród gmin wchodzących w skład LGD Czarnoziem na Soli największy udział w powierzchni mają parki krajobrazowe (5,6%) i obszary chronionego krajobrazu (5,1%), w przypadku rezerwatów i użytków ekologicznych odsetek ten wynosi nie przekracza 1% całkowitej powierzchni.

Gminami o najmniejszym potencjale przyrodniczym są Janikowo (brak jakichkolwiek obszarów chronionych), Pakość i Złotniki Kujawskie (po 0,1%) oraz Inowrocław (0,3%). Największy udział obszarów chronionych w powierzchni gminy występuje w przypadku gminy Kruszwica (25,4%) oraz Gniewkowo (23,1%).

Tabela 10. Liczba pomników przyrody na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w podziale na gminy (dane na 31.12.2013 r.).

Gmina	Liczba pomników przyrody
Dąbrowa Biskupia	11
Gniewkowo	31
Inowrocław	52
Janikowo	16
Kruszwica	29
Pakość	75
Rojewo	14
Złotniki Kujawskie	15
Razem	**243**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Na analizowanym terenie istnieją 243 pomniki przyrody (9,02% wszystkich pomników przyrody w województwie kujawsko-pomorskim i 0,67% w Polsce). Najwięcej tego typu obiektów zlokalizowanych jest w gminach Pakość (75 sztuk) i Inowrocław (52 sztuki).

Podsumowanie: potencjał przyrodniczy obszaru należy uznać za umiarkowany, znacznie zróżnicowany na terenie poszczególnych gmin. Nie występują tu ścisłe formy ochrony przyrody (w postaci parków narodowych), zaś udział obszarów chronionych w ogólnej powierzchni obszaru jest mniejszy niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego i całego kraju. Obszar LGD Czarnoziem na Soli charakteryzuje jednak stosunkowo duża

liczba pomników przyrody. Ochrona zasobów przyrodniczych powinna koncentrować się na obszarze gminy Kruszwica, w związku z koniecznością ochrony cennego ekosystemu jeziora Gopło.

Dane demograficzne:

W skład LGD Czarnoziem na Soli wchodzi 8 gmin (w tym cztery gminy miejsko-wiejskie i cztery gminy wiejskie) zamieszkanych przez **88.681 osób** (wg stanu na 31.12.2013 r.).

Tabela 11. Liczba ludności obszaru Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli wg stanu na 31.12.2013 r.

Gmina	Status gminy	Liczba ludności[2]	Powierzchnia (w km2)	Gęstość zaludnienia (w osobach na km2)
Dąbrowa Biskupia	wiejska	5.176	147	35
Gniewkowo	miejsko-wiejska	14.831	180	83
Inowrocław	wiejska	11.538	172	67
Janikowo	miejsko-wiejska	13.530	92	147
Kruszwica	miejsko-wiejska	19.849	262	76
Pakość	miejsko-wiejska	9.885	86	114
Rojewo	wiejska	4.755	120	40
Złotniki Kujawskie	wiejska	9.117	136	67
RAZEM		**88.681 osób**	**1.195 km²**	**-**
ŚREDNIA dla obszaru		**11.085 osób**	**149 km²**	**74 osoby na km²**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba mieszkańców poszczególnych gmin jest wyraźnie zróżnicowana – od niespełna 5.000 osób (gmina Rojewo) do prawie 20.000 osób (gmina Kruszwica). Średnia powierzchnia gmin wchodzących w skład LGD wyniosła 149 km2 i przekracza wartość ogólnopolską (126 km2) Przekłada się to na niewielką gęstość zaludnienia. Dla analizowanego obszaru wynosi ona jedynie 74 osoby na km2 (w województwie kujawsko-pomorskim wskaźnik ten wynosi 116 osób/km2, a w Polsce – 123 osoby/km2).

W latach 2007-2014 na analizowanym obszarze zwiększyła się ogólna liczba ludności. Zjawisko to wynika z jednorazowego znacznego wzrostu liczby mieszkańców, który wystąpił w 2010 roku. Od tego momentu występuje trend spadkowy, na przestrzeni 4 kolejnych lat liczba mieszkańców zmniejszyła się o 618 osób.

Tabela 12. Zmiana liczby ludności obszaru Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2014 (w podziale na gminy).

Gmina	Liczba mieszkańców gminy wg stanu na 31.12. danego roku								Różnica (2014 - 2007)
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Dąbrowa Biskupia	5.159	5.138	5.119	5.145	5.153	5.167	5.176	5.181	22
Gniewkowo	14.712	14.747	14.741	15.043	14.941	14.849	14.831	14.786	74
Inowrocław	11.120	11.099	11.125	11.278	11.346	11.440	11.538	11.595	475
Janikowo	13.626	13.581	13.555	13.670	13.653	13.609	13.530	13.498	-128
Kruszwica	19.891	19.800	19.759	20.128	20.018	19.988	19.849	19.718	-173
Pakość	9.957	9.910	9.904	10.012	9.977	9.939	9.885	9.869	-88
Rojewo	4.632	4.649	4.690	4.763	4.768	4.756	4.755	4.770	138
Złotniki Kujawskie	8.985	9.022	9.082	9.182	9.171	9.136	9.117	9.186	201
RAZEM	88.082	87.946	87.975	89.221	89.027	88.884	88.681	88.603	521

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Łącznie na przestrzeni analizowanych lat (2007-2014) liczba mieszkańców obszaru LGD Czarnoziem na Soli zwiększyła się o 521 osób (0,6% wartości dla roku bazowego). Największy przyrost wystąpił w gminie Inowrocław

[2] Zmienna: faktyczne miejsce zamieszkania ogółem wg stanu na 31.12.

(prawie 500 osób). Także w gminach Rojewo i Złotniki Kujawski można odnotować znaczący wzrost liczby mieszkańców. Największy spadek liczby mieszkańców odnotowała gmina Kruszwica (o 173 osoby) i Janikowo (o 128 osób).

Tabela 13. Przyrost naturalny na 1000 osób wg gmin w latach 2007-2014.

Gmina	Przyrost naturalny na 1000 osób wg gmin								Skumulowany przyrost naturalny na 1000 osób
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Dąbrowa Biskupia	-2,8	-3,0	2,1	0,2	-1,0	1,0	3,3	-2,7	-2,9
Gniewkowo	2,9	2,6	2,5	-0,5	-1,9	-1,1	0,1	0,7	5,3
Inowrocław	-1,0	2,1	3,2	0,2	1,3	0,0	1,1	1,3	8,2
Janikowo	1,1	0,6	-0,4	-0,6	0,5	-0,2	-0,9	-0,1	0,0
Kruszwica	-0,5	0,7	0,1	1,0	-1,4	-0,4	-1,1	-2,5	-4,1
Pakość	-1,0	-0,3	0,4	1,9	-2,3	-1,1	-0,6	-1,9	-4,9
Rojewo	2,1	6,8	3,8	8,6	0,4	2,3	1,3	1,9	27,2
Złotniki Kujawskie	0,4	3,6	4,8	1,3	1,7	0,9	-1,9	2,9	13,7
ŚREDNIA	**0,2**	**1,6**	**2,1**	**1,5**	**-0,3**	**0,2**	**0,2**	**0,0**	**5,3**
woj. kujawsko-pomorskie	**0,7**	**1,6**	**1,3**	**1,0**	**0,6**	**0,2**	**-0,3**	**0,0**	**5,1**
POLSKA	**0,3**	**0,9**	**0,9**	**0,9**	**0,3**	**0,0**	**-0,5**	**0,0**	**2,8**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Zwiększająca się liczba ludności jest pochodną **dodatniego przyrostu naturalnego**, który utrzymuje się na obszarze LGD w analizowanych latach. Wartość skumulowanego przyrostu naturalnego w latach 2007-2014 jest zbliżona do średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego (5,1), ale jednocześnie znacznie wyższa niż w Polsce (2,8). Świadczy to o potencjale demograficznym obszaru.

Analiza przyrostu naturalnego w poszczególnych gminach ponownie ukazuje duże wewnętrzne zróżnicowanie. W dwóch gminach (Rojewo i Złotniki Kujawskie) odnotowano skrajnie wysoki przyrost naturalny (ze skumulowaną wartością przekraczającą 10). Ich charakterystyczną cechą jest występowanie dodatnich wartości w prawie wszystkich kolejnych latach (w przypadku gminy Złotniki Kujawskie wystąpiła jedna wartość ujemna w 2013 r.). W trzech gminach mamy zaś do czynienia z ujemnym skumulowanym przyrostem naturalnym (Pakość, Kruszwica i Dąbrowa Biskupia).

Tabela 14. Saldo migracji na 1000 osób wg gmin w latach 2007-2013.

Gmina	Saldo migracji na 1000 osób wg gmin							Skumulowane saldo migracji na 1000 osób
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Dąbrowa Biskupia	-2,1	-3,1	-3,7	-2,9	2,5	3,3	-1,4	-7,4
Gniewkowo	-5,7	0,7	-0,9	-0,5	-4,9	-1,8	-1,6	-14,7
Inowrocław	2,4	0,1	2,1	6,9	4,7	6,3	5,6	28,1
Janikowo	-1,1	-2	-4,1	-3,7	-1,8	-2,9	-5,2	-20,8
Kruszwica	-4,1	-5,3	-3,7	-1,9	-4	-0,7	-4,3	-24,0
Pakość	1,3	-6,3	-0,3	-2,5	-1,2	-4,9	-1,8	-15,7
Rojewo	-5,2	-1,5	5,8	-2,5	0,6	-4,8	-1,1	-8,7
Złotniki Kujawskie	2,6	2,4	0,7	0	-2,9	0,1	-0,2	2,7
ŚREDNIA	**-1,5**	**-1,9**	**-0,5**	**-0,9**	**-0,9**	**-0,7**	**-1,3**	**-7,6**
woj. kujawsko-pomorskie	**-1,1**	**-0,8**	**-0,7**	**-0,8**	**-0,8**	**-1**	**-1,3**	**-6,5**
POLSKA	**-0,5**	**-0,4**	**0,0**	**-0,1**	**-0,1**	**-0,2**	**-0,5**	**-1,8**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na obszarze LGD Czarnoziem na Soli występuje **ujemne saldo migracji** (utrzymujące się nieprzerwanie w latach 2007- 2013), skala ubytku mieszkańców w wyniku migracji jest większa niż w województwie kujawsko-pomorskim i Polsce. Za atrakcyjną dla migrantów gminę należy uznać Inowrocław (skumulowany przyrost

przekroczył 28 osób na każdy 1.000 mieszkańców). Największy ubytek mieszkańców w wyniku migracji dotknął zaś gminę Kruszwica (-24 osoby) i Janikowo (-20,8 osób).

Tabela 15. Mieszkańcy Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w podziale na płeć (stan na 31.12.2014 r.)

Gmina	Liczba mieszkańców wg stanu na 31.12.2014 r.[3]				
	ogółem	mężczyźni		kobiety	
		w osobach	%	w osobach	%
Dąbrowa Biskupia	5.181	2.566	49,53	2.615	50,47
Gniewkowo	14.786	7.317	49,49	7.469	50,51
Inowrocław	11.595	5.779	49,84	5.816	50,16
Janikowo	13.498	6.638	49,18	6.860	50,82
Kruszwica	19.718	9.675	49,07	10.043	50,93
Pakość	9.869	4.801	48,6	5.068	51,3
Rojewo	4.770	2.392	50,15	2.378	49,85
Złotniki Kujawskie	9.186	4.611	50,2	4.575	49,8
RAZEM	**88.603**	**43.779**	**49,41**	**44.824**	**50,59**
woj. kujawsko-pomorskie	**2.089.992**	**1.012.878**	**48,46**	**1.077.114**	**51,54**
POLSKA	**38.478.602**	**18.619.809**	**48,39**	**19.858.793**	**51,61**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na terenie LGD występuje zbilansowana struktura płciowa mieszkańców z niewielką przewagą kobiet (50,59% kobiet i 49,41% mężczyzn). Jedyną gminą, w przypadku której można mówić o większych odstępstwach jest gmina Pakość, w której kobiety stanowią ponad 51% mieszkańców. Potwierdzają to dane dotyczące współczynnika feminizacji w odniesieniu do poszczególnych gmin wchodzących w skład LGD Czarnoziem na Soli.

Tabela 16. Współczynnik feminizacji wg gmin w latach 2007-2014.

Gmina	Współczynnik feminizacji[4]							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dąbrowa Biskupia	100	101	100	101	102	103	102	102
Gniewkowo	103	103	103	102	101	101	101	102
Inowrocław	103	104	103	101	100	101	101	101
Janikowo	105	104	105	104	104	104	104	103
Kruszwica	103	104	104	104	104	104	104	104
Pakość	105	107	105	105	106	105	105	106
Rojewo	101	100	100	100	99	99	98	99
Złotniki Kujawskie	99	99	99	99	99	99	98	99
SREDNIA	**102**	**103**	**102**	**102**	**102**	**102**	**102**	**102**
woj. kujawsko-pomorskie	**107**	**107**	**107**	**106**	**106**	**106**	**106**	**106**
POLSKA	**107**	**107**	**107**	**107**	**107**	**107**	**107**	**107**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Współczynnik feminizacji na obszarze LGD Czarnoziem na Soli wynosił w latach 2007-2014 średnio 102-103 (w województwie kujawsko-pomorskim 106-107, w Polsce 107). Oznacza to, że **struktura płciowa mieszkańców jest zbilansowana, a wyniki w tym zakresie są lepsze niż w województwie i kraju.**

Także dane dotyczące struktury wiekowej mieszkańców obszaru LGD wskazują, że mamy do czynienia na tym terenie ze stosunkowo korzystną strukturą demograficzną.

[3] Zmienna: faktyczne miejsce zamieszkania ogółem wg stanu na 31.12.
[4] Liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn.

Tabela 17. Ludność wg ekonomicznych grup wieku na Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli (stan na 31.12.2014 r.).

Gmina	Ludność wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem wg stanu na 31.12.2014 r.		
	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym
Dąbrowa Biskupia	19,6%	63,8%	16,6%
Gniewkowo	19,1%	63,5%	17,4%
Inowrocław	18,8%	64,8%	16,4%
Janikowo	17,3	65,6%	17,1%
Kruszwica	17,9%	63,8%	18,3%
Pakość	18,5%	63,9%	17,7%
Rojewo	20,9	64,2%	14,8%
Złotniki Kujawskie	18,7%	66,2%	15,2%
woj. kujawsko-pomorskie	**18,3%**	**63,3%**	**18,4%**
POLSKA	**18,0%**	**63,0%**	**19,0%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dane dotyczące struktury wiekowej mieszkańców (w podziale na ekonomiczne grupy wieku) wskazują, że **na analizowanym obszarze występuje korzystniejsza sytuacja demograficzna niż w województwie kujawsko-pomorskim i w kraju.** Wskazują na to dane dotyczące udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w ogóle mieszkańców.

Szczególnie istotny wydaje się tutaj odsetek osób młodych w wieku przedprodukcyjnym. W Polsce wynosi on 18%, w województwie kujawsko-pomorskim 18,3% (według stanu na 31.12.2014 r.). Tymczasem spośród 8 analizowanych gmin, tylko w dwóch udział osób w wieku przedprodukcyjnym jest niższy niż wynikałoby z danych ogólnopolskich (Janikowo i Kruszwica), a w jednej gminie odsetek ten przekracza 20% (najwyższy zanotowany wynik dotyczy gminy Rojewo – 20,9%).

Także odsetek osób w wieku produkcyjnym jest wyższy na analizowanym terenie niż średnia ogólnopolska (63%) i wojewódzka (63,3%). Wszystkie gminy wchodzące w skład LGD Czarnoziem na Soli odnotowały tu wyniki lepsze niż średnie. Najwyższy wynik wystąpił w gminie Złotniki Kujawskie (66,2%)

Także w przypadku analizy odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności widzimy utrzymującą się zależność: na obszarze LGD dane są lepsze niż średnia ogólnopolska i wojewódzka. Spośród analizowanych gmin tylko jedna zbliża się do średniej wojewódzkiej (gmina Kruszwica z odsetkiem 18,3%).

Dla oceny działań o charakterze strategicznym niezbędne jest także przeanalizowanie wieloletnich trendów odnoszących się do struktury wiekowej ludności.

Tabela 18. Ludność w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2014.

Gmina	Ludność w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem w latach 2007-2014								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Dąbrowa Biskupia	22,0%	21,5%	20,9%	21,0%	20,6%	20,2%	19,8%	19,6%	-2,4%
Gniewkowo	21,3%	21,0%	20,7%	20,5%	20,0%	19,8%	19,5%	19,1%	-2,2%
Inowrocław	23,0%	22,6%	21,7%	20,2%	19,5%	19,4%	19,2%	18,8%	-4,2%
Janikowo	21,5%	20,6%	19,8%	19,0%	18,7%	18,2%	17,6%	17,3	-4,2%
Kruszwica	20,3%	19,7%	19,5%	19,2%	18,8%	18,3%	17,9%	17,9%	-2,4%
Pakość	21,0%	20,4%	20,0%	19,7%	19,3%	19,0%	18,8%	18,5%	-2,5%
Rojewo	24,1	23,7%	23,2%	22,5%	21,9%	21,7%	21,3%	20,9%	-3,2%
Złotniki Kujawskie	22,4%	21,5%	21,1%	20,3%	19,9%	19,3%	18,7%	18,7%	-3,7%
ŚREDNIA	**22,0%**	**21,4%**	**20,9%**	**20,3%**	**19,8%**	**19,5%**	**19,1%**	**18,9%**	**-3,1%**
woj. kujawsko-pomorskie	**20,4%**	**20,0%**	**19,6%**	**19,4%**	**19,0%**	**18,8%**	**18,5%**	**18,3%**	**-2,1%**
POLSKA	**19,6%**	**19,3%**	**18,9%**	**18,8%**	**18,5%**	**18,3%**	**18,2%**	**18,0%**	**-1,6%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dane w tabeli powyżej pokazują wyraźnie, że **na całym analizowanym obszarze zmniejsza się liczba osób młodych** (w wieku przedprodukcyjnym), **a zjawisko to jest bardziej dynamiczne niż w skali województwa kujawsko-pomorskiego czy Polski.**

We wszystkich analizowanych gminach wystąpił znaczący spadek odsetka osób młodych na przestrzeni lat 2007-2014 (wyższy niż w województwie i Polsce). Szczególnie wyraźne zmiany dotknęły gminę Inowrocław i Janikowo (po -4,2%). Wskazuje to, że w kolejnych latach struktura demograficzna systematycznie pogarsza się, choć w obecnym momencie jest jeszcze lepsza niż w skali kraju. Należy wziąć pod uwagę, że w kolejnych latach ta sytuacja może ulec zmianie.

Tabela 19. Ludność w wieku produkcyjnym w ludności ogółem na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2014.

Gmina	Ludność w wieku produkcyjnym w ludności ogółem w latach 2007-2014								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Dąbrowa Biskupia	64,3%	64,4%	64,9%	64,9%	64,8%	64,6%	64,3%	63,8%	-0,5%
Gniewkowo	64,5%	64,4%	64,2%	64,2%	64,3%	64,1%	63,8%	63,5%	-1,0%
Inowrocław	63,2%	63,4%	64,1%	65,1%	65,4%	65,1%	64,8%	64,8%	1,6%
Janikowo	63,7%	64,4%	65,0%	65,6%	65,4%	65,6%	65,8%	65,6%	1,9%
Kruszwica	64,6%	64,8%	64,8%	64,8%	64,7%	64,7%	64,2%	63,8%	-0,8%
Pakość	64,5%	64,9%	65,1%	64,9%	65,0%	64,8%	64,1%	63,9%	-0,6%
Rojewo	63,1	63,6%	64,2%	64,5%	64,8%	64,4%	64,5%	64,2%	1,1%
Złotniki Kujawskie	65,2%	65,8%	65,9%	66,3%	66,3%	66,6%	66,6%	66,2%	1,0%
ŚREDNIA	**64,1%**	**64,5%**	**64,8%**	**65,0%**	**65,1%**	**65,0%**	**64,8%**	**64,5%**	**0,3%**
woj. kujawsko-pomorskie	**64,6%**	**64,7%**	**64,7%**	**64,7%**	**64,4%**	**64,1%**	**63,7%**	**63,3%**	**-1,3%**
POLSKA	**64,4%**	**64,5%**	**64,5%**	**64,4%**	**64,2%**	**63,9%**	**63,4%**	**63,0%**	**-1,4%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W przypadku danych dotyczących udziału osób w wieku produkcyjnym w latach 2007-2014 na analizowanym obszarze nie nastąpiły istotne zmiany. Podczas gdy w skali województwa i Polski odsetek osób w wieku produkcyjnym ulegał systematycznemu zmniejszeniu, na obszarze LGD Czarnoziem na Soli odsetek zmniejszył się w 4 gminach, a w 4 wzrósł. Największy spadek odnotowano w gminie Gniewkowo (-1,0%), a największy wzrost w gminie Janikowo (+1,9%).

Tabela 20. Ludność w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2014.

Gmina	Ludność w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w latach 2007-2014								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Dąbrowa Biskupia	13,7%	14,1%	14,2%	14,1%	14,6%	15,2%	15,9%	16,6%	2,9%
Gniewkowo	14,2%	14,6%	15,0%	15,3%	15,7%	16,2%	16,7%	17,4%	3,2%
Inowrocław	13,8%	14,0%	14,2%	14,7%	15,1%	15,5%	15,9%	16,4%	2,6%
Janikowo	14,8%	15,0%	15,2%	15,3%	15,8%	16,2%	16,6%	17,1%	2,3%
Kruszwica	15,1%	15,5%	15,8%	16,0%	16,5%	17,0%	17,9%	18,3	3,2%
Pakość	14,5%	14,7%	14,9%	15,4%	15,7%	16,1%	17,0%	17,7%	3,2%
Rojewo	12,7%	12,7%	12,6%	13,0%	13,3%	13,9%	14,2%	14,8%	2,1%
Złotniki Kujawskie	12,4	12,8%	13,1%	13,3%	13,9%	14,1%	14,7%	15,2%	2,8%
ŚREDNIA	**13,9%**	**14,2%**	**14,4%**	**14,6%**	**15,1%**	**15,5%**	**16,1%**	**16,7%**	**2,8%**
woj. kujawsko-pomorskie	**15,0%**	**15,3%**	**15,7%**	**16,0%**	**16,6%**	**17,1%**	**17,8%**	**18,4%**	**3,4%**
POLSKA	**16,0%**	**16,2%**	**16,5%**	**16,8%**	**17,3%**	**17,8%**	**18,4%**	**19,0%**	**3,0%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Dane przedstawione wcześniej są zgodne także z wynikami analizy zmiany odsetka osób w wieku poprodukcyjnym. **Na całym analizowanym obszarze wzrasta udział osób starszych, w wieku poprodukcyjnym.**

Największy wzrost wystąpił w gminach Gniewkowo, Kruszwica i Pakość (po 3,2%), przekraczając ogólnopolskie tempo przyrostu. Najmniejsza zmiana pojawiła się zaś w gminie Rojewo (przyrost o 2,1%).

Także prognozy demograficzne GUS przewidują utrzymanie się wykrytych trendów w perspektywie średnio- i długoterminowej. Zgodnie z tymi przewidywaniami w kolejnych latach konieczne będzie uwzględnienie w większym zakresie potrzeb osób starszych, w wieku poprodukcyjnym, bo to one będą najszybciej przyrastającą grupą ekonomiczną ludności.

Tabela 21. Prognoza demograficzna dla Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli na lata 2020-2035.

Prognoza demograficzna na lata 2020-2035	**Powiat inowrocławski**
Ludność w wieku przedprodukcyjnym w roku (w osobach)	
2020	26.059
2025	24.505
2030	21.902
2035	20.171
RÓŻNICA	**-5.888**
Ludność w wieku produkcyjnym w roku (w osobach)	
2020	101.006
2025	95.400
2030	91.918
2035	88.286
RÓŻNICA	**-12.720**
Ludność w wieku poprodukcyjnym w roku (w osobach)	
2020	31.970
2025	35.128
2030	36.470
2035	36.307
RÓŻNICA	**4.337**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Opisaną zależność wyraźnie potwierdza wskaźnik obciążenia demograficznego. Pokazuje on liczbę osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (stosunek liczby osób starszych do liczby dzieci).

W skali Polski i województwa kujawsko-pomorskiego w 2014 r. wskaźnik przekroczył wartość (co oznacza, że liczebność osób starszych przekroczyła liczebność osób młodych). Tymczasem w 7 spośród 8 analizowanych gmin wskaźnik ten jest znacznie niższy niż wynikałoby ze średnich. Jedyną gminą, w przypadku której istnieje znaczne ryzyko w obszarze obciążeń demograficznych jest gmina Kruszwica (z wynikiem w 2014 r. na poziomie 102,7, wyższym od średniej wojewódzkiej).

W przypadku tej analizy widać szczególnie wyraźnie rozstęp między wartościami osiąganymi w poszczególnych gminach, skrajne wartości dla 2014 r. to od 70,9 (gmina Rojewo) do 102,7 (gmina Kruszwica).

Tabela 22. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2014.

Gmina	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Dąbrowa Biskupia	62,1	65,4	68,0	67,0	71,0	75,0	80,1	84,7	22,6
Gniewkowo	66,4	69,2	72,5	74,6	78,4	81,9	85,6	91,3	24,9
Inowrocław	59,8	62,0	65,5	72,6	77,6	80,1	83,0	87,1	27,3
Janikowo	68,8	72,7	77,0	80,7	84,7	89,0	94,7	98,5	29,7
Kruszwica	74,5	78,9	81,0	83,1	88,0	92,7	99,8	102,7	28,2
Pakość	69,0	72,3	74,7	78,2	81,0	84,6	90,4	95,6	26,6
Rojewo	52,7	53,6	54,2	57,5	60,8	64,3	66,7	70,9	18,2
Złotniki Kujawskie	55,6	59,5	61,9	65,6	69,8	72,8	78,8	81,2	25,6
ŚREDNIA	**63,6**	**66,7**	**69,4**	**72,4**	**76,4**	**80,1**	**84,9**	**89,0**	**25,4**
woj. kujawsko-pomorskie	**73,5**	**76,7**	**79,8**	**82,4**	**86,9**	**91,3**	**95,8**	**100,4**	**26,9**
POLSKA	**81,2**	**84,3**	**87,3**	**89,1**	**93,1**	**97,1**	**101,2**	**105,2**	**24,0**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

We wszystkich gminach nastąpiło znaczne zwiększenie liczby osób starszych, które przy jednoczesnym zmniejszaniu się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym skutkuje tak znacznymi różnicami w latach 2007-2014. Największą dynamikę przyrostu wartości wskaźnika odnotowano w gminie Janikowo (29,7), Kruszwica (28,2) oraz Inowrocław (27,3). Najmniejsza zmiana wystąpiła w gminie Rojewo (tylko 18,2).

Analizy dotyczące struktury demograficznej pokazują, że obszar LGD Czarnoziem na Soli charakteryzują wartości znacznie lepsze niż średnia wojewódzka i ogólnopolska. Jednak gmina Kruszwica już zaczyna odczuwać silną presję demograficzną związaną z dynamicznym wzrostem odsetka najstarszych mieszkańców. W kolejnych latach tendencja ta będzie przybierać na sile, co wymusi rozwój usług i produktów kierowanych do grupy osób w wieku poprodukcyjnym.

Ostatnią istotną cechą demograficzną jest poziom wykształcenia mieszkańców. Dane z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 r. pokazują, że **struktura wykształcenia mieszkańców obszaru LGD jest nieco słabsza niż średnie wyniki w województwie kujawsko-pomorskim i w kraju.**

Największy odsetek mieszkańców legitymuje się wykształceniem średnim i policealnym, zasadniczym zawodowym i ukończonym podstawowym (łączny odsetek takich osób przekracza 2/3 ogółu mieszkańców). Najmniej liczną grupę stanowią osoby bez wykształcenia i takie, które nie ukończyły szkoły podstawowej (0,95%). Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły około 10% badanych (przy średniej ogólnopolskiej wynoszącej prawie 15%).

Tabela 23. Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia (2011 r.).

Powiat	Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia					
	wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i brak wykształcenia
inowrocławski	10,40%	26,93%	23,49%	5,05%	17,77%	0,95%
woj. kujawsko-pomorskie	**12,20%**	**25,57%**	**21,88%**	**4,56%**	**17,25%**	**0,99%**
POLSKA	**14,77%**	**27,44%**	**18,84%**	**4,28%**	**15,92%**	**1,19%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Podsumowanie: na obszarze LGD Czarnoziem na Soli od 2011 r. występuje zjawisko spadku ogólnej liczby mieszkańców. Teren ten charakteryzuje stosunkowo dobra struktura demograficzna, zbilansowana struktura płciowa, dodatni przyrost naturalny i ujemne saldo migracji. Na całym obszarze występuje jednak zjawisko zmniejszania się liczby osób młodych i jednoczesnego dynamicznego przyrostu osób starszych, co w kolejnych latach zwiększy presję demograficzną (obecnie widoczną w gminie Kruszwica). Wykształcenie mieszkańców obszaru jest niższe niż średnie wartości dla Polski i województwa kujawsko-pomorskiego.

Rynek pracy

Rynek pracy jest kluczową dziedziną, charakteryzującą potencjał i ograniczenia rozwojowe poszczególnych obszarów. W przypadku terenu objętego działalnością LGD Czarnoziem na Soli charakterystycznym elementem jest **niski stopień aktywności ekonomicznej ludności** (obliczany jako liczba zatrudnionych na 1.000 mieszkańców), **malejący w latach 2007-2013.**

Tabela 24. Pracujący na 1000 ludności na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2013.

Gmina	Pracujący na 1000 ludności w latach 2007-2013							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Dąbrowa Biskupia	129	129	123	120	121	116	111	-18
Gniewkowo	220	219	212	197	186	193	188	-32
Inowrocław	109	120	134	167	164	166	158	49
Janikowo	249	239	246	231	241	250	245	-4
Kruszwica	158	173	166	160	159	157	162	4
Pakość	146	158	165	125	134	135	137	-9
Rojewo	105	105	115	105	115	115	118	13
Złotniki Kujawskie	81	58	58	53	53	50	60	-21
ŚREDNIA	**150**	**150**	**152**	**145**	**147**	**148**	**147**	**-3**
woj. kujawsko-pomorskie	**210**	**213**	**210**	**211**	**211**	**208**	**210**	**0**
POLSKA	**220**	**226**	**223**	**223**	**224**	**223**	**226**	**6**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Na analizowanym terenie tylko gmina Janikowo miała wyższy współczynnik aktywności zawodowej niż średnia wojewódzka i ogólnopolska w 2013 r. Skrajnie niskie wartości charakteryzują zaś gminy: Złotniki Kujawskie (60), Dąbrowa Biskupia (111), Rojewo (118) i Pakość (137). W przypadku pozostałych jednostek wartości są znacznie niższe niż występujące w województwie kujawsko-pomorskim i Polsce.

W strukturze zatrudnienia w podziale na typy prowadzonej działalności na obszarze LGD dominują usługi, na drugim miejscu jest przemysł i budownictwo, najmniejsza część mieszkańców zatrudniona jest w sektorze rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa.

Tabela 25. Pracujący wg sekcji PKD 2007 na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2013.

Sektor	Pracujący wg sekcji PKD 2007 w latach 2007-2013 (w osobach)							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo	8.927	8.887	9.011	7.811	7.791	7.746	7.713	-1.214
Przemysł i budownictwo	14.806	14.900	15.020	14.667	14.160	14.179	13.857	-949
Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja	5.753	6.067	5.972	6.042	5.871	5.995	6.029	276
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości	1.913	1.709	1.498	1.258	1.346	1.308	1.354	-559
Pozostałe usługi	9.609	9.782	9.895	9.875	9.688	9.726	9.850	241

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Na przestrzeni lat 2007-2013 na obszarze LGD **w strukturze zatrudnienia dominował sektor usług**. Dane w tabeli powyżej pokazują, że wzrasta liczba osób zatrudnionych w handlu, naprawie pojazdów samochodowych, transporcie i gospodarce magazynowej, zakwaterowaniu i gastronomii oraz informacji i komunikacji oraz pozostałych

usługach, zmniejsza się zaś liczba osób zatrudnionych w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsłudze rynku nieruchomości.

W przypadku przemysłu i budownictwa na całym obszarze LGD można zaobserwować znaczne zmniejszenie ilości zatrudnionych osób. Jeszcze większy spadek liczby zatrudnionych wystąpił zaś w sektorze rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa.

Jednym z największych problemów obszaru w zakresie rynku pracy jest wysoka stopa bezrobocia wśród mieszkańców.

Tabela 26. Bezrobocie na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli wg stanu na 31.12.2013 r.

Gmina	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych	Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym		
		razem	mężczyźni	kobiety
Dąbrowa Biskupia	480	14,4%	11,7%	17,6%
Gniewkowo	1.401	14,8%	13,4%	16,5%
Inowrocław	1.070	14,3%	12,2%	16,7%
Janikowo	1.252	14,1%	10,9%	17,7%
Kruszwica	1.80	14,1	11,6%	17,2%
Pakość	956	15,1%	11,8%	18,7%
Rojewo	431	14,1%	12,9%	15,4%
Złotniki Kujawskie	933	15,4%	13,0%	18,2%
RAZEM	**8.326 osób**	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Według stanu na koniec 2013 r. na obszarze LGD Czarnoziem na Soli 8.326 osób to osoby bezrobotne (zarejestrowane). Osoby bezrobotne stanowiły największy odsetek osób w wieku produkcyjnym w gminie Złotniki Kujawskie (aż 15,4%), najmniejsza skala problemu występuje za to na terenie gmin: Janikowo, Kruszwica i Rojewo (po 14,1%). **Wśród bezrobotnych przeważają kobiety**, zjawisko takie występuje we wszystkich analizowanych gminach. Szczególnie wyraźnie problem bezrobocia kobiet widoczny jest w gminach Pakość i Złotniki Kujawskie (tu bezrobotna jest prawie co piąta kobieta w wieku produkcyjnym).

Tabela 27. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2013.

Gmina	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2007-2013							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Dąbrowa Biskupia	14,7%	11,5%	13,6%	13,1%	13,3%	15,7%	14,4%	-0,3%
Gniewkowo	14,6%	12,8%	14,3%	13,8%	14,1%	14,6%	14,8%	0,2%
Inowrocław	15,2%	12,6%	13,1%	13,1%	13,0%	14,3%	14,3%	-0,9%
Janikowo	12,6%	11,3	13,9%	12,0%	11,7%	12,7%	14,1%	1,5%
Kruszwica	15,0%	13,2%	13,3%	12,7%	13,0%	14,0%	14,1%	-0,9%
Pakość	15,7%	12,9%	13,2%	13,6%	13,6%	14,5%	15,1%	-0,6%
Rojewo	15,1%	12,2%	13,3%	12,4%	13,1%	13,9%	14,1%	-1,0%
Złotniki Kujawskie	16,4	11,6%	13,9%	12,8%	13,4%	14,6%	15,4%	-1,0%
ŚREDNIA	14,9%	12,2%	13,6%	12,9%	13,2%	14,2%	14,5%	0,4%
woj. kujawsko-pomorskie	**9,2%**	**8,2%**	**10,0%**	**10,3%**	**10,3%**	**11,1%**	**11,3%**	**1,9%**
POLSKA	**7,1%**	**6,0%**	**7,7%**	**7,9%**	**8,0%**	**8,7%**	**8,8%**	**1,7%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na przestrzeni lat 2007-2013 bezrobocie na analizowanym obszarze nieznacznie spadło (o 0,4%). Spadek odsetka zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym odnotowano w 6 gminach, w gminie Gniewkowo i Janikowo liczba bezrobotnych zaś wzrosła. **W całym analizowanym okresie stopa bezrobocia rejestrowanego na obszarze LGD była znacznie wyższa od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego i Polski.**

Dane te świadczą o nieskuteczności dotychczasowych mechanizmów aktywizacji bezrobotnych i konieczności podjęcia dalszych działań w celu redukcji odsetka osób pozostających bez pracy.

Tabela 28. Przedsiębiorczość na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli wg stanu na 31.12.2013 r.

Gmina	Liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON	Liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON na tysiąc mieszkańców	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na tysiąc
Dąbrowa Biskupia	300	58	228	44
Gniewkowo	1.036	70	791	53
Inowrocław	1.016	88	811	70
Janikowo	918	68	693	51
Kruszwica	1.431	72	1.111	56
Pakość	828	84	633	64
Rojewo	257	54	202	42
Złotniki Kujawskie	728	80	618	68
RAZEM	**6.514** podmiotów gospodarczych	-	**5.087** osób prowadzące działalność gospodarczą	-
ŚREDNIA dla obszaru	**814** podmiotów gospodarczych na gminę	**71** podmiotów gospodarczych na tysiąc mieszkańców	**635** osób prowadzących działalność gospodarczą na gminę	**56** osób prowadzących działalność gospodarczą na tysiąc mieszkańców
ŚREDNIA dla województwa kujawsko-pomorskiego	-	**91** podmiotów gospodarczych na tysiąc mieszkańców	-	**68** osób prowadzących działalność gospodarczą na tysiąc mieszkańców
ŚREDNIA dla Polski	-	**106** podmiotów gospodarczych na tysiąc mieszkańców	-	**77** osób prowadzących działalność gospodarczą na tysiąc mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Dane dotyczące przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LGD są pesymistyczne. Na analizowanym terenie funkcjonuje łącznie 6.514 podmiotów gospodarczych, zaś 5.087 osób fizycznych prowadzi własną działalność gospodarczą.

Największa liczba przedsiębiorców działa na terenie gminy Kruszwica (łącznie 1.431 podmiotów). Przy uwzględnieniu liczby ludności poszczególnych gmin najwyższe wskaźniki przedsiębiorczości występują jednak w gminie Inowrocław, Pakość i Złotniki Kujawskie. Najsłabiej w tym względzie wypadają zaś gminy Rojewo i Dąbrowa Biskupia.

Poziom rozwoju przedsiębiorczości na terenie LGD Czarnoziem na Soli jest znacznie niższy od wskaźników ogólnopolskich i średnich wartości dla województwa kujawsko-pomorskiego. Na każdy tysiąc mieszkańców na obszarze LGD funkcjonuje 71 podmiotów gospodarczych (wskaźnik dla poszczególnych gmin wynosi od 54 do 88). Jest to wynik wyraźnie niższy niż w całym województwie kujawsko-pomorskim (91 podmiotów) i Polsce (101 podmiotów). **Stosunkowo duży odsetek przedsiębiorców na obszarze LGD to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.** Średnio na obszarze LGD jest to 56 osób na 1000 mieszkańców, co daje wynik niższy od średniej wojewódzkiej (68 osób) i krajowej (77 osób).

Zgodnie z danymi w rejestrze REGON na obszarze LGD Czarnoziem na Soli dominują przedsiębiorstwa prowadzące działalność w zakresie:

- **handlu hurtowego i detalicznego oraz naprawy pojazdów** (1.697 podmiotów),
- **transportu i gospodarki magazynowej** (782 podmioty),
- **przetwórstwa przemysłowego** (664 podmioty).

Tabela 29. Liczba zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON w podziale na sekcje PKD 2007 na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli wg stanu na 31.12.2013 r.

Gmina	Liczba zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON w podziale na sekcje PKD 2007																		
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S i T
	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Górnictwo i wydobycie	Przetwórstwo przemysłowe	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz etc.	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja	Budownictwo	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów	Transport i gospodarka magazynowa	Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne	Informacja i komunikacja	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	Obsługa rynku nieruchomości	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	Administracja publiczna i obrona narodowa; zabezpieczenia społeczne	Edukacja	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	Pozostała działalność usługowa
Dąbrowa Biskupia	56	0	33	5	2	28	81	13	3	1	4	2	17	5	8	6	12	4	20
Gniewkowo	61	0	154	0	6	96	310	74	19	12	19	47	39	24	9	24	42	20	80
Inowrocław	82	5	119	1	10	108	286	104	22	13	20	25	50	29	8	24	45	20	45
Janikowo	19	0	65	0	5	81	205	145	17	12	19	88	26	80	7	27	43	20	59
Kruszwica	233	1	107	3	8	125	326	167	32	14	28	81	54	29	15	50	63	18	77
Pakość	26	15	99	3	4	70	183	147	15	2	12	59	38	56	3	21	23	11	41
Rojewo	26	2	23	1	3	34	74	30	6	1	6	3	3	6	4	7	5	7	16
Złotniki Kujawskie	39	1	64	0	8	85	232	102	16	9	18	3	30	18	3	20	27	10	43
RAZEM	**542**	**24**	**664**	**13**	**46**	**627**	**1.697**	**782**	**130**	**64**	**126**	**308**	**257**	**247**	**57**	**179**	**260**	**110**	**381**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na terenie wszystkich gmin wchodzących w skład LGD Czarnoziem na Soli dominują podmioty prowadzące działalność w sekcji G (Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów), jest to kluczowa branża na obszarze.

W gminach Janikowo, Kruszwica, Pakość, Rojewo i Złotniki Kujawskie stosunkowo duży odsetek firm zajmuje się działalnością transportową i gospodarką magazynową (sekcja H), a przetwórstwo przemysłowe (sekcja C) jest domeną przedsiębiorstw z terenu gmin Dąbrowa Biskupia, Gniewkowo, Inowrocław, Pakość i Złotniki Kujawskie. Znaczny udział firm zajmujących się budownictwem (sekcja F) charakteryzuje gminy Gniewkowo, Inowrocław i Rojewo. Specyficzną cechą gmin Dąbrowa Biskupia i Kruszwica jest zaś stosunkowo duże znaczenie sekcji A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo). Ponadto w gminie Janikowo trzecim najpopularniejszym obszarem działalności przedsiębiorców jest obsługa rynku nieruchomości (sekcja L).

Tabela 30. Przeciętne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2013.

Powiat	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej (Polska = 100)						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
inowrocławski	78,5	80,4	81,1	81,1	79,7	80,0	79,8
woj. kujawsko-pomorskie	**85,2**	**85,2**	**84,8**	**84,7**	**84,5**	**85,0**	**85,7**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Obszar LGD charakteryzuje niski poziom wynagrodzenia brutto w stosunku do średniej ogólnopolskiej i wojewódzkiej. W latach 2007-2013 poziom wynagrodzenia brutto uległ minimalnej poprawie, ale wciąż oscyluje na poziomie 80% średniej krajowej.

Podsumowanie: na obszarze LGD występuje niski wskaźnik aktywności zawodowej ludności oraz wysoka stopa bezrobocia dotykająca szczególnie mocno kobiety. Większość mieszkańców zatrudniona jest w sektorze usług, sektor rolnictwa oraz przemysłu i budownictwa wyraźnie tracą na znaczeniu. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców obszaru jest znacznie niższy od wskaźników wojewódzkich i krajowych. Za strategiczne gałęzie gospodarki na analizowanym obszarze należy uznać handel, transport oraz przetwórstwo przemysłowe. Poważnym problemem są także niskie zarobki mieszkańców, odbiegające znacząco od średniej krajowej i wojewódzkiej.

Turystyka

Turystyka jest jednym z kluczowych potencjałów obszaru LGD ze względu na jego walory historyczne (zabytki, Szlak Bursztynowy, Szlak Piastowski, Szlak Romański) i przyrodnicze (głównie zbiorniki wodne w gminach Kruszwica, Janikowo i Pakość).

Tabela 31. Liczba obiektów noclegowych i liczba noclegów udzielonych w tych obiektach na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli wg stanu na 31.12.2013 r.

Gmina	Liczba obiektów noclegowych	Liczba udzielonych noclegów			Wskaźnik Schneidera[5]
		razem	w tym Polakom	w tym turystom zagranicznym	
Dąbrowa Biskupia	0	0	0	0	0
Gniewkowo	1	8.440	7.642	798	499,90
Inowrocław	0	0	0	0	0
Janikowo	1	2.714	2.714	0	60,46
Kruszwica	7	16.663	16.635	28	296,14
Pakość	1	680	672	8	43,80
Rojewo	0	0	0	0	0
Złotniki Kujawskie	0	0	0	0	0
RAZEM	**10**	**28.497**	**27.663**	**834**	**163,99**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

[5] Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego wyrażony jako liczba turystów korzystających z noclegów na 1.000 mieszkańców. Suma wartości zmiennych „korzystający rezydenci (Polacy)" oraz „turyści zagraniczni korzystający" dla obiektów hotelowych i innych obiektów noclegowych łącznie, dzielona przez liczbę mieszkańców gminy (zmienna „faktyczne miejsce zamieszkania wg stanu na 31.12".).

Na terenie LGD Czarnoziem na Soli funkcjonuje 10 obiektów zbiorowego zakwaterowania, z czego siedem znajduje się na terenie gminy Kruszwica, zaś w gminach Gniewkowo, Janikowo i Pakość funkcjonują pojedyncze obiekty tego typu. Łącznie w 2013 r. na obszarze LGD udzielono prawie 30.000 noclegów, z których korzystali w przeważającej liczbie Polacy. Ponad połowa udzielonych noclegów przypadła na gminę Kruszwica.

Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego (wskaźnik Schneidera) pokazuje, że **walory turystyczne obszaru LGD są wykorzystywane w umiarkowanym stopniu**. Dla całego obszaru przyjął on bowiem wartość 163,99, **co jest wynikiem poniżej średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego** (413,87) **i Polski** (607,78). Jedyną gminą, w której wskaźnik przyjął stosunkowo wysoką wartość jest gmina Gniewkowo (499,90).

Należy tu podkreślić, że poważnym ograniczeniem w rozbudowie i modernizacji bazy noclegowej na terenie LGD jest **silna konkurencja ze strony obiektów turystycznych zlokalizowanych na terenie miasta Inowrocław** (nieobjętego działaniem LGD Czarnoziem na Soli). Ze względu na centralne położenie, dobre skomunikowanie oraz funkcjonujące na terenie miasta uzdrowisko z unikatowym systemem tężni solankowych, Inowrocław jest popularnym miejscem wśród turystów odwiedzających Kujawy. Potwierdza to bardzo wysoki wskaźnik Schneidera, który w 2013 r. w mieście Inowrocław osiągnął wartość 560,79 (ponad trzykrotnie więcej niż na całym obszarze LGD).

Na terenie LGD Czarnoziem na Soli występują jednak liczne obiekty zabytkowe, będące istotnym elementem potencjału turystycznego tego regionu, który może zwiększyć liczbę odwiedzających ten rejon turystów.

Tabela 32. Liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli (wg stanu na 31.03.2015 r.)

Gmina	Liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków
Dąbrowa Biskupia	4
Gniewkowo	15
Inowrocław	15
Janikowo	10
Kruszwica	20
Pakość	10
Rojewo	7
Złotniki Kujawskie	16
RAZEM	**97**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Łącznie na analizowanym obszarze istnieje prawie 100 obiektów zabytkowych. Najwięcej takich obiektów znajduje się na terenie gmin: Kruszwica (20), Złotniki Kujawskie (16), Gniewkowo (15) i Inowrocław (15), najmniej zaś na terenie gminy Dąbrowa Biskupia (4) i Rojewo (7).

Na obszarze LGD funkcjonują dwa znaczące ogólnopolskie szlaki turystyczne: Szlak Piastowski i Szlak Romański (w obu przypadkach objęte szlakiem są bazyliki w Kruszwicy i mieście Inowrocław). Dodatkowo sieć szlaków na obszarze obejmuje miedzy innymi:

- Szlak Łokietka,
- Szlak im. Jana Kasprowicza,
- Szlak im. Władysława Sikorskiego.

Ponadto podejmowane są działania w zakresie reaktywacji istniejących na obszarze szlaków wodnych wzdłuż Noteci.

Jednym z obszarów wymagających nakładów inwestycyjnych jest sieć ścieżek rowerowych, która na koniec 2013 r. na całym obszarze LGD miała zaledwie 14 km długości.

Tabela 33. Ścieżki rowerowe na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2011-2013.

Gmina	ścieżki rowerowe ogółem w km		
	2011	2012	2013
Dąbrowa Biskupia	0,0	0,0	0,0
Gniewkowo	9,5	9,5	4,4
Inowrocław	0,0	0,0	0,0
Janikowo	0,0	0,0	0,0
Kruszwica	4,3	4,3	4,3
Pakość	0,0	1,9	3,8
Rojewo	0,0	0,0	0,0
Złotniki Kujawskie	1,5	1,5	1,5
RAZEM	**15,3**	**17,2**	**14,0**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tylko w połowie analizowanych gmin funkcjonują ścieżki rowerowe, a ich długość w granicach administracyjnych poszczególnych JST wynosiła od 1,5 km (Złotniki Kujawskie) do 4,4 km (Gniewkowo). Na terenie czterech gmin należących do LGD (Dąbrowa Biskupia, Inowrocław, Janikowo i Rojewo) w ogóle nie funkcjonują tego typu obiekty. Jedyną gminą, w której w latach 2011-2013 odnotowano przyrost długości ścieżek rowerowych jest gmina Pakość.

Podsumowanie: na obszarze LGD występuje niewielkie natężenie ruchu turystycznego, koncentrujące się w gminach Gniewkowo i Kruszwica. Potencjał turystyczny w postaci zabytków, zbiorników wodnych i trzech ogólnokrajowych szlaków turystycznych (Szlak Bursztynowy, Szlak Piastowski i Szlak Romański) nie jest w pełni wykorzystywany. Pewnym ograniczeniem w tym zakresie może być silna konkurencja w obsłudze ruchu turystycznego ze strony podmiotów działających na terenie miasta Inowrocław oraz niewielka sieć ścieżek rowerowych na obszarze.

Organizacje pozarządowe

Na obszarze LGD występuje umiarkowany poziom aktywności organizacji pozarządowych, w Krajowym Rejestrze Sądowym **zarejestrowanych jest łącznie prawie 200 stowarzyszeń i fundacji**.

Tabela 34. Liczba organizacji pozarządowych posiadających siedzibę na terenie danej gminy wg danych Krajowego Rejestru Sądowego wg stanu na 04.2015 r.

Gmina	Liczba organizacji pozarządowych posiadających siedzibę na terenie danej gminy wg Krajowego Rejestru Sądowego
Dąbrowa Biskupia	15
Gniewkowo	32
Inowrocław	39
Janikowo	25
Kruszwica	45
Pakość	9
Rojewo	8
Złotniki Kujawskie	19
RAZEM	**192**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krajowego Rejestru Sądowego.

Najwięcej organizacji pozarządowych posiada siedzibę na terenie gminy Kruszwica (45), Inowrocław (39) i Gniewkowo (32), najmniej zaś w gminach Rojewo (8) i Pakość (9).

Przy uwzględnieniu liczby mieszkańców poszczególnych gmin najwyższy wskaźnik aktywności organizacji pozarządowych występuje w gminach Dąbrowa Biskupia, Inowrocław i Rojewo. Najsłabiej w tym względzie wypada gmina Pakość. **Wskaźnik nasycenia organizacjami pozarządowymi na 1.000 mieszkańców na obszarze LGD Czarnoziem na Soli jest niższy niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego i Polski**.

W latach 2007-2014 na analizowanym obszarze zwiększyła się ogólna liczba organizacji pozarządowych, a także wskaźnik liczby organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców. Najwyższy wzrost odnotowano w gminie Dąbrowa Biskupia. Nieco mniejsza dynamika tego zjawiska wystąpiła w gminach Janikowo, Rojewo i Złotniki Kujawskie. Za to w gminach Gniewkowo, Inowrocław, Kruszwica i Pakość można zaobserwować swoistą stagnację w tym zakresie.

Tabela 35. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2014.

Gmina	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców w latach 2007-2014								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Dąbrowa Biskupia	1	2	2	3	3	3	3	3	2
Gniewkowo	2	2	2	2	2	2	2	2	0
Inowrocław	3	3	3	3	3	3	3	3	0
Janikowo	1	1	1	1	1	1	2	2	1
Kruszwica	2	2	2	2	2	2	2	2	0
Pakość	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Rojewo	2	2	2	3	3	3	3	3	1
Złotniki Kujawskie	1	1	1	1	2	2	2	2	1
woj. kujawsko-pomorskie	**2**	**2**	**2**	**2**	**3**	**3**	**3**	**3**	**1**
POLSKA	**2**	**2**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**1**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Podsumowanie: obszar LGD Czarnoziem na Soli charakteryzuje się zróżnicowaną aktywnością organizacji pozarządowych. Ich liczba w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców jest niższa niż średnia wojewódzka i krajowa. Wskazuje to na konieczność podjęcia działań aktywizujących podmioty trzeciego sektora oraz wspomagających tworzenie nowych organizacji pozarządowych, szczególnie na terenie gminy Pakość.

Wykluczenie społeczne

Jednym z głównych problemów obszaru LGD Czarnoziem na Soli jest stosunkowo wysoki odsetek osób wykluczonych społecznie. Świadczą o tym dane dotyczące poziomu bezrobocia wśród mieszkańców (przedstawione w rozdziale 5) oraz znaczny odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej.

Na analizowanym obszarze w 2013 r. ze świadczeń pomocy społecznej korzystało 10.300 osób (aż 12% mieszkańców). Na przestrzeni lat 2009-2013 liczba osób korzystających z rozmaitych zasiłków zmniejszyła się na całym obszarze LGD o prawie 800 osób. W liczbach bezwzględnych największy spadek odnotowały gminy Kruszwica (-595 osób), Złotniki Kujawskie (-211 osób), Dąbrowa Biskupia (-202 osoby) i Rojewo (-148 osób). W trzech spośród ośmiu analizowanych gmin liczba osób korzystających ze wsparcia opieki społecznej uległa jednak zwiększeniu. Największy przyrost miał miejsce w gminie Pakość (o 245 osób), w nieco mniejszej skali zjawisko to wystąpiło także w gminie Janikowo (wzrost o 95 osób) i Inowrocław (o 85 osób).

Tabela 36. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2009-2013.

Gmina	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej					Zmiana w latach 2009-2013
	2009	2010	2011	2012	2013	
Dąbrowa Biskupia	923	828	782	778	721	-202
Gniewkowo	1.735	1.599	1.490	1.496	1.681	-54
Inowrocław	1.196	1.313	1.194	1.234	1.281	85
Janikowo	1.271	1.257	1.204	1.184	1.366	95
Kruszwica	2.654	2.378	2.275	2.156	2.059	-595
Pakość	970	935	1.140	1.094	1.215	245
Rojewo	823	771	706	698	675	-148
Złotniki Kujawskie	1.513	1.199	1.221	1.261	1.302	-211
RAZEM	**11.085**	**10.280**	**10.012**	**9.901**	**10.300**	**-785**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analiza zasięgu korzystania z pomocy społecznej pokazuje, że **w latach 2009-2013 odsetek mieszkańców LGD Czarnoziem na Soli korzystających z tej pomocy zmniejszył się o 1,3%**, spadek był bardziej dynamiczny niż średnia wojewódzka i ogólnopolska. Tym niemniej **w całym analizowanym okresie na obszarze LGD odsetek osób objętych pomocą społeczną był wyższy niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego i Polski.** Największy spadek odsetka klientów pomocy społecznej wystąpił w gminach Dąbrowa Biskupia (-4,1%), Rojewo (-3,4%) i Kruszwica (-3,2%). Znaczący wzrost nastąpił zaś w gminie Pakość (+2,4%).

Tabela 37. Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2009-2013.

Gmina	Zasięg korzystania z pomocy społecznej					Zmiana w latach 2009-2013
	2009	2010	2011	2012	2013	
Dąbrowa Biskupia	18,0%	16,1%	15,2%	15,1%	13,9%	-4,1%
Gniewkowo	11,8%	10,6%	9,9%	10,0%	11,3%	-0,5%
Inowrocław	10,7%	11,6%	10,5%	10,9%	11,2%	0,5%
Janikowo	9,4%	9,2%	8,8%	8,7%	10,1%	0,7%
Kruszwica	13,5%	11,8%	11,3%	10,8%	10,3%	-3,2%
Pakość	9,8%	9,3%	11,4%	11,0%	12,2%	2,4%
Rojewo	17,6%	16,2%	14,8%	14,6%	14,2%	-3,4%
Złotniki Kujawskie	16,7%	13,1%	13,3%	13,7%	14,3%	-2,4%
ŚREDNIA	**13,4%**	**12,2%**	**11,9%**	**11,9%**	**12,2%**	**-1,3%**
woj. kujawsko-pomorskie	**12,3%**	**11,6%**	**10,9%**	**11,0%**	**11,5%**	**-0,8%**
Polska	**9,1%**	**8,7%**	**8,1%**	**8,1%**	**8,3%**	**-0,8%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W latach 2009-2013 nastąpiło zmniejszenie wewnętrznych różnic między gminami członkowskimi LGD w odniesieniu do odsetka osób korzystających z pomocy społecznej. W 2009 roku rozpiętość w tym zakresie wynosiła aż 8,6% (od 9,4% w gminie Janikowo do 18,0% w gminie Dąbrowa Biskupia), w roku 2013 zmniejszyła się o połowę, do 4,2% (od 10,1% w gminie Janikowo do 14,3% w gminie Złotniki Kujawskie).

Tabela 38. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2008-2013.

Gmina	Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku						Zmiana w latach 2008-2013
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Dąbrowa Biskupia	62,3%	57,8%	55,8%	53,4%	48,3%	46,0%	-16,3%
Gniewkowo	56,5%	51,4%	45,3%	43,3%	40,3%	36,4%	-20,1%
Inowrocław	52,9%	48,3%	49,3%	48,5%	44,7%	40,9%	-12,0%
Janikowo	44,4%	37,9%	34,5%	31,9%	28,0%	26,1%	-18,3%
Kruszwica	54,4%	49,0%	43,6%	40,8%	36,6%	36,8%	-17,6%
Pakość	56,0%	47,8%	42,8%	39,6%	38,0%	34,2%	-21,8%
Rojewo	60,3%	57,3%	54,6%	51,1%	45,8%	44,6%	-15,7%
Złotniki Kujawskie	52,7%	48,5%	44,7%	41,0%	38,3%	36,9%	-15,8%
ŚREDNIA	**54,9%**	**49,8%**	**46,3%**	**43,7%**	**40,0%**	**37,7%**	**-17,2%**
woj. kujawsko-pomorskie	**50,9%**	**45,8%**	**41,9%**	**39,4%**	**36,2%**	**34,1%**	**-16,8%**
Polska	**46,0%**	**41,1%**	**37,6%**	**35,1%**	**32,2%**	**30,2%**	**-15,8%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Szczególnie wyraźny postęp w zakresie walki z wykluczeniem społecznym w przypadku LGD Czarnoziem na Soli można odnotować w odniesieniu do najmłodszych mieszkańców. **Odsetek dzieci objętych zasiłkami rodzinnymi w liczbie dzieci w ogóle spadł w latach 2008-2013 średnio o ponad 17%.** W 2008 r. w siedmiu z ośmiu gmin członkowskich zasiłkami rodzinnymi objęta była ponad połowa dzieci w wieku do lat 17, a w dwóch gminach odsetek ten przekroczył aż 60%. Pięć lat później tylko w trzech gminach dzieci objęte zasiłkami rodzinnymi stanowiły ponad 40% ogółu.

Średnia dynamika spadku na całym obszarze LGD jest zbliżona do średniej wojewódzkiej i ogólnopolskiej. Największy postęp w tym zakresie udało się osiągnąć w gminach Pakość i Gniewkowo (spadek o ponad 20%), najmniejszy zaś w gminie Inowrocław (o 12%). Mimo tych postępów **według danych z 2013 r. odsetek dzieci objętych zasiłkami rodzinnymi na obszarze LGD był nadal wyższy niż w województwie kujawsko-pomorskim i Polsce.** Znaczny spadek liczby dzieci objętych pomocą społeczną w połączeniu z niewielkim spadkiem liczby klientów opieki społecznej w ogóle może też świadczyć o zmianie profilu przeciętnego mieszkańca korzystającego z systemu świadczeń socjalnych (z wielodzietnych rodzin na osoby dorosłe żyjące samotnie).

Tabela 39. Wydatki na pomoc społeczną na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2008-2013.

Gmina	Wydatki na pomoc społeczną w latach 2008-2013 w tys. zł						Zmiana w latach 2008-2013
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Dąbrowa Biskupia	2.759	2.797	2.977	2.862	2.972	2.958	199
Gniewkowo	6.537	6.633	7.209	7.182	7.503	8.496	1.959
Inowrocław	5.395	5.243	5.612	5.829	6.306	6.735	1.340
Janikowo	5.885	5.634	6.247	6.723	7.329	7.651	1.766
Kruszwica	9.437	9.015	9.885	10.430	10.567	11.842	2.405
Pakość	4.625	4.802	5.409	5.640	6.189	6.308	1.683
Rojewo	2.639	2.485	2.619	2.679	2.721	2.797	158
Złotniki Kujawskie	4.151	3.793	4.027	4.328	4.454	4.616	465
RAZEM	**41.428**	**40.402**	**43.985**	**45.673**	**48.041**	**51.403**	**9.975**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Za opisanymi wcześniej sukcesami na polu walki z wykluczeniem społecznym stoją ogromne środki finansowe. **W latach 2008-2013 roczne wydatki na pomoc społeczną na obszarze LGD wzrosły o prawie 10 milionów złotych, co stanowi 25% kwoty z 2008 r.** Wydatki te wzrosły we wszystkich analizowanych gminach,

najmocniej w gminie Kruszwica (prawie 2,5 mln złotych), Gniewkowo (prawie 2 mln zł) i Janikowo (prawie 1,8 mln zł).

Należy podkreślić, że wydatki na pomoc społeczną na obszarze LGD rosną mimo spadku liczby osób, które z niej korzystają. Z jednej strony świadczy to o większej wartości wsparcia finansowego przekazywanego mieszkańcom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej, z drugiej zaś **tak znaczne obciążenia budżetowe związane z systemem świadczeń socjalnych ograniczają potencjał rozwojowy obszaru.**

Podsumowanie: obszar LGD Czarnoziem na Soli charakteryzuje znaczne zagrożenie wykluczeniem społecznym mieszkańców. Odsetek osób korzystających ze świadczeń socjalnych jest wyższy niż średnia wojewódzka i ogólnokrajowa. W ostatnich latach poczyniono znaczne postępy w tym zakresie, jednak wiązało się to z drastycznym zwiększeniem wydatków socjalnych, obciążającym w coraz większym stopniu budżety poszczególnych gmin. Konieczne są dalsze działania mające na celu walkę z wykluczeniem społecznym, szczególnie finansowane ze źródeł innych niż budżety gmin („uwolnione" w ten sposób środki mogłyby zostać wykorzystane do sfinansowania prorozwojowych inwestycji).

Infrastruktura edukacyjna i kulturalna

W celu wzmocnienia lokalnego kapitału społecznego konieczne jest zapewnienie mieszkańcom odpowiedniej bazy edukacyjnej i kulturalnej. **Na obszarze LGD Czarnoziem na Soli poważnym problemem jest wyjątkowo skromna oferta edukacyjna dla dzieci w wieku do 5 lat.**

Tabela 40. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2014.

Gmina	Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Dąbrowa Biskupia	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Gniewkowo	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,3%	3,3%
Inowrocław	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Janikowo	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Kruszwica	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Pakość	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Rojewo	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Złotniki Kujawskie	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
woj. kujawsko-pomorskie	**1,8%**	**1,9%**	**1,9%**	**1,9%**	**2,3%**	**3,0%**	**3,5%**	**4,3%**	**2,5%**
Polska	**2,4%**	**2,6%**	**2,6%**	**2,6%**	**3,0%**	**3,8%**	**4,8%**	**5,9%**	**3,5%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na całym obszarze LGD funkcjonuje jeden żłobek w gminie Gniewkowo, do którego uczęszcza zaledwie 3% dzieci w wieku żłobkowym z terenu gminy. Podczas, gdy liczba dzieci objętych opieką żłobkową w województwie i Polsce rośnie od kilku lat, na analizowanym obszarze widać wyraźne opóźnienia w tym zakresie.

Tabela 41. Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2007-2013.

Gmina	Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Dąbrowa Biskupia	27,1%	32,4%	28,2%	40,3%	61,5%	54,3%	61,2%	34,1%
Gniewkowo	53,5%	60,8%	68,2%	65,2%	65,9%	74,5%	75,8%	22,3%
Inowrocław	29,6%	26,7%	41,7%	44,8%	38,4%	42,1%	56,7%	27,1%
Janikowo	48,8%	49,9%	53,8%	56,3%	59,6%	61,6%	70,0%	21,2%
Kruszwica	48,6%	53,4%	59,2%	57,4%	61,9%	64,8%	67,6%	19,0%
Pakość	46,0%	39,2%	40,3%	44,7%	41,1%	39,6%	66,7%	20,7%
Rojewo	28,6%	22,7%	23,8%	26,9%	39,3%	36,1%	39,5%	10,9%
Złotniki Kujawskie	46,8%	51,2%	49,1%	62,7%	64,4%	63,3%	66,6%	19,8%
ŚREDNIA	**41,1%**	**42,0%**	**45,5%**	**49,8%**	**54,0%**	**54,5%**	**63,0%**	**21,9%**
woj. kujawsko-pomorskie	**52,1%**	**54,7%**	**59,2%**	**60,1%**	**64,1%**	**64,3%**	**69,2%**	**17,1%**
Polska	**59,2%**	**63,1%**	**67,3%**	**68,0%**	**70,8%**	**71,6%**	**75,3%**	**16,1%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Także odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną jest znacząco mniejszy niż w województwie i kraju. W zakresie tym w ostatnich latach nastąpiła jednak znaczna poprawa, średnio odsetek dzieci uczęszczających do przedszkola zwiększył się na obszarze LGD o ponad 20%. Największy przyrost w latach 2007-2013 nastąpił w gminie Dąbrowa Biskupia (34,1%), stanowczo najsłabiej wypada zaś gmina Rojewo, z łącznym przyrostem na poziomie zaledwie 10,9%. Dodatkowo gmina Rojewo jest jedyną wyraźnie odstającą od średnich wartości dla obszaru, w 2013 r. odsetek dzieci uczęszczających do przedszkola wyniósł tam zaledwie 40%, podczas gdy wszystkie pozostałe gminy osiągnęły wartość około 60%, a w dwóch odsetek jest nawet wyższy niż 70% (Gniewkowo i Janikowo).

Tabela 42. Liczba szkół oraz liczba osób uczących się na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach wg stanu na 2013 r.

Gmina	Szkoły podstawowe		Szkoły gimnazjalne		Szkoły ponadgimnazjalne i policealne	
	obiekty	uczniowie	obiekty	uczniowie	obiekty	uczniowie
Dąbrowa Biskupia	4	358	1	155	0	0
Gniewkowo	6	902	2	472	3	140
Inowrocław	5	453	2	269	0	0
Janikowo	4	735	1	365	3	118
Kruszwica	9	1.156	4	660	13	778
Pakość	2	555	1	243	3	378
Rojewo	4	287	1	130	0	0
Złotniki Kujawskie	4	527	3	285	0	0
RAZEM	**38**	**4.973**	**15**	**2.579**	**22**	**1.414**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Obszar LGD posiada znacznie bogatszą bazę edukacyjną dla dzieci w wieku szkolnym. Na terenie tym działa 38 szkół podstawowych, 15 gimnazjów oraz 22 szkoły ponadgimnazjalne i policealne. Z punktu widzenia rozwoju obszaru za niekorzystny należy uznać fakt, że **tylko połowa z analizowanych gmin dysponuje placówkami kształcącymi na poziomie ponadgimnazjalnym**. Dodatkowo ponad połowa takich szkół zlokalizowana jest

na terenie jednej gminy – Kruszwica (13 spośród 22 placówek tego typu). Po 3 tego typu szkoły znajdują się też w gminach Gniewkowo, Janikowo i Pakość.

Brak możliwości kontynuowania nauki na poziomie ponadgimnazjalnym na obszarze LGD może sprzyjać migracji młodych osób z tego terenu. Jest to zjawisko szczególnie ryzykowne dla obszarów wiejskich, które często cierpią z powodu nasilonego odpływu najlepiej wykształconych mieszkańców.

Tabela 43. Liczba obiektów kulturalnych oraz zakres działania na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli wg stanu na 2013 r.

Gmina	Liczba obiektów kulturalnych		Liczba imprez	Liczba uczestników imprez	Liczba zespołów artystycznych	Liczba kół, klubów
	domy, ośrodki kultury, kluby świetlice	biblioteki razem z filiami				
Dąbrowa Biskupia	1	4	43	7.500	1	0
Gniewkowo	1	2	71	30.000	3	6
Inowrocław	0	2	0	0	0	0
Janikowo	1	3	78	28.931	4	3
Kruszwica	1	6	34	18.010	8	0
Pakość	1	1	71	28.330	5	8
Rojewo	1	3	24	2.370	4	10
Złotniki Kujawskie	0	3	0	0	0	0
RAZEM	**6**	**24**	**321**	**115.141**	**25**	**27**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Większość gmin członkowskich LGD Czarnoziem na Soli (6 z 8) posiada gminne domy/ośrodki kultury, we wszystkich funkcjonują też placówki biblioteczne. Podmiotami kierującymi życiem kulturalnym na obszarach wiejskich są przede wszystkim gminne ośrodki kultury. W tym kontekście za problematyczny należy uznać brak tego typu placówki w gminach Inowrocław i Złotniki Kujawskie. Najlepiej rozwinięta sieć biblioteczna charakteryzuje gminę Kruszwica (6 placówek), najsłabiej zaś wypada gmina Pakość (z zaledwie jedną placówką).

Zgodnie z danymi GUS **najbardziej aktywne są ośrodki kultury w Janikowie, Gniewkowie i Pakości** (świadczy o tym liczba organizowanych imprez i liczba osób biorących w nich udział). Głównymi ośrodkami skupiającymi lokalne zespoły artystyczne są zaś Kruszwica (8 zespołów) i Pakość (5 zespołów), łącznie na terenie LGD przy ośrodkach kultury funkcjonuje 25 podmiotów tego typu. Koła i kluby przy GOK funkcjonują w połowie analizowanych gmin. Spośród łącznie 27 takich grup aż 10 działa na ternie gminy Rojewo, kolejne 8 w Pako 6 w Gniewkowie i 3 w Janikowie.

Podsumowanie: na obszarze LGD Czarnoziem na Soli konieczna jest rozbudowa bazy edukacyjnej i kulturalnej. Szczególną uwagę należy zwrócić na zapewnienie odpowiedniej opieki i możliwości edukacyjnych osobom w wieku poniżej 5 lat oraz w wieku ponadgimnazjalnym. Dostępna oferta kulturalna jest nierównomiernie rozłożona, szczególnym problemem jest tu brak gminnych domów/ośrodków kultury w gminach Inowrocław i Złotniki Kujawskie.

Dane statystyki publicznej, dostępne za pośrednictwem Głównego Urzędu Statystycznego, zaprezentowane w pierwszej części diagnozy w opinii LGD musiały zostać uzupełnione o subiektywne odczucia i opinie mieszkańców (w celu sprawdzenia na ile obiektywne i mierzalne wskaźniki GUS odwzorowują ogólne samopoczucie mieszkańców w kluczowych obszarach tematycznych).

Dane te udało się pozyskać w trakcie badania ankietowego, przeprowadzonego w pierwszej połowie 2015 r. Pierwsze z pytań uwzględnionych w kwestionariuszu badania dotyczyło ogólnej satysfakcji z życia na terenie danej miejscowości. W kwestionariuszu przewidziano sześciopunktową skalę oceny, od 1 (bardzo niezadowolony) do 6 (bardzo zadowolony). Każdy badany mógł wskazać jedną odpowiedź, która najlepiej oddaje jego osobistą ocenę tych kwestii. Analizując to pytanie trzeba pamiętać, że ma ono ogólny charakter – odnosi się do pewnych subiektywnych przekonań respondentów i może się różnić (najczęściej zawyżając wynik) od pytań o konkretne obszary życia. Wyniki prezentuje wykres:

Wykres 1. Ocena satysfakcji z zamieszkania na terenie objętym badaniem

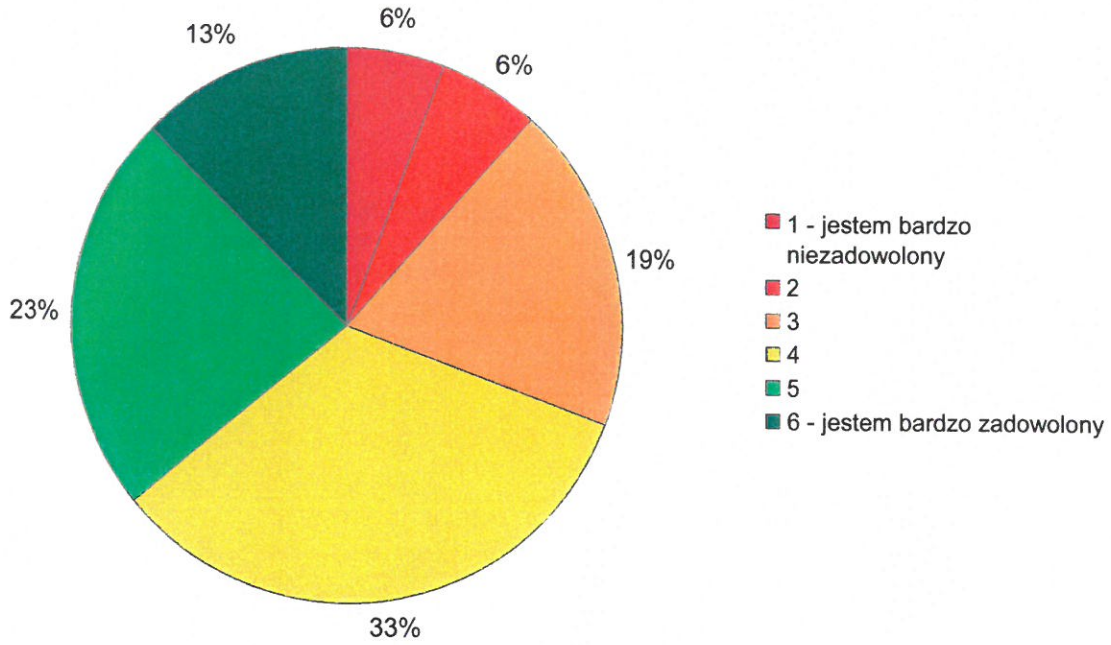

Źródło: badanie własne (n=994).

Wyniki badań wskazują, na wysoki poziom optymizmu mieszkańców badanego obszaru. Tylko 6% mieszkańców jest bardzo niezadowolonych, a kolejne 6% - niezadowolonych. Jednocześnie aż 13% respondentów wskazało na kategorię „bardzo zadowolony". Wspiera ich też liczna grupa „zadowolonych" (23% odpowiedzi) i „raczej zadowolonych" (kolejne 33% wskazań). Można więc uznać, że aż 69% badanych jest zadowolonych z życia na terenie swojej małej ojczyzny.

Ponieważ w pytaniu tym zastosowano skalę punktową wyrażoną wartościami liczbowymi, możliwe było wyliczenie średniej oceny dla całej badanej populacji (średnia arytmetyczna wyliczona przez podzielenie łącznej wartości liczbowej udzielonych odpowiedzi przez liczbę ważnych odpowiedzi). W przypadku omawianego pytania średnia ocen wyniosła 4,00.

Z punktu widzenia przyjętych pytań badawczych szczególnie istotne było także sprawdzenie, jak respondenci oceniają dynamikę zmian, które zachodzą na obszarze. Badani zostali poproszeni o określenie, czy ich zadowolenie z życia w danej miejscowości:

- poprawiło się,
- pogorszyło się,
- nie uległo zmianie.

Swoisty lokalny patriotyzm mieszkańców obszaru objętego badaniem, który uwidocznił się w pierwszym pytaniu jest dodatkowo wzmacniany przez ocenę dynamiki zmiany.

Wykres 2. Zmiana poziomu satysfakcji z zamieszania na terenie objętym badaniem

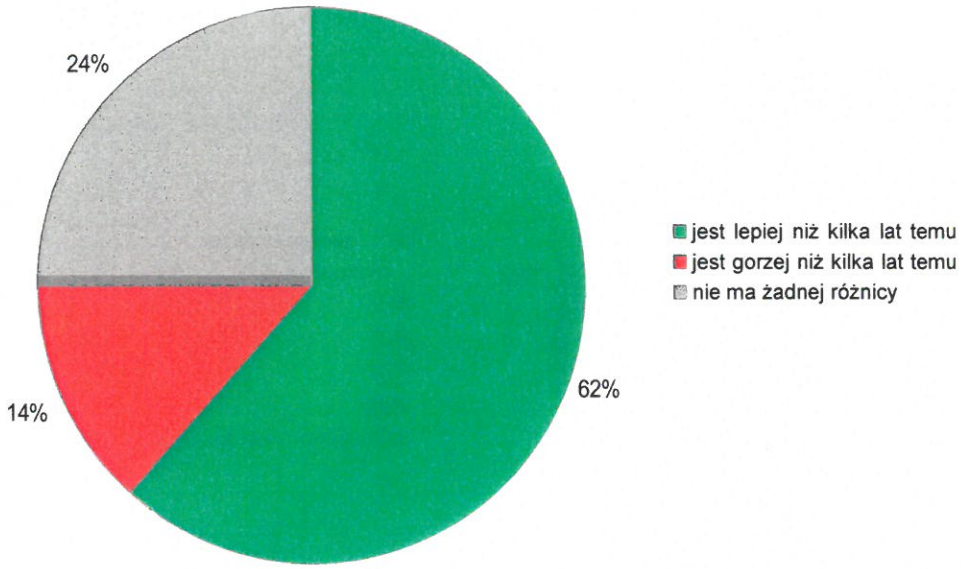

Źródło: badania własne (n=1067).

W przypadku pytania o zmianę poziomu satysfakcji widać wyraźnie, że mieszkańcy pozytywnie oceniają zmiany, które zaszły na tym terenie. Odsetek osób, które wskazały, że ich jakość życia w ostatnich latach poprawiła się wyniósł tym razem 62%. Jednocześnie tylko 14% badanych odpowiedziało, że ich zadowolenie z życia w ostatnich latach uległo pogorszeniu. W kontekście analizowanych problemów badawczych istotny jest też fakt, że aż 24% badanych nie odnotowało istotnych zmian w poziomie zadowolenia z życia. Może to świadczyć o ograniczonym oddziaływaniu niektórych inwestycji i działań podejmowanych na terenie LGD.

Należy zwrócić uwagę, że pokazuje to na pewne subiektywne odczucie, co do tego, że na obszarze objętym badaniem od ostatnich kilku lat żyje się lepiej. Jest to optymistyczny wynik mówiący o dużym potencjale tkwiącym w mieszkańcach. Co ciekawe, także w tym przypadku populacja nie jest zróżnicowana – tzn. wysoki poziom satysfakcji z życia charakteryzuje obywateli niezależnie od miejsca zamieszkania, sytuacji zawodowej, członkostwa w organizacjach pozarządowych.

Podsumowując: należy zwrócić uwagę, że w pytaniu o ogólne zadowolenie z życia na terenie swojej miejscowości aż 69% badanych to osoby optymistycznie oceniające jakość życia na analizowanym obszarze. Dynamika zmian w lokalnej społeczności jest także ogólnie oceniana pozytywnie. Taki wynik powinien zmobilizować lokalne podmioty do większego zaangażowania w sprawy rozwojowe gmin członkowskich.

Aby zweryfikować zgodność założeń LSR z potrzebami mieszkańców w badaniu przygotowano blok pytań poświęconych priorytetom rozwojowym obszaru. Przede wszystkim respondenci zostali poproszeni o ocenę swojego zadowolenia z życia w odniesieniu do trzynastu dziedzin, które są lub będą mogły być wspierane przez lokalne grupy działania. W porozumieniu z reprezentantami LGD poszczególne kategorie zostały określone jako:

- Bezpieczeństwo publiczne,
- Rynek pracy,
- Aktywność społeczna,
- Sport i rekreacja,
- Kultura, historia, tradycje,
- Edukacja,
- Ochrona zdrowia,
- Infrastruktura komunalna,
- Turystyka,
- Zarobki mieszkańców,
- Estetyka miejscowości,
- Oferta spędzania wolnego czasu,
- Ochrona środowiska naturalnego.

Każdą z kategorii respondenci mogli ocenić w sześciostopniowej skali od 1 (bardzo niezadowolony) do 6 (bardzo zadowolony). Takie uszczegółowienie „wymiarów", składających się na całościowe zadowolenie z życia pozwoliło na uchwycenie istotnych różnic w poziomie satysfakcji mieszkańców. Poniżej zaprezentowano szczegółowe wyniki badań dla każdej z dziedzin rozwojowych:

Wykres 3. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do bezpieczeństwa publicznego

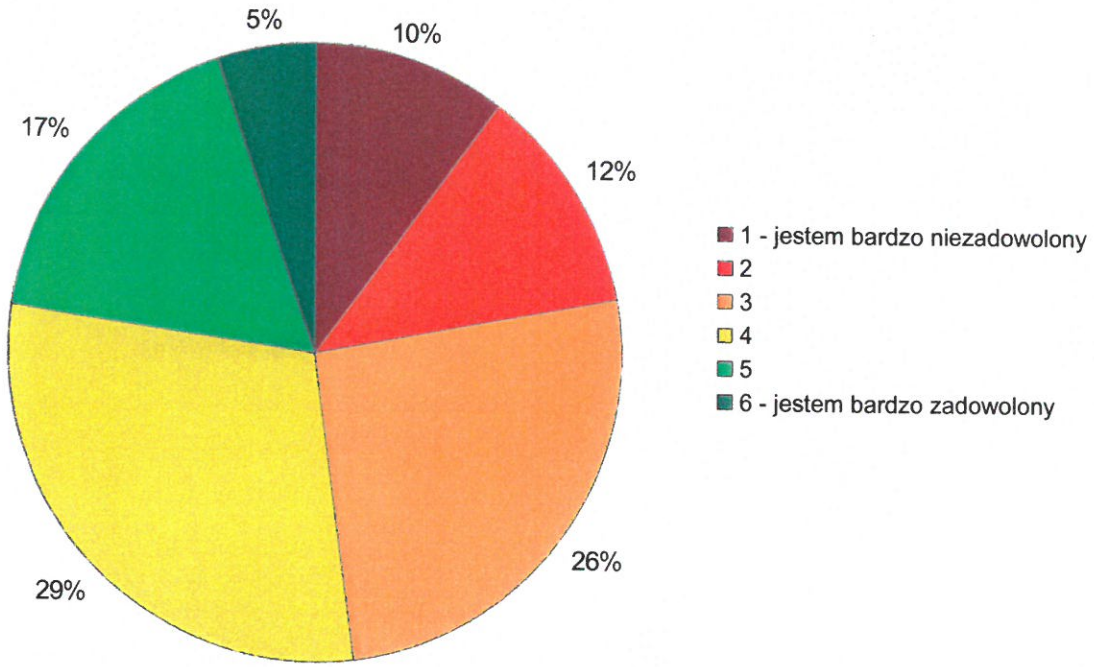

Źródło: badania własne (n=1068).

Poziom zadowolenia z bezpieczeństwa publicznego jest umiarkowany. Większość z respondentów (55%) wskazała tutaj odpowiedzi neutralne („raczej zadowolony" i „raczej niezadowolony"). Osoby wyraźnie zadowolone z tego obszaru tematycznego stanowią łącznie 23% badanych (w tym 5% to osoby bardzo zadowolone), zaś wyraźnie niezadowolone 22% ankietowanych (w tym 10% wybrało odpowiedź „bardzo niezadowolony").

Wykres 4. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do rynku pracy na terenie objętym badaniem

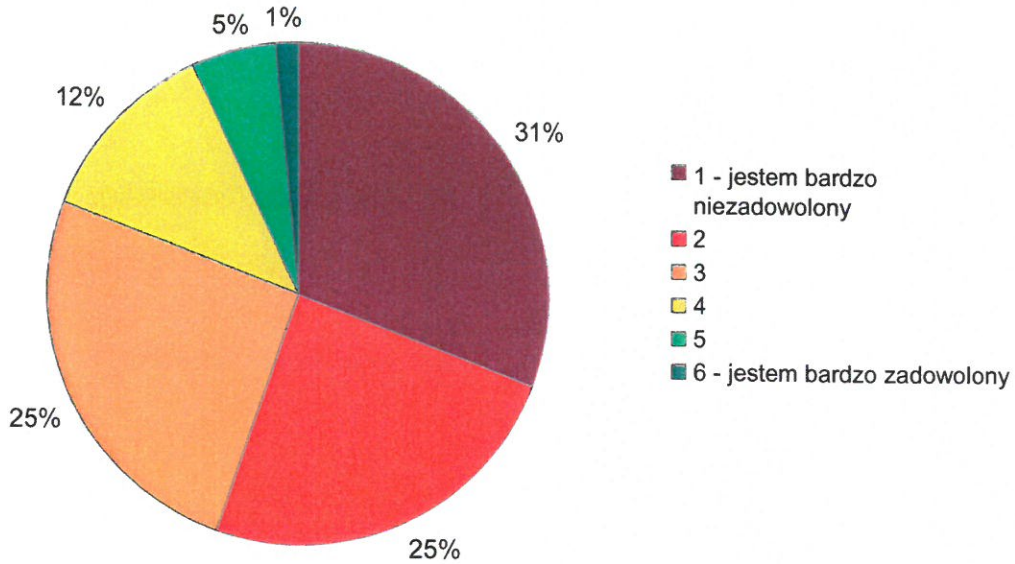

Źródło: badania własne (n=1068).

Rynek pracy jest jednym z najgorzej ocenionych w badaniu. Zaledwie 6% badanej populacji jest zadowolone lub bardzo zadowolone ze swojej sytuacji ekonomicznej. Tak skrajnie niski wynik wymaga szczególnej uwagi ze strony LGD – wśród respondentów przeważały bowiem osoby pracujące, które powinny oceniać ten obszar lepiej niż mieszkańcy pozbawieni zatrudnienia. Przytłaczająca większość respondentów (81%) wskazała na swoje niezadowolenie z tego obszaru życia, przy czym prawie co trzeci badany wystawił tutaj najniższą możliwą ocenę.

Wykres 5. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do aktywności społecznej

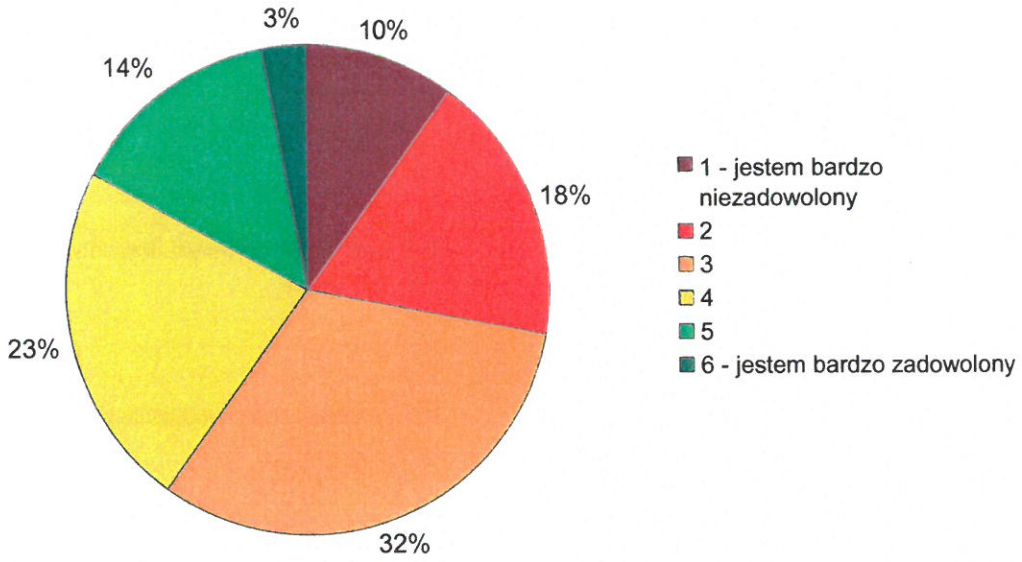

Źródło: badania własne (n=1068).

Ocena trzeciej kategorii, aktywności społecznej mieszkańców, jest lepsza. Stosunkowo duża grupa respondentów nie ma wyrobionej wyraźnej opinii na ten temat (dominują odpowiedzi „raczej zadowolony" i „raczej niezadowolony"). Analiza skrajnych opinii pokazuje jednak, że dominują osoby niezadowolone w tym obszarze (łączny odsetek osób, które zaznaczyły odpowiedź „bardzo niezadowolony" i „niezadowolony" wyniósł 28%, przy czym opinie wyraźnie pozytywne wskazane zostały łącznie przez 17% ankietowanych).

Pewien wpływ na to może mieć struktura próby, w której występuje nadreprezentacja lokalnych liderów, którzy często „surowiej" oceniają aktywność pozostałych mieszkańców obszaru.

Wykres 6. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do sportu i rekreacji

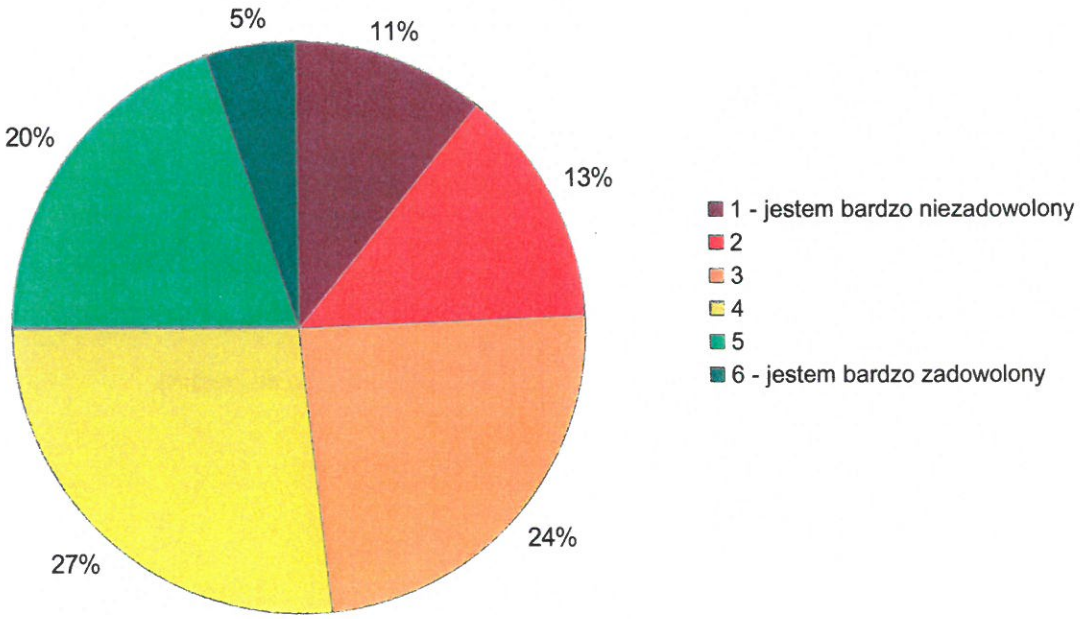

Źródło: badania własne (n=1061).

Sport i rekreacja to kolejna z umiarkowanie ocenionych kategorii – pozytywnie i bardzo pozytywnie ocenia ją 25% badanych, kolejne 27% osób jest „raczej zadowolonych" z funkcjonowania tego wymiaru życia lokalnego. 24% badanych uznało, że należy wystawić tu jednak złą lub bardzo złą opinię w tym temacie.

Wykres 7. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do kultury, historii, tradycji

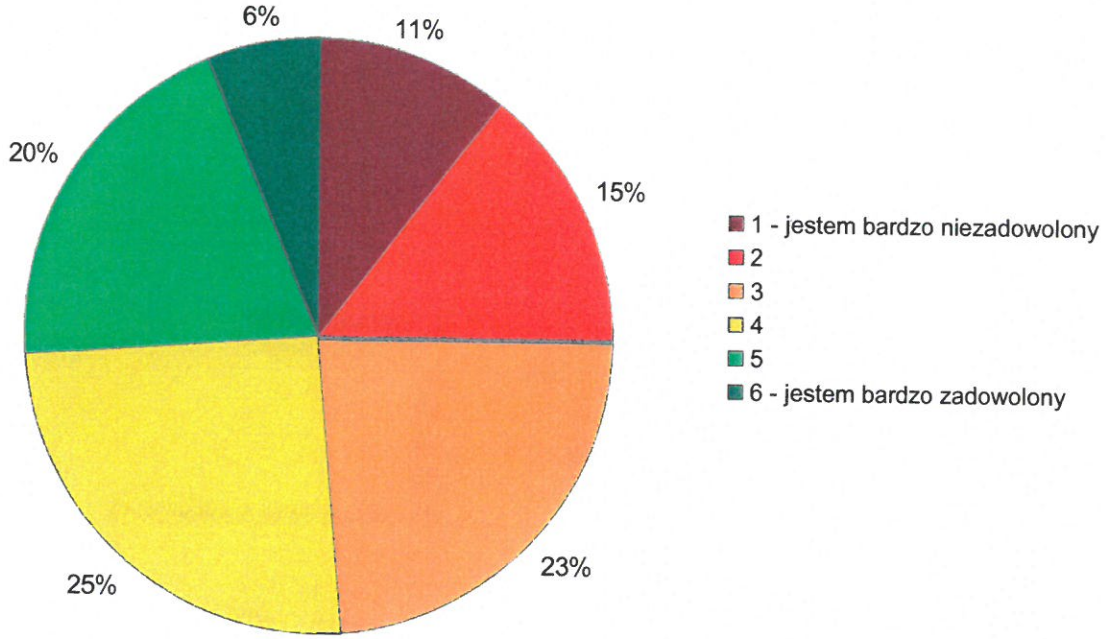

Źródło: badania własne (n=1059).

Kolejna kategoria obejmowała zadowolenie w obszarze „Kultura, historia, tradycje". Ponownie, większość respondentów nie ma silnie sformułowanej opinii na ten temat, a oceny skrajne się równoważą. Zadowoleni i bardzo zadowoleni stanowią 26% badanych, taki sam odsetek wskazał odpowiedzi „niezadowolony" i „bardzo niezadowolony".

Wykres 8. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do edukacji

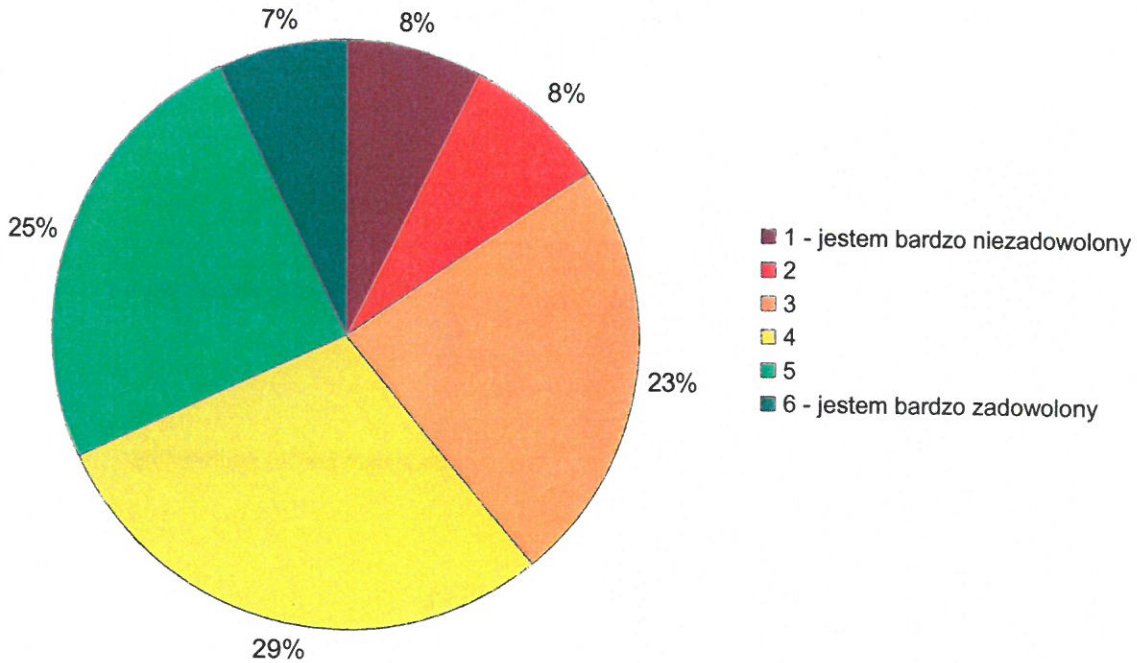

Źródło: badania własne (n=1059).

Ciekawie prezentują się opnie respondentów w odniesieniu do dwóch kolejnych kategorii: edukacji i ochrony zdrowia. Są to skomplikowane systemy, których braki i niedociągnięcia są szeroko komentowane w polskim społeczeństwie. Ich funkcjonowanie jest też uzależnione raczej od decyzji podejmowanych na szczeblu centralnym, a nie lokalnym (dotyczy to w większym zakresie systemu ochrony zdrowia).

Tymczasem w kategorii edukacja, opinie mieszkańców są zaskakująco pozytywne, wyraźnie zadowolonych jest aż 32% mieszkańców (niezadowoleni i bardzo niezadowoleni stanowią raptem 16%).

Wykres 9. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do ochrony zdrowia

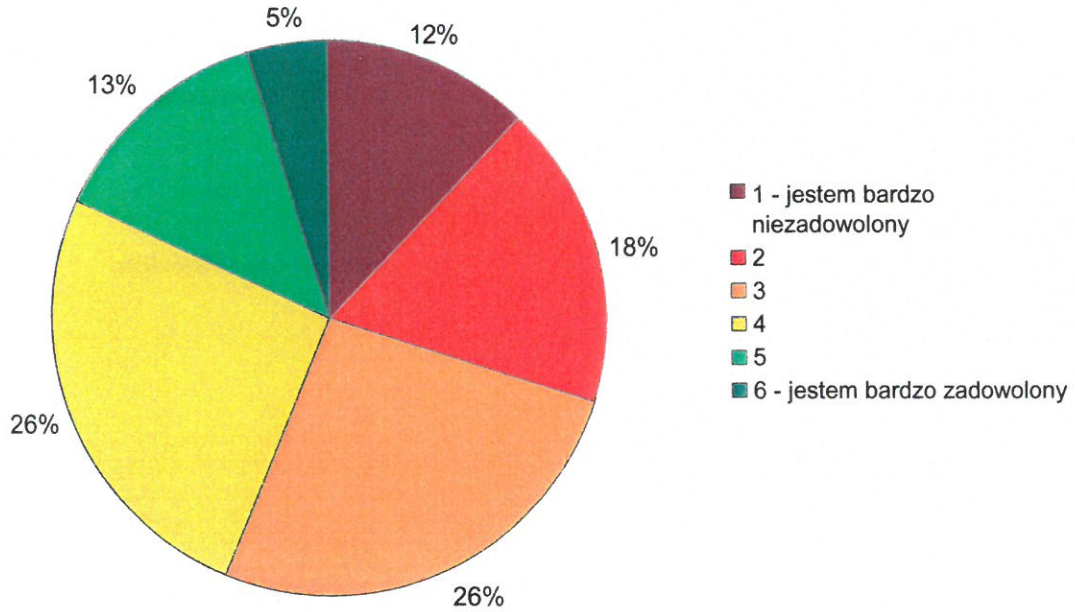

Źródło: badanie własne (n=1065).

Służba zdrowia w badaniu nie wypadła dobrze, choć zapewne i tak wynik jest lepszy niż można by się spodziewać. Ilość zadowolonych respondentów jest zdecydowanie mniejsza niż w obszarze edukacji. Wyraźnie niezadowoleni stanowią 30% badanej populacji, a 52% respondentów wskazało na kategorie neutralne.

Wykres 10. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do infrastruktury komunalnej

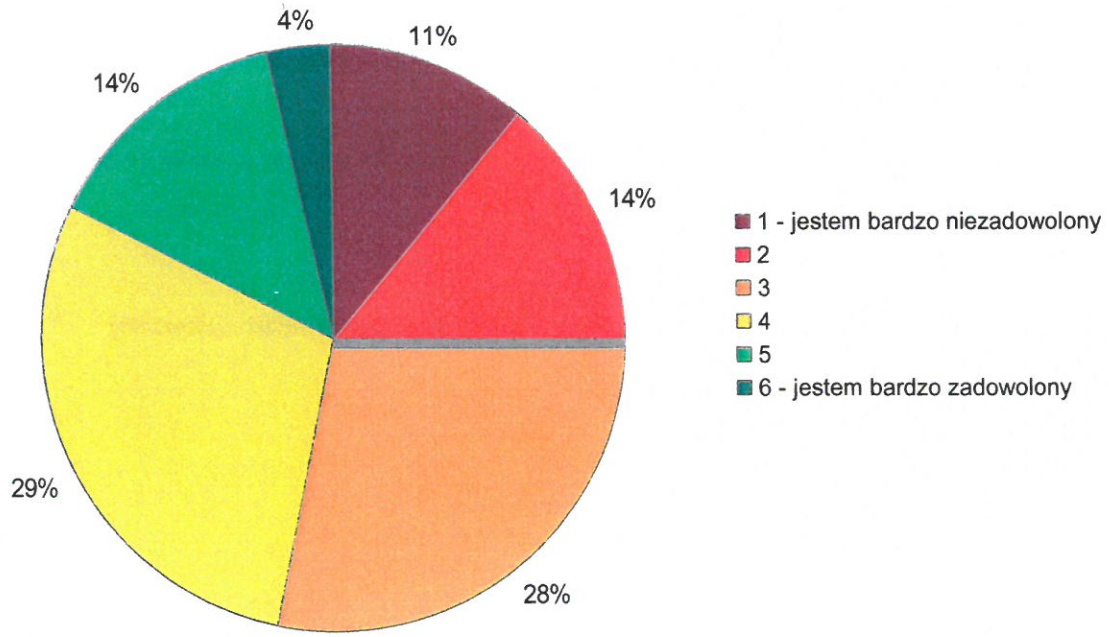

Źródło: badania własne (n=1042).

Mieszkańcy obszaru LGD oceniają stan infrastruktury komunalnej umiarkowanie negatywnie. Większość (53%) jest niezadowolona w wyżej wymienionym obszarze. Najwięcej osób wskazało tutaj na kategorię liczbową 3 i 4 (57% badanych). Osoby wyraźnie zadowolone stanowiły 18% respondentów.

Wykres 11. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do turystyki

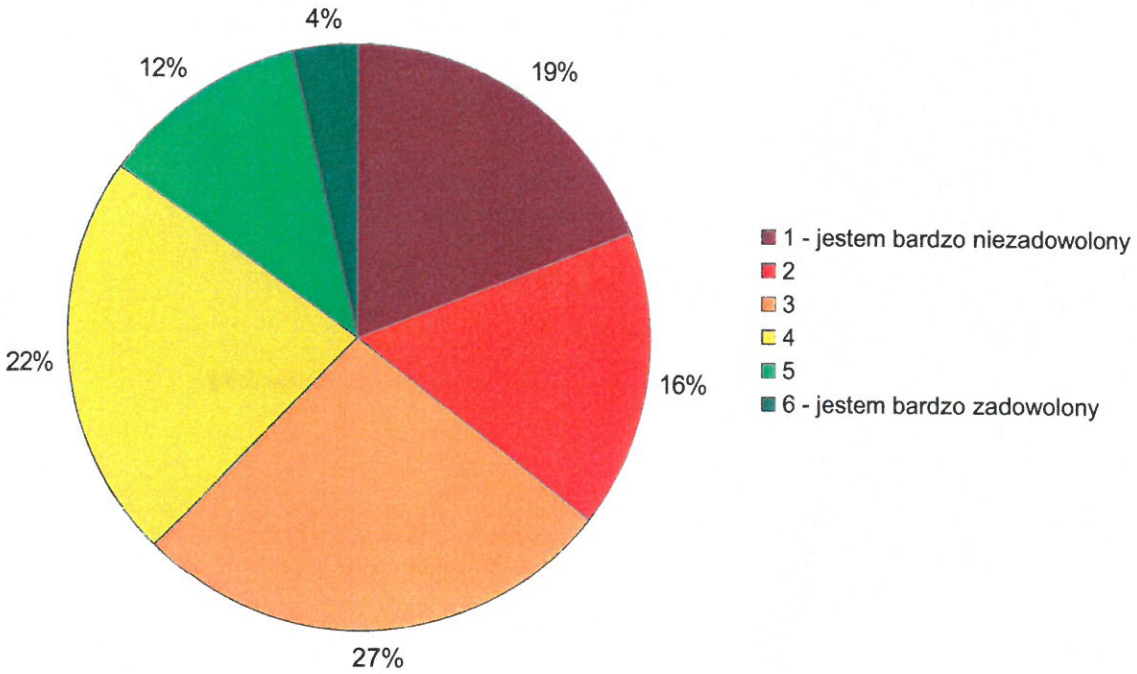

Źródło: badania własne (n=1050).

Mieszkańcy wystawili szczególnie złą opinię w zakresie turystyki. Aż 19% badanych jest bardzo niezadowolonych, kolejne 16% to osoby niezadowolone, a 27% - osoby „raczej niezadowolone". Tylko 4% ankietowanych zaznaczyło w tym przypadku odpowiedź „bardzo zadowolony".

Wykres 12. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do zarobków

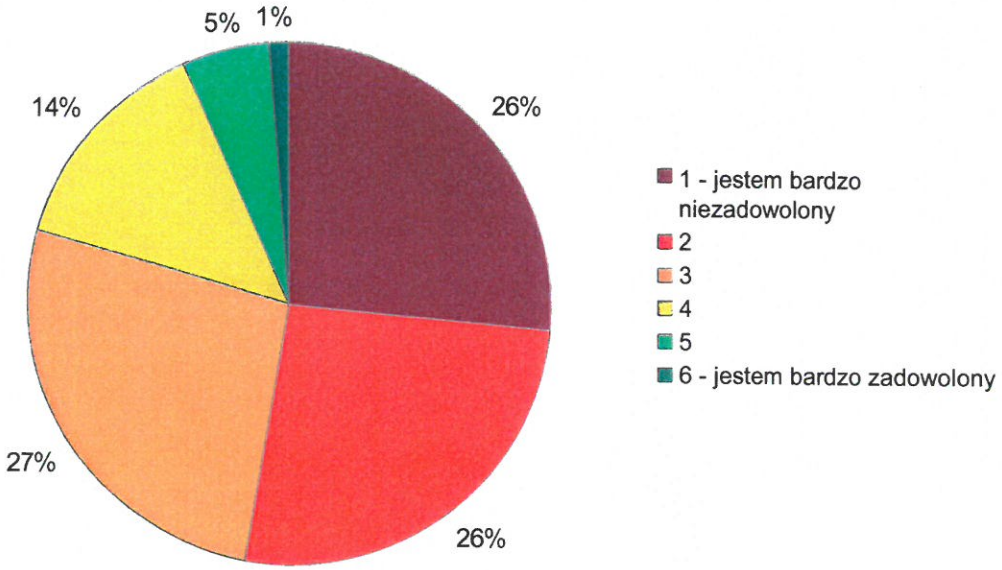

Źródło: badania własne (n=1668).

Zadowolenie z zarobków jest kolejnym bardzo źle ocenianym obszarem gospodarczym. Aż 42% badanych jest wyraźnie niezadowolonych. W przeciwieństwie do nich osoby mocno optymistyczne w swoich ocenach stanowią jedynie 6% badanych. Zła sytuacja na rynku pracy i niskie zarobki określają podstawowe potrzeby mieszkańców.

Wykres 13. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do estetyki miejscowości

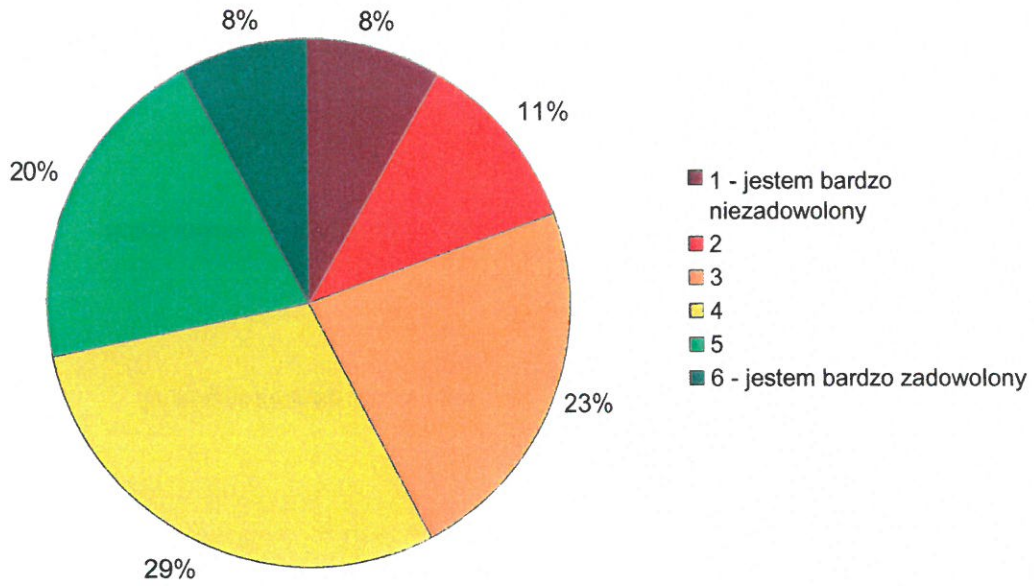

Źródło: badania własne (n=1066).

Estetyka miejscowości to ponownie wysoko oceniania przez mieszkańców kategoria. Aż 57% mieszkańców można tu uznać za zadowolonych, natomiast tylko 19% jest wyraźnie niezadowolonych.

Wykres 14. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do oferty spędzania wolnego czasu

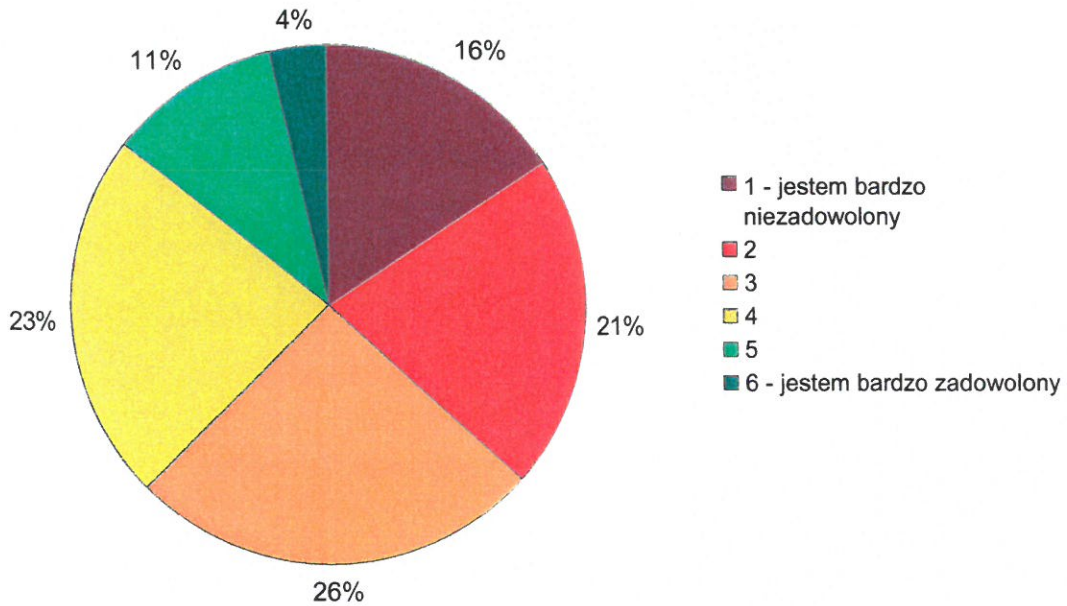

Źródło: badania własne (n=1057).

W przypadku oceny oferty spędzania wolnego czasu na obszarze objętym badaniem dominowała grupa respondentów mająca problem z precyzyjnym określeniem oceny (prawie połowa respondentów wskazała na kategorie neutralne). Wśród wyrazistych odpowiedzi dominują osoby niezadowolone (37% wskazań) nad zadowolonymi (15% wskazań).

Wykres 15. Zadowolenie mieszkańców w odniesieniu do ochrony środowiska naturalnego

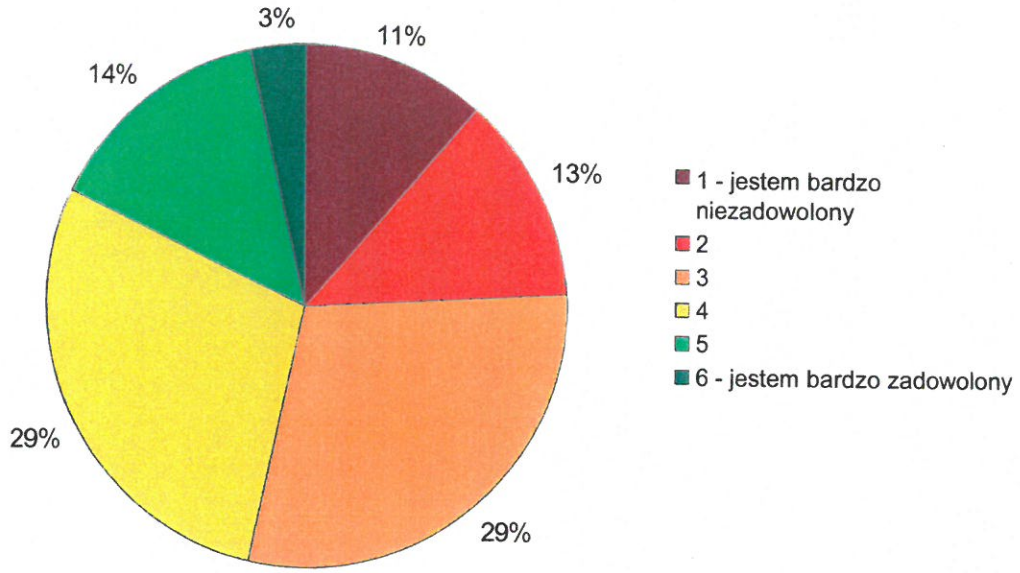

Źródło: badania własne (n=1073).

Wyniki badań wskazują, że w obszarze ochrony środowiska naturalnego większość badanych (53%) wskazała odpowiedzi negatywne. Grupa wyraźnie niezadowolonych stanowi tym razem 24% badanych. Jest to jednak obszar, w którym wyraźną przewagę mają oceny neutralne (łącznie aż 58%).

Zsumowane wyniki oceny mieszkańców w poszczególnych kategoriach prezentuje poniżej przedstawiony wykres.

Wykres 16. Zadowolenie w poszczególnych obszarach funkcjonowania badanych społeczności

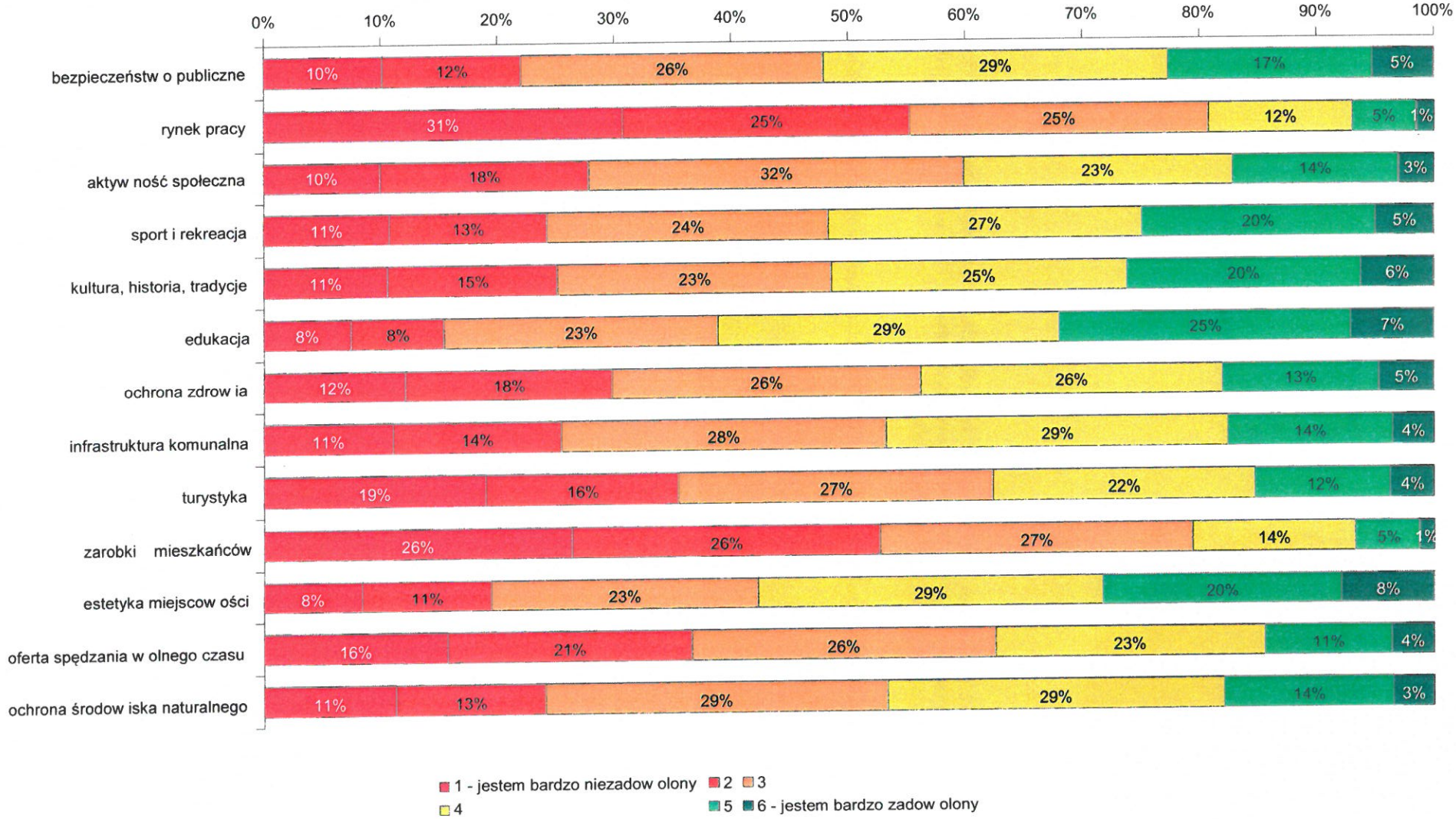

Źródło: badanie własne (n=1042-1073).

Odpowiedź na pytania o zmiany w poszczególnych obszarach funkcjonowania miejscowości komplikują nam nieco obraz sytuacji. Optymizm rozwojowy mieszkańców załamuje się w dwóch wypadkach. Bardzo źle oceniany jest obszar rynku pracy i zarobków mieszkańców. Wyraźnie widać, że element ten stanowi w tej chwili największą bolączkę badanego obszaru. Stosunkowo gorzej niż średnia zostały też ocenione takie elementy jak: turystyka, oferta spędzania czasu wolnego, aktywność społeczna i ochrona zdrowia.

Na podstawie udzielonych odpowiedzi można uznać, że silnymi stronami obszaru są edukacja i estetyka miejscowości.

W ten sposób mieszkańcy stworzyli mapę problemową obszaru. Ogólnie optymistyczni i zadowoleni z zamieszkania w określonych miejscowościach podkreślają jednak problemy ekonomiczne oraz częściowo infrastrukturalne związane z funkcjonowaniem w danym regionie. Wydaje się, że aktywność zarówno sektora publicznego, jak i organizacji pozarządowych powinna zostać ukierunkowana właśnie na te obszary.

Także analizy bazujące na zmiennych ilościowych podkreślają zaobserwowaną zależność. Dwa wymienione wcześniej obszary funkcjonowania mieszkańców na terenie gmin objętych badaniem wyraźnie ciążą w dół.

Reasumując, jeszcze raz należy podkreślić – pomimo wysokiej satysfakcji z życia na terenie objętym badaniem, czynniki ekonomiczne oceniane są bardzo nisko. Widać tu rozdźwięk pomiędzy subiektywnym, ogólnym zadowoleniem z życia a jego kluczowymi elementami.

Wykres 17. Średnia ocena dla poszczególnych kategorii tematycznych

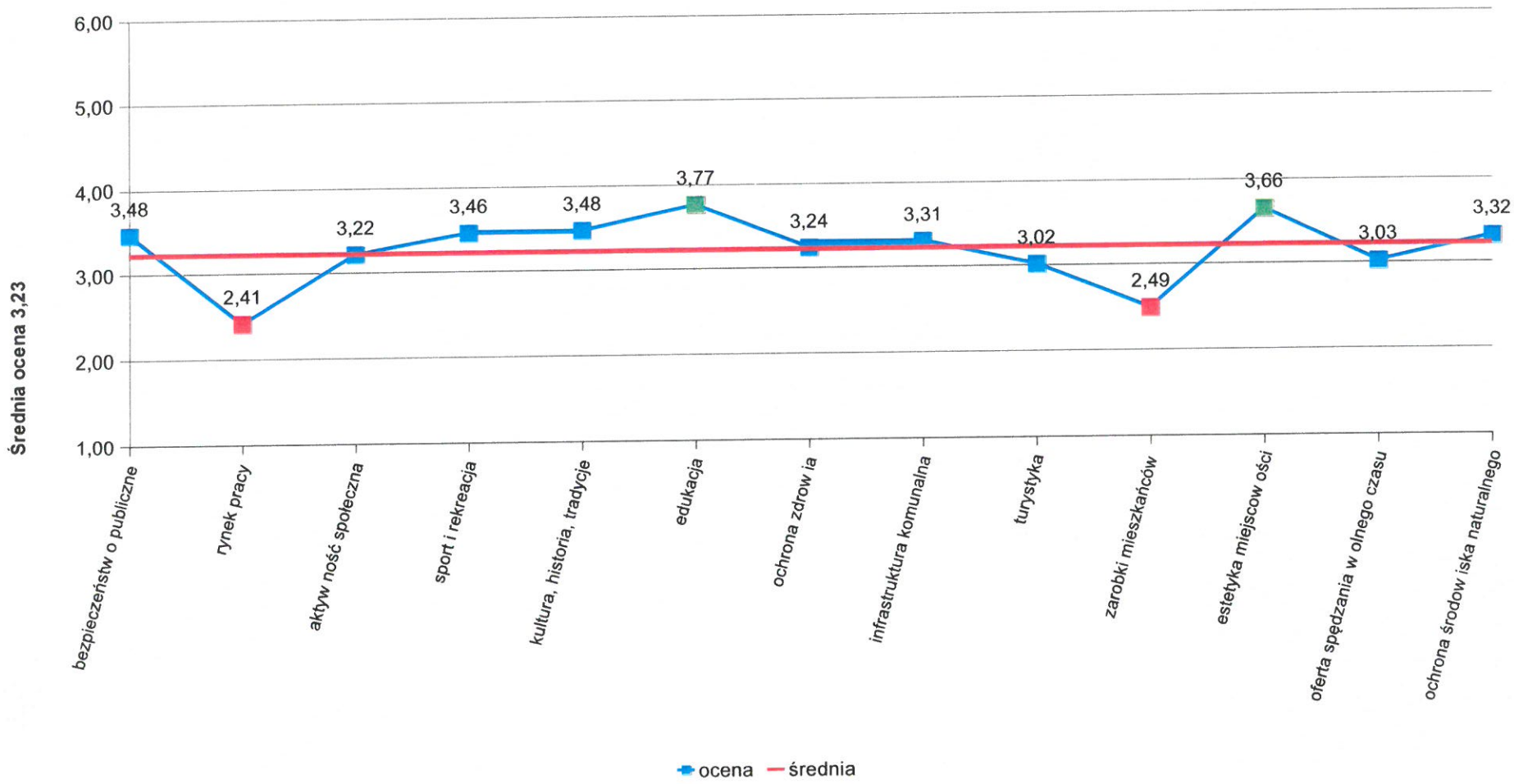

Źródło: badanie własne (n=1042-1073).

Podsumowanie: ocena stopnia zadowolenia w poszczególnych kategoriach tematycznych wskazuje na dwie zasadnicze bolączki obszaru: rynek pracy i zarobki mieszkańców. Stosunkowo dobrze oceniono za to edukację i estetykę miejscowości.

Za jeden z kluczowych elementów rozwoju obszaru uznano stworzenie na nim warunków sprzyjających do pozostawania osób młodych, podejmowania pracy i zakładania rodzin na terenie LGD. Dlatego też w ankiecie przewidziano specjalne pytanie, ukierunkowane na losy osób młodych. Odpowiedzi niestety nie napawają optymizmem.

Wykres 18. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy Twoje dzieci/znane osoby młode planują pozostać w Twojej

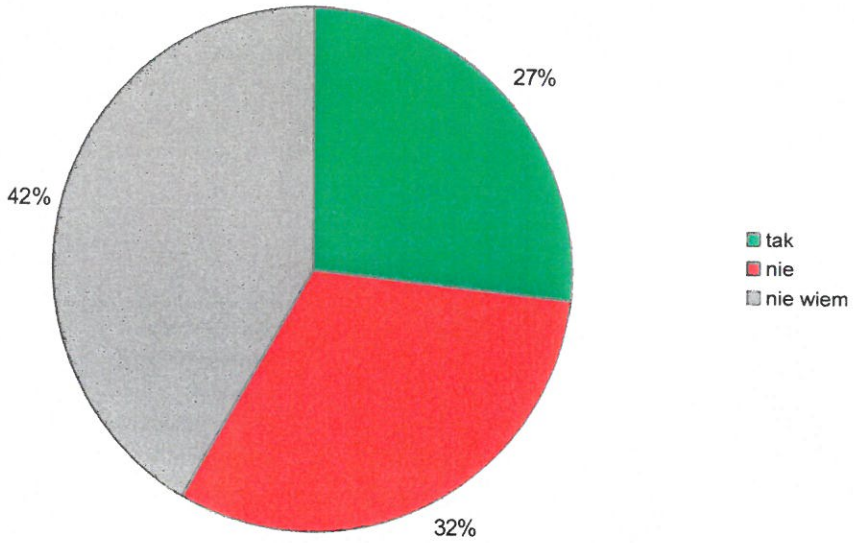

miejscowości?

Źródło: badanie własne (n=1049).

27% respondentów uznało, że młodzież powinna zostać na obszarze objętym badaniem, jednak największa grupa osób (42%) twierdzi, iż ich dzieci lub znane osoby młode nie mają zamiaru zostać. Oznacza to, że region, silnie odczuwa problemy ekonomiczne, co ujawnia się w odpowiedzi na to pytanie. Można przypuszczać, że pojawia się oznaka „syndromu uciekiniera" – chęci do podjęcia migracji.

Wnioski:

W oparciu o przedstawione w rozdziale dane oraz dodatkowe informacje zgromadzone w toku prac zespołu roboczego, określono problemy, potrzeby, zasoby i potencjał obszaru oraz wskazano kluczowe obszary interwencji i kluczowe grupy docelowe.

Problemy	Potrzeby	Zasoby	Potencjał	Obszar interwencji	Grupa docelowa
- wysoka stopa bezrobocia (w szczególności wśród kobiet), - niski wskaźnik aktywności zawodowej, - niskie wskaźniki przedsiębiorczości, - niskie zarobki mieszkańców, - migracja osób młodych z obszaru,	- poprawa sytuacji na rynku pracy i w zakresie zarobków mieszkańców (badanie ankietowe),	- dogodne położenie geograficzne, bliskość Inowrocławia i dużych miast, rozwijające się połączenia drogowe i kolejowe (łącznie tworzą dobry klimat do rozwoju przedsiębiorczości), - zasoby przyrodnicze, kulturowe i	- rozwój przedsiębiorczości, - rozwój funkcji turystycznych i rekreacyjnych, - wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Kujaw do rozwoju turystyki i gastronomii.	Tworzenie nowych miejsc pracy i wsparcie lokalnej przedsiębiorczości	1. Przedsiębiorcy 2. Osoby planujące uruchomienie działalności gospodarczej 3. Mieszkańcy obszaru 4. Kobiety (grupa defaworyzowana) 5. Osoby młode (grupa defaworyzowana)

		historyczne, które mogą być wykorzystane w rozwoju turystyki			
- niewystarczająca liczba obiektów infrastruktury oraz ich niezadowalający stan techniczny, - ograniczenia w możliwości wykorzystania istniejących obiektów - wysoki odsetek osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym	- rozbudowa i poprawa stanu obiektów infrastruktury, - zwiększenie atrakcyjności turystycznej, - wsparcie osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym	- wykonane do tej pory inwestycje, - zasoby przyrodnicze, kulturowe i historyczne, które mogą być wykorzystane w rozwoju turystyki	- rozwój funkcji turystycznych i rekreacyjnych, - wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Kujaw do rozwoju turystyki	Infrastruktura publiczna (w szczególności turystyczna i rekreacyjna oraz służąca włączeniu społecznemu)	1. Sektor publiczny 2. Organizacje pozarządowe 3. Mieszkańcy obszaru 4. Turyści 5. Osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym (grupa defaworyzowana) 6. Osoby niepełnosprawne (grupa defaworyzowana)
- niewystarczający stopień aktywności społecznej mieszkańców, - wysoki odsetek osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, - dynamiczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym,	- wsparcie samoorganizacji społeczności, - wsparcie aktywności społecznej i organizacji pozarządowych, - zwiększenie liczby działań skierowanych do seniorów	- liczne organizacje pozarządowe działające na terenie, - dotychczasowa współpraca międzysektorowa (np. w ramach LGD), - liczne projekty aktywizacyjne zrealizowane do tej pory (i doświadczenia wyniesione z ich przeprowadzenia) - zawiązujące się na obszarze organizacje zrzeszające seniorów	- wzrost aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców, - wzmocnienie roli trzeciego sektora, - zmniejszenie skali wykluczenia społecznego i ubóstwa	Aktywizacja mieszkańców i walka z wykluczeniem społecznym	1. Sektor publiczny 2. Organizacje pozarządowe 3. Mieszkańcy obszaru 4. Kobiety (grupa defaworyzowana) 5. Osoby młode (grupa defaworyzowana) 6. Osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym (grupa defaworyzowana) 7. Osoby niepełnosprawne (grupa defaworyzowana)

Uwagi zgromadzone w procesie konsultacji społecznych:

Lp.	Zapis projektu LSR, do którego odnosi się uwaga	Treść uwagi / komentarza / propozycji zmiany wraz z uzasadnieniem	Odpowiedź LGD
1.	Diagnoza obszaru	W diagnozie obszaru pod względem potencjału turystycznego, należy dodać do wyliczenia szlaków turystycznych Szlak Bursztynowy, przebiegający przez teren kilku gmin obszaru LGD.	Uwaga uwzględniona. Zapis został uzupełniony.

2.	Diagnoza obszaru	Informacja na temat długości ścieżek rowerowych jest nieprawidłowa, ponieważ ich długość w ostatnich latach znacznie się wydłużyła.	Uwaga nieuwzględniona. W analizie konieczne jest posługiwanie się oficjalnymi danymi udostępnionymi m.in. przez Główny Urząd Statystyczny, gdzie zgłaszane są ścieżki spełniające odpowiednie wymogi formalne.
3.	Diagnoza obszaru	W wyliczeniu obiektów historycznych o znaczeniu ponadregionalnym należy uwzględnić Dźwierzno – najstarszą wieś w Polsce, która znajduje się na terenie LGD. Niewykluczone, że była to pierwsza siedziba biskupów kujawskich.	Uwaga nieuwzględniona. W diagnozie obszaru wyliczone zostały obiekty rozpoznawalne na poziomie ponadregionalnym. Potencjał zasobów historycznych, które wymagałyby inwestycji i promocji mieści się w Analizie SWOT – Słabe strony – pkt 1.
4.	Diagnoza obszaru	Należy dodać informację, że na obszarze LGD dominują tereny rolnicze, od zawsze ten teren charakteryzował się wysokim odsetkiem powierzchni wykorzystywanej w celu uprawiania roli.	Uwaga uwzględniona. Zapis w diagnozie został uzupełniony.
5.	Diagnoza obszaru	W charakterystyce dostępu do oferty kulturalnej pojawia się informacja o braku GOK w gminie Inowrocław. Należy uwzględnić informację, że funkcję instytucji kultury pełni tam referat promocji, który realizuje liczne zadania z zakresu kultury, porównywalne z zakresem zadań prowadzonych przez GOKi na terenie pozostałych gmin.	Uwaga uwzględniona. Zapis w diagnozie został uzupełniony o przedstawione informacje.
6.	Diagnoza obszaru	Uwaga do informacji nt. braku GOK w gminie Złotniki Kujawskie: Działania uznawane za działalność GOK są rozproszone na inne podmioty.	Uwaga uwzględniona. Zapis w diagnozie został uzupełniony o przedstawione informacje.
7.	Diagnoza obszaru	W diagnozie w liczbie organizacji pozarządowych należy uwzględnić dodatkowo KGW działające w strukturze Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych (na terenie LGD jest ich ponad 80).	Uwaga nieuwzględniona. W analizie zbadano liczbę organizacji pozarządowych, tj. podmiotów posiadających wpis w Krajowym Rejestrze Sądowym. W diagnozie została dodana informacja o działaniach innych podmiotów ekonomii społecznej.
8.	Diagnoza obszaru	Należy podkreślić w strategii rosnącą rolę seniorów, osób w wieku poprodukcyjnym, którzy mają specyficzne potrzeby.	Uwaga uwzględniona częściowo. Informacja została już zawarta w analizie SWOT – Zagrożenia – pkt 2.
9.	Diagnoza obszaru	Do listy szlaków wodnych wyliczonych w diagnozie należy dodać kajakowy szlak „Starej Baśni" z Kruszwicy do Żnina.	Uwaga uwzględniona. Zapis w diagnozie został uzupełniony.
10.	Diagnoza obszaru	W diagnozie obszaru pod względem potencjału turystycznego, należy uwzględnić Kalwarię Pakoską jako zasób o znaczeniu ponadregionalnym.	Uwaga uwzględniona. Zapis w diagnozie został uzupełniony.

IV Analiza SWOT

Analiza SWOT obszaru powstała w oparciu o dostępne dane diagnostyczne, a następnie została uzupełniona przez zespół roboczy o elementy, które nie są monitorowane przez GUS i/lub nie zostały objęte badaniem ankietowym. Taki bazowy projekt został omówiony na spotkaniu informacyjnym oraz w trakcie spotkań konsultacyjnych i spotkania podsumowującego. Za każdym razem uczestnicy wnosili do niego swoje uwagi i propozycje. Zostały one zgromadzone przez LGD i przeanalizowane szczegółowo w trakcie jednego z warsztatów konsultacyjnych. Na podstawie tych ustaleń wprowadzono szereg zmian i uzupełnień. Poniżej ostateczna wersja analizy z zaznaczeniem zmian naniesionych w toku konsultacji społecznych:

Silne strony	Słabe strony
1. Niewielkie oddalenie od dużych ośrodków miejskich i dobre skomunikowanie obszaru z resztą kraju, **w tym centralne położenie w stosunku do głównych ośrodków miejskich w kraju (Trójmiasto, Poznań, Warszawa, Łódź).** 2. Występujące na obszarze tereny cenne przyrodniczo, zasoby wodne, duża liczba zabytków, w tym o znaczeniu ponadregionalnym. 3. Tradycje i historia Kujaw Zachodnich, w tym kultywowanie tradycji ludowych, kulinarnych, artystycznych. 4. Bliskość miasta i Uzdrowiska Inowrocław. **5.** Rozbudowana sieć placówek edukacyjnych (szkoły podstawowe, gimnazjalne, ponadgimnazjalne, **rolnicze) jako zaplecza do podnoszenia kwalifikacji mieszkańców.** **6. Duża liczba przedsiębiorstw z branży przetwórstwa rolnego.** **7. Dobre warunki do prowadzenia działalności rolniczej.**	1.Niewystarczające wykorzystanie istniejącej infrastruktury i potencjału turystycznego (braki w infrastrukturze turystycznej, towarzyszącej, braki w ofercie). 2. Brak kompleksowej, zintegrowanej oferty promocyjnej dla całego obszaru, w tym brak rozpoznawalnej turystycznej marki obszaru; 3. Wysoka stopa bezrobocia, w szczególności wśród kobiet. 4. Niski poziom rozwoju przedsiębiorczości i aktywności ekonomicznej. 5. Niski poziom dochodów mieszkańców. 6. Zbyt mała intensywność działań wspierających rozwój rynku pracy. 7. Niewystarczające lub nieadekwatne kwalifikacje mieszkańców, wymagające podniesienia lub aktualizacji w kontekście aktualnych wyzwań na rynku pracy, aktywnego społeczeństwa obywatelskiego i zrównoważonego rozwoju. 8. Nierównomierny dostęp do oferty kulturalnej na obszarze LGD. 9. Niewystarczający poziom wykorzystania potencjału społecznego, nieliczne organizacje pozarządowe **i podmioty ekonomii społecznej**. **10.** Duży odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, **w tym proces dziedziczenia ubóstwa i niesamodzielności życiowej.** 11. Dynamicznie rosnące wydatki na pomoc społeczną. 12. **Niewystarczająca** oferta opieki nad dziećmi w wieku do lat **3**. **13. Niewystarczająca oferta opieki przedszkolnej.** **14. Zły stan i nierównomierne rozłożenie dróg lokalnych na obszarze LGD.** **15. Słabo rozbudowana sieć komunikacji publicznej, w szczególności w gminach położonych poza siecią dróg krajowych.** **16. Niewystarczająca współpraca pomiędzy lokalnymi podmiotami, instytucjami.** **17. Niewystarczająco rozbudowana oferta spędzania wolnego czasu, w szczególności dla seniorów.**
Szanse	**Zagrożenia**
1. Wzrost zainteresowania lokalnymi tradycjami, rzemiosłem, rękodziełem i produktami lokalnymi.. 2. Wzrost popularności wypoczynku na obszarach wiejskich. 3. Wzrost zainteresowania aktywnymi formami wypoczynku i zdrowego, ekologicznego trybu życia. 4. Szerokie wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru LGD. 5. Rewitalizacja terenów zdegradowanych (w tym poprzemysłowych i popegeerowskich); 6. Wzrost aktywności społecznej i ekonomicznej mieszkańców obszaru LGD. 7. Zwiększenie liczby oraz potencjału administracyjnego i	1. Zanieczyszczenie środowiska naturalnego, w tym przez zakłady przemysłowe. 2. Niekorzystne trendy demograficzne – „starzenie się" społeczeństwa. 3. Ucieczka osób młodych do większych miast poza obszarem LGD. 3. Niedobór środków na działania rozwojowe. 4. Spadek dochodów mieszkańców i wzrost zagrożenia wykluczeniem społecznym. 5. Niestabilność gospodarcza w skali całego kraju. **6. Problemy w zarządzaniu zasobami wodnymi na obszarze.** **7. Trudności w realizacji projektów wymagających współpracy międzysektorowej.**

finansowego lokalnych organizacji pozarządowych **i podmiotów ekonomii społecznej.** 8. Planowane/realizowane inwestycje drogowe (S5, S10, DK 15). **9. Działania na rzecz ścisłego powiązania między edukacją a realnymi potrzebami firm na rynku pracy, w tym rozwój szkolnictwa zawodowego.** **10. Rozwój przemysłu rolno-spożywczego i profesjonalizacja przedsiębiorców rolnych.** **11. Rozbudowa sieci internetowej dobrej jakości/prędkości.** **12. Nawiązanie współpracy z miastem Inowrocław oraz tworzącą się LGD na terenie miasta.** **13. Poprawa ochrony środowiska naturalnego przez działania rekultywacyjne i inwestycje w zieleń publiczną na obszarach wiejskich.** **14. Rozwój sieci ścieżek rowerowych.**	

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Lp.	Zapis projektu LSR, do którego odnosi się uwaga	Treść uwagi / komentarza / propozycji zmiany wraz z uzasadnieniem	Odpowiedź LGD
1.	Silne strony	Do silnych stron należy dodać silnie rozwinięte rolnictwo; w tym liczne, duże firmy w branży przetwórstwa rolnego.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis: "Duża liczba przedsiębiorstw z branży przetwórstwa rolnego" w analizie SWOT – Silne strony – pkt 6.
2.	Silne strony	Należy dodać informację, że na obszarze LGD występują bardzo korzystne warunki do rozwoju rolnictwa.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis: „Dobre warunki do prowadzenia działalności rolniczej" w analizie SWOT – Silne strony – pkt 7.
3.	Silne strony	Jako silną stronę należy dodać dużą liczbę lasów, szczególnie w północnej części obszaru LGD – dawna Puszcza Bydgoska.	Uwaga nieuzwględniona. Poziom zalesienia obszaru LGD nie stanowi wyróżnika o charakterze silnej strony w stosunku do średniej wojewódzkiej czy w skali ogólnopolskiej. W silnych stronach pkt 2 wskazano już na walory przyrodnicze obszaru.
4.	Silne strony	Należy podkreślić centralne położenie w stosunku do głównych ośrodków miejskich w kraju (Trójmiasto, Poznań, Warszawa, Łódź) oraz dogodny dojazd do nich, co znacznie ułatwia prowadzenie działalności gospodarczej.	Uwaga uwzględniona. Uzupełniono zapis w analizie SWOT – Silne strony – pkt 1: „Niewielkie oddalenie od dużych ośrodków miejskich i dobre skomunikowanie obszaru z resztą kraju, w tym centralne położenie w stosunku do głównych ośrodków miejskich w kraju (Trójmiasto, Poznań, Warszawa, Łódź)".
5.	Słabe strony	Należy dodać do słabych stron: Zły stan dróg lokalnych.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis w analizie SWOT – Słabe strony, pkt 14 – "Zły stan i nierównomierne rozłożenie dróg lokalnych na obszarze LGD."
6.	Słabe strony	Do słabych stron należy dodać nierównomiernie rozłożoną infrastrukturę drogową.	
7.	Słabe strony	Bliskość dużych miast to fakt, jednak rzeczywista dostępność związana z wykorzystaniem komunikacji publicznej jest problemem (mała liczba połączeń, źle skoordynowane rozkłady) i słabą stroną.	Uwagi uwzględnione. Dodano zapis w analizie SWOT – Słabe strony, pkt 15 – "Słabo rozbudowana sieć

8.	Słabe strony	Należy wziąć pod uwagę problemy ze skomunikowaniem gmin peryferyjnych (Dąbrowa Biskupia, Rojewo), położonych poza siecią dróg krajowych.	komunikacji publicznej, w szczególności w gminach położonych poza siecią dróg krajowych."
9.	Słabe strony	Należy dodać do słabych stron: Dziedziczenie ubóstwa i bezradności/niesamodzielności życiowej.	Uwaga uwzględniona częściowo. Uzupełniono zapis w analizie SWOT – Słabe strony – pkt 10: „Duży odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, w tym proces dziedziczenia ubóstwa i niesamodzielności życiowej."
10.	Słabe strony	Jako słabą stronę obszaru należy uwzględnić niewielkie zasoby wodne w zachodniej części obszaru LGD oraz niewielki stopień ich ochrony.	Uwaga uwzględniona częściowo. W analizie SWOT zostały zebrane cechy wspólne, wymagające interwencji dla całego obszaru lub jego przeważającej części. W zagrożeniach dodano jednak pkt 6: „Problemy w zarządzaniu zasobami wodnymi na obszarze".
11.	Słabe strony	Do słabych stron należy dodać brak pól kempingowych; jest to znaczny, ale niewykorzystany potencjał.	Uwagi nieuwzględnione. Informacja zawiera się już w zbiorczym zapisie analizy SWOT dotyczącym potencjału turystycznego całego obszaru – Słabe strony – pkt 1.
12.	Słabe strony	Na obszarze znajdują się atrakcyjne pod kątem turystycznym pałacyki, jednak są niewykorzystane i wymagają one ogromnych inwestycji.	
13.	Słabe strony	Do słabych stron należy dodać słabo rozbudowaną bazę agroturystyczną.	
14.	Słabe strony	Rozbudowana sieć placówek edukacyjnych (wskazana jako silna strona) to także w przyszłości słaba strona/zagrożenie, ze względu na zbliżający się niż demograficzny.	Uwaga nieuwzględniona. Informacja zawiera się w istniejącym już zapisie w analizie SWOT – Zagrożenia – pkt 2
15.	Słabe strony	Należy zmienić zapis o opiece nad dziećmi do lat 5. Informacje o liczbie żłobków i przedszkoli należy analizować osobno, ze względu na różne przepisy dotyczące tego typu placówek. W zakresie opieki przedszkolnej sytuacja na obszarze jest lepsza.	Uwaga uwzględniona. Zmieniono zapis w analizie SWOT – Słabe strony – pkt 12: "Niewystarczająca oferta opieki nad dziećmi do lat 3" oraz dodano pkt 13: „Niewystarczająca oferta opieki przedszkolnej".
16.	Słabe strony	Do słabych stron należy dodać: nieliczne działania wspierające przedsiębiorczość mieszkańców w różnym wieku (kompetencje, ale także motywacja, zaradność życiowa).	Uwaga nieuwzględniona. Informacja zawiera się już w istniejącym zapisie w analizie SWOT – Słabe strony – pkt 6.
17.	Słabe strony	Do słabych stron należy dodać: niski poziom współpracy, tj. słabo rozbudowaną sieć współpracy na obszarze, jedynym podmiotem sieciującym mieszkańców różnych gmin jest właściwie tylko LGD.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis „Niewystarczająca współpraca pomiędzy lokalnymi podmiotami, instytucjami" w analizie SWOT – Słabe strony – pkt 16.
18.	Słabe strony	Do słabych stron należy dodać: niewystarczająco rozwinięty sektor ekonomii społecznej, niewielka liczba takich podmiotów.	Uwaga uwzględniona częściowo. Informacja zawiera się już w istniejącym zapisie w analizie SWOT – Słabe strony – pkt 9. Doprecyzowano jednak pkt 9 w brzmieniu „Niewystarczający poziom wykorzystania potencjału społecznego, nieliczne organizacje pozarządowe i podmioty ekonomii społecznej".

19.	Słabe strony	Do słabych stron: Niewielka oferta usług i wydarzeń skierowanych do seniorów.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis „Niewystarczająco rozbudowana oferta spędzania wolnego czasu, w szczególności dla seniorów" w analizie SWOT – Słabe strony – pkt 17.
20.	Szanse	Do szans należy dodać: rozwój szkolnictwa zawodowego i powrót do szkół przyzakładowych.	Uwagi uwzględnione. Dodano zapis w analizie SWOT – Szanse – pkt 9: "Działania na rzecz ścisłego powiązania między edukacją a realnymi potrzebami firm na rynku pracy, w tym rozwój szkolnictwa zawodowego."
21.	Szanse	Należy dodać do szans: Wsparcie procesu wyboru kierunków kariery zawodowej dających szansę na rynku pracy.	
22.	Szanse	Do szans należy dodać: Działania na rzecz zwiększenia więzi między edukacją a realnymi potrzebami firm na rynku pracy.	
23.	Szanse	Do szans należy dodać wspieranie procesu profesjonalizacji przedsiębiorców rolnych, podniesienie świadomości mieszkańców nt. potencjału nowoczesnej branży rolniczej (zawody i działania na rzecz rolnictwa).	Uwagi uwzględnione. Dodano zapis w analizie SWOT – Szanse – pkt 10 „Rozwój przemysłu rolno-spożywczego i profesjonalizacja przedsiębiorców rolnych".
24.	Szanse	Należy dodać informację, że dalszy rozwój przemysłu rolno-spożywczego jest ogromną szansą dla tego regionu.	
25.	Szanse	Do szans należy dodać: rozbudowa sieci internetowej dobrej jakości/prędkości.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis w Analizie SWOT – Szanse – pkt 11: "Rozbudowa sieci internetowej dobrej jakości/prędkości."
27.	Szanse	Do szans w pkt 7 należy dodać „i podmiotów ekonomii społecznej".	Uwaga uwzględniona. Uzupełniono zapis w analizie SWOT – Szanse – pkt 7.
28.	Szanse	Do szans: Należy rozbudowywać ścieżki rowerowe, kwestie bezpieczeństwa i turystyki, wykorzystanie lokalnych atrakcji.	Uwagi uwzględnione. Dodano zapis w Analizie SWOT – Szanse – pkt 14: „Rozwój sieci ścieżek rowerowych".
29.	Szanse	Szansa: rozwój sieci ścieżek rowerowych i organizacja imprez rowerowych.	
30.	Szanse	Dodać do szans: Należy podkreślić rolę szlaku wodnego Wielkiej Pętli Wielkopolskiej, zmodernizowano już odcinek wielkopolski, a w województwie kujawsko.-pomorskim dopiero powstają plany. Jest to duży potencjał w zakresie rozwoju turystyki na obszarze.	Uwaga nieuwzględniona. Informacja zawiera się w już istniejącym zapisie w analizie SWOT – Szanse – pkt 4.
31.	Szanse	W związku z planami powołania LGD miejskiej na terenie miasta Inowrocław należy uwzględnić tutaj ścisłą współpracę między LGD Czarnoziem na Soli oraz LGD w mieście Inowrocław.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis w analizie SWOT – Szanse – pkt 12: "Nawiązanie współpracy z miastem Inowrocław oraz tworzącą się LGD na terenie miasta Inowrocław."
32.	Szanse	Do szans należy dodać: turyści i kuracjusze, którzy wypoczywają w mieście Inowrocław mogą odwiedzać teren LSR i korzystać z tutejszych atrakcji turystycznej.	Uwagi nieuwzględnione. Informacja zawiera się w już istniejącym zapisie w analizie SWOT – Szanse – pkt 4.

33.	Szanse	Do szans należy dodać: budowa produktu lokalnego (kulinarnego, turystycznego) w oparciu o gęś kołudzką i wieloletnie doświadczenia ZD Kołuda Wielka.	
34.	Szanse	Szansa: rozwój pętli Wielkopolskiej i rozbudowa bazy. Obecnie wiele odcinków jest trudnych do pokonania.	
35.	Szanse	Do szans należy dodać: zagospodarowanie turystyczne akwenów wodnych i rozwój turystyki wodnej, kajakarskiej.	
36.	Szanse	Do szans należy dodać zapis: poprawa ochrony środowiska naturalnego przez działania rekultywacyjne i inwestycje w zieleń publiczną na obszarach wiejskich.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis w analizie SWOT – Szanse – pkt 13: "Poprawa ochrony środowiska naturalnego przez działania rekultywacyjne i inwestycje w zieleń publiczną na obszarach wiejskich."
37.	Zagrożenia	Do zagrożeń należy dodać: postępująca farmeryzacja i uprzemysłowienie rolnictwa oraz dalsze ograniczanie dostępności zasobów wodnych, w tym wód głębinowych.	Uwagi uwzględnione. Dodano zapis w analizie SWOT – Zagrożenia – pkt 6: "Problemy w zarządzaniu zasobami wodnymi na obszarze."
38.	Zagrożenia	Do zagrożeń należy dodać: zmniejszające się zasoby wodne, na obszarze LGD. Są one zagrożone, m.in. na terenie gminy Gniewkowo aż 80% wody do zbiorników wodnych dostarcza oczyszczalnia ścieków.	
39.	Zagrożenia	Do zagrożeń należy dodać: występowanie na obszarze terenów zalewowych oraz duże wahania poziomu wody.	
40.	Zagrożenia	Należy dodać do zagrożeń: Niewystarczające powiązania pomiędzy szkolnictwem/edukacją a lokalnym rynkiem pracy.	Uwaga nieuwzględniona – informacja została zawarta w analizie SWOT w zapisie – Szanse - pkt 9.
41.	Zagrożenia	Do zagrożeń należy dodać: utrudnienia w prowadzeniu inwestycji ze względu na brak koordynacji projektów między różnymi podmiotami oraz zróżnicowaną strukturą własności ziemi.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis w analizie SWOT – Zagrożenia – pkt 7: „Trudności w realizacji projektów wymagających współpracy międzysektorowej".

V Cele i wskaźniki

Określanie celów strategii przez zespół roboczy polegało na zestawieniu możliwych zakresów wsparcia w ramach EFFROW, EFRR i EFS (dla instrumentu RLKS) i lokalnych potrzeb, problemów określonych w diagnozie. Istotny wpływ na ich kształt miały doświadczenia z wdrażania LSR na lata 2007-2013 (przeprowadzone badania, ewaluacje i kontrole) oraz pomysły zgłaszane przez mieszkańców w ramach fiszek projektowych. LGD postanowiła skoncentrować się na obszarach, w których możliwe jest przeprowadzenie skutecznej interwencji oraz które wzbudziły zainteresowanie mieszkańców, wyrażające się chęcią złożenia projektów w danym obszarze. W ten sposób zadecydowano o pominięciu pewnych typów operacji w ramach LSR (głownie ze względu na brak podmiotów zainteresowanych wystąpieniem z wnioskiem o dofinansowanie). Cele były przedmiotem analizy i uwag zespołu roboczego, uczestników warsztatów konsultacyjnych oraz spotkań i fokusów, w trakcie których wprowadzono pewne korekty w pierwotnym projekcie.

Wszystkie cele są zgodne z celem szczegółowym 6b PROW 2014-2020 lub celem tematycznym 9 RPO województwa kujawsko-pomorskiego, kompleksowo przyczyniają się do rozwoju obszarów wiejskich, włączenia społecznego, walki z wykluczeniem społecznym i ubóstwem.

Struktura celów z uwzględnieniem źródeł finansowania przedstawia się następująco:

Cel ogólny	Cel szczegółowy	Przedsięwzięcie	Źródło finansowania
1. Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LSR do 2023 r.	1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 r.	1.1.1 Zakładanie nowych firm na obszarze LSR do 2023 r.	EFFROW
		1.1.2 Rozwijanie działalności gospodarczej na obszarze LSR do 2023 r.	
		1.1.3 Tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych na obszarze LSR do 2023 r.	
2. Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.	2.1 Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rewitalizacja i poprawa estetyki przestrzeni publicznej na obszarze LSR do 2023 roku	2.1.1 Budowa lub przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 r.	EFFROW
		2.1.2 Rewitalizacja wsi na obszarze LSR do 2023 r.	EFRR
3. Wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne na obszarze LSR do 2023 r.	3.1 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku	3.1.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców obszaru LSR do 2023 r.	EFS
	3.2 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku	3.2.1 Realizacja przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych oraz integracyjnych do 2023 r.	EFFROW
		3.2.2 Funkcjonowanie LGD do 2023 r.	
		3.2.3 Realizacja projektów współpracy do 2023 r.	
	3.3 Promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku	3.3.1 Opracowanie publikacji oraz materiałów informacyjno-promocyjnych do 2023 r.	

Opis przedsięwzięć i sposobów ich realizacji wraz z uzasadnieniem:

Przedsięwzięcie 1.1.1 Zakładanie nowych firm na obszarze LSR do 2023 r.

Sposób realizacji: konkurs (premia ryczałtowa)

Wnioskodawcy: zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Kwota pomocy: 60.000 zł

Warunki płatności: dwie płatności cząstkowe, konieczność utworzenia i utrzymania jednego nowego miejsca pracy (w tym samozatrudnienie)

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: Urząd Marszałkowski

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru i analizie SWOT: niskie wskaźniki przedsiębiorczości, wysoka stopa bezrobocia, niskie zarobki mieszkańców. Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 1.1.2 Rozwijanie działalności gospodarczej na obszarze LSR do 2023 r.

Sposób realizacji: konkurs

Wnioskodawcy: zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Minimalna wartość projektu: 50.000 zł

Maksymalna kwota pomocy na jednego beneficjenta: 300.000 zł

Poziom dofinansowania: 70% kosztów kwalifikowalnych

Warunki płatności: refundacja, konieczność utworzenia i utrzymania jednego nowego miejsca

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: Urząd Marszałkowski

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru i analizie SWOT: niskie wskaźniki przedsiębiorczości, wysoka stopa bezrobocia, niskie zarobki mieszkańców. Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 1.1.3 Tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych na obszarze LSR do 2023 r.

Sposób realizacji: konkurs

Wnioskodawcy: zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Minimalna wartość projektu: 50.000 zł

Maksymalna kwota pomocy: 500.000 zł

Poziom dofinansowania: 70% kosztów kwalifikowalnych (przedsiębiorcy) lub 63,63% kosztów kwalifikowalnych (jednostki sektora finansów publicznych) lub 90% kosztów kwalifikowalnych (pozostali wnioskodawcy)

Warunki płatności: refundacja, konieczność utworzenia i utrzymania jednego nowego miejsca

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: Urząd Marszałkowski

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru i analizie SWOT: niskie wskaźniki przedsiębiorczości, wysoka stopa bezrobocia, niskie zarobki mieszkańców, dobre warunki do prowadzenia działalności rolniczej. Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 2.1.1 Budowa lub przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 r.

Sposób realizacji: konkurs

Wnioskodawcy: zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Minimalna wartość projektu: 50.000 zł

Maksymalna kwota pomocy na jednego beneficjenta: 300.000 zł (brak limitu w przypadku jednostek sektora finansów publicznych)

Poziom dofinansowania: 63,63% kosztów kwalifikowalnych (jednostki sektora finansów publicznych) lub 90% kosztów kwalifikowalnych (pozostali wnioskodawcy)

Warunki płatności: refundacja

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: Urząd Marszałkowski

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru i analizie SWOT: niewielki wskaźnik natężenia ruchu turystycznego, duży potencjał turystyczny, niewystarczające wykorzystanie istniejącej infrastruktury i potencjału turystycznego (braki w infrastrukturze turystycznej, towarzyszącej, braki w ofercie). Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 2.1.2 Rewitalizacja wsi na obszarze LSR do 2023 r.

Sposób realizacji: konkurs

Wnioskodawcy: zgodnie z Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych RPO

Minimalna wartość projektu: zgodnie z Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych RPO

Maksymalna kwota pomocy na jednego beneficjenta: zgodnie z Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych RPO

Poziom dofinansowania: zgodnie z Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych RPO

Warunki płatności: zgodnie z Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych RPO

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: Urząd Marszałkowski

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru i analizie SWOT: duży odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, zagrożenie wykluczeniem społecznym. Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami RPO.

Przedsięwzięcie 3.1.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców obszaru LSR do 2023 r.

Sposób realizacji: konkurs, projekt grantowy

Wnioskodawcy: zgodnie z Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych RPO

Minimalna wartość projektu: zgodnie z Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych RPO

Maksymalna kwota pomocy na jednego beneficjenta: zgodnie z Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych RPO

Poziom dofinansowania: zgodnie z Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych RPO

Warunki płatności: zgodnie z Szczegółowym Opisem Osi Priorytetowych RPO

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: Urząd Marszałkowski (konkurs), LGD (projekt grantowy)

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru i analizie SWOT: duży odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, zagrożenie wykluczeniem społecznym. Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami RPO.

Przedsięwzięcie 3.2.1 Realizacja przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych oraz integracyjnych do 2023 r.

Sposób realizacji: projekt grantowy

Wnioskodawcy: zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Minimalna wartość grantu: 5.000 zł

Maksymalna wartość grantu: 50.000 zł

Maksymalna kwota pomocy na jednego beneficjenta: 100.000 zł

Poziom dofinansowania: 63,63% kosztów kwalifikowalnych (jednostki sektora finansów publicznych) lub 90% kosztów kwalifikowalnych (pozostali wnioskodawcy)

Warunki płatności: refundacja

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: LGD

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru i analizie SWOT: niska ocena aktywności społecznej i oferty spędzania czasu wolnego wśród mieszkańców, konieczność rozbudowy oferty spędzania czasu wolnego dla seniorów. Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 3.2.2 Funkcjonowanie LGD do 2023 r.

Sposób realizacji: umowa pomiędzy LGD a Urzędem Marszałkowskim

W ramach przedsięwzięcia finansowane będą koszty bieżące LGD oraz aktywizacji (działania określone w planie komunikacji).

Uzasadnienie: przedsięwzięcie jest niezbędne do prawidłowej realizacji LSR, odpowiada na słabą stronę w analizie SWOT - niewystarczająca współpraca pomiędzy lokalnymi podmiotami, instytucjami oraz jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 3.2.3 Realizacja projektów współpracy do 2023 r.

Sposób realizacji: umowa pomiędzy LGD a Urzędem Marszałkowskim

LGD zrealizuje co najmniej dwa projekty współpracy (jeden krajowy i jeden międzynarodowy). Przyczynią się one do osiągnięcia celu szczegółowego 3.2 oraz przypisanych mu wskaźników realizacji LSR. W projektach wykorzystane zostaną narzędzia promocyjne i informacyjne pozwalające na transfer wiedzy i dobrych praktyk.

Uzasadnienie: przedsięwzięcie jest niezbędne do prawidłowej realizacji LSR, odpowiada na słabą stronę w analizie SWOT - niewystarczająca współpraca pomiędzy lokalnymi podmiotami, instytucjami oraz jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 3.3.1 Opracowanie publikacji oraz materiałów informacyjno-promocyjnych do 2023 r.

Sposób realizacji: projekt grantowy

Wnioskodawcy: zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 października 2015 w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Minimalna wartość grantu: 5.000 zł

Maksymalna wartość grantu: 50.000 zł

Maksymalna kwota pomocy na jednego beneficjenta: 100.000 zł

Poziom dofinansowania: 63,63% kosztów kwalifikowalnych (jednostki sektora finansów publicznych) lub 90% kosztów kwalifikowalnych (pozostali wnioskodawcy)

Warunki płatności: refundacja

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: LGD

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru i analizie SWOT: brak kompleksowej, zintegrowanej oferty promocyjnej dla całego obszaru, w tym brak rozpoznawalnej turystycznej marki obszaru. Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

1.0	CEL OGÓLNY 1	**Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LSR do 2023 r.**
2.0	CEL OGÓLNY 2	**Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.**
3.0	CEL OGÓLNY 3	**Wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne na obszarze LSR do 2023 r.**
1.1	CEL SZCZEGÓŁOWY 1.1	**Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 r.**
2.1	CEL SZCZEGÓŁOWY 2.1	**Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rewitalizacja i poprawa estetyki przestrzeni publicznej na obszarze LSR do 2023 r.**
3.1	CEL SZCZEGÓŁOWY 3.1	**Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR do 2023 r.**
3.2	CEL SZCZEGÓŁOWY 3.2	**Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 r.**
3.3	CEL SZCZEGÓŁOWY 3.3	**Promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 r.**

	Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	*Jednostka miary*	stan początkowy 2013 rok	plan 2022 rok	*Źródło danych/sposób pomiaru*
W1.0	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności	sztuka	**-1,3**	**-1,2**	Bank Danych Lokalnych GUS, zmienna: podmioty gospodarki narodowej – wskaźniki: podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności. Ze względu na opóźnienia w publikacji danych GUS za rok końcowy przyjęto rok 2022. Sposób obliczeń: suma wartości dla poszczególnych gmin, dzielona przez liczbę gmin.
W2.0	Saldo migracji na 1000 osób (ogółem)	sztuka	**71**	**72**	Bank Danych Lokalnych GUS, zmienna: ludność: saldo migracji na 1000 osób (ogółem). Ze względu na opóźnienia w publikacji danych GUS za rok końcowy przyjęto rok 2022. Sposób obliczeń: suma wartości dla poszczególnych gmin, dzielona przez
W3.0	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców	sztuka	22	23	Bank Danych Lokalnych GUS, zmienna: podmioty gospodarski narodowej – wskaźniki, fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców. Ze względu na opóźnienia w publikacji danych GUS za rok końcowy przyjęto rok 2022. Sposób obliczeń: suma wartości dla poszczególnych gmin, dzielona przez liczbę gmin.

	Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	*Jednostka miary*	stan początkowy 2014 rok	plan 2023 rok	*Źródło danych/sposób pomiaru*
w1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem) w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne	sztuka	0	78	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR. Przyjęto założenie, że jedna operacja = jedno miejsce pracy (zgodnie z wymogami programu). Ewentualne dodatkowe stanowiska utworzone przez beneficjentów pomocy (premiowane w ramach kryteriów wyboru) traktowane będą jako wartość dodana.
	Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych	sztuka	0	5	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
w2.1	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	osoba	0	22 000	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR (w zakresie lokalizacji obiektów) oraz dane BDL GUS (zmienna: ludność: faktyczne miejsce zamieszkania, ogółem wg stanu na 31.12.2013 r.). Ze względu na ogólnodostępny charakter obiektów (wymóg Programu) jako osoby korzystające uwzględniani są wszyscy mieszkańcy miejscowości, w których zlokalizowane zostały nowe lub przebudowane, zmodernizowane obiekty. Dla uproszczenia obliczeń i zapewnienia dostępności danych przyjęto, że liczba mieszkańców będzie liczona według stanu na 31.12.2013 r. W przypadku kilku inwestycji w tej samej miejscowości, jej mieszkańcy są

					wliczani do wskaźnika rezultatu tylko raz.
	Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów	osoba	0	7 000	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
w3.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukująca pracy po opuszczeniu programu	osoba	0	80	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	osoba	0	8	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna	osoba	0	92	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
	efektywność społeczno-zatrudnieniowa w wymiarze społecznym	osoba	0	112	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
	efektywność społeczno-zatrudnieniowa w wymiarze zatrudnieniowym	osoba	0	44	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
w3.2	Liczba uczestników przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych oraz integracyjnych	osoba	0	50 000	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.
	Liczba osób przeszkolonych	osoba	0	600	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.
	Liczba przeszkolonych osób z grup defaworyzowanych	osoba	0	400	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.
	Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań zawodowych	osoba	0	450	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.
	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD	osoba	0	300	Dane własne LGD.
	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem) w biurze LGD w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne	sztuka	0	4	Dane własne LGD.
	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych	osoba	0	1 000	Dane własne LGD.
	Liczba osób zadowolonych ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych przeprowadzonych przez LGD	osoba	0	700	Dane własne LGD.
	Liczba odbiorców wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych	osoba	0	60 000	Dane własne LGD.
	Liczba uczestników wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR	osoba	0	500 000	Dane własne LGD.
	Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby (przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne, produkty lokalne)	sztuka	0	2	Dane własne LGD.
	Liczba projektów współpracy skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy,	sztuka	0	2	Dane własne LGD.

	grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne					
w3.3	Liczba odbiorców opracowanych publikacji oraz materiałów informacyjno-promocyjnych	osoba	0	70 000	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR. Liczba odbiorców ustalana będzie na podstawie liczby uczestników wydarzeń, liczby egzemplarzy publikacji itp.	

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2014 rok	końcowa 2023 rok	
1.1.1	Zakładanie nowych firm na obszarze LSR do 2023 r.	osoby/~~podmioty~~ planujące rozpoczęcie działalności gospodarczej	konkurs – premia ryczałtowa	liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	sztuka	0	75	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	sztuka	0	15	Dane własne LGD (liczba operacji, które uzyskały punkty w kryterium wyboru - innowacyjność)
1.1.2	Rozwijanie działalności gospodarczej na obszarze LSR do 2023 roku	Przedsiębiorcy (Mikro I Małe przedsiębiorstwa)	konkurs	liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuka	0	3	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	sztuka	0	1	Dane własne LGD (liczba operacji, które uzyskały punkty w kryterium wyboru - innowacyjność)
1.1.3	Tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych na obszarze LSR do 2023 r.	Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne, mieszkańcy obszaru	konkurs	Liczba centrów przetwórstwa lokalnego	sztuka	0	1	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
2.1.1	Budowa lub przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 r.	Mieszkańcy obszaru, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne	Konkurs	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	sztuka	0	20	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
2.1.2	Rewitalizacja wsi na obszarze LSR do 2023 r.	mieszkańcy obszaru, osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym	konkurs	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	sztuka	0	35	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	ha	0	10 000	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Długość przebudowanych dróg	km	0	3,8	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania,

				gminnych				dane UM/ARiMR
3.1.1	Aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców obszaru LSR do 2023 r.	mieszkańcy obszaru, osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym	konkurs, projekt grantowy	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoba	0	200	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
3.2.1	Realizacja przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych oraz integracyjnych do 2023 r.	Mieszkańcy obszaru, organizacje pozarządowe	Projekt grantowy	Liczba wspartych przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych oraz inegracyjnych	sztuka	0	120	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba przeprowadzonych szkoleń	sztuka	0	40	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
3.2.2	Funkcjonowanie LGD do 2023 r.	LGD, mieszkańcy obszaru	Koszty bieżące, aktywizacja	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	osobodzień	0	200	Dane własne LGD.
				Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	osobodzień	0	300	Dane własne LGD.
				Liczba osób/podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	osoby/ podmioty	0	400	Dane własne LGD.
				Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	sztuka	0	100	Dane własne LGD.
				Liczba wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych	sztuka	0	10	Dane własne LGD.
				Liczba wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR	sztuka	0	100	Dane własne LGD.
				Liczba stron internetowych LGD	sztuka	0	1	Dane własne LGD.
3.2.3	Realizacja projektów współpracy do 2023 r.	LGD, mieszkańcy obszaru	Projekty współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	sztuka	0	2	Dane własne LGD.
				Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowej	sztuka	0	1	Dane własne LGD.
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy, finansowanych w ramach LSR	sztuka	0	6	Dane własne LGD.
3.3.1	Opracowanie publikacji oraz materiałów informacyjno-	Mieszkańcy obszaru, organizacje pozarządowe,	Projekt grantowy	Liczba wspartych operacji dotyczących działań informacyjno-promocyjnych	sztuka	0	40	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR

promocyjnych do 2023 r.	turyści						
SUMA							

Logika interwencji LSR – matryca logiczna

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
- wysoka stopa bezrobocia (w szczególności wśród kobiet), - niskie wskaźniki przedsiębiorczości, - niewystarczająca liczba instytucji otoczenia biznesu, - bardzo zła ocena rynku pracy i zarobków wśród mieszkańców (badanie ankietowe), - konieczność wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy (badanie ankietowe)	1. Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LSR do 2023 r.	1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 r.	1.1.1 Zakładanie nowych firm na obszarze LSR do 2023 roku	liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem) w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności	- stopień zainteresowania potencjalnych wnioskodawców naborami prowadzonymi przez LGD, - atrakcyjność instrumentów wparcia dla przedsiębiorców ze środków innych niż LSR, - sytuacja gospodarcza w kraju, - polityka gospodarcza kraju, - kondycja finansowa lokalnych firm (konieczność zapewnienia wkładu własnego)
				Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje			
			1.1.2 Rozwijanie działalności gospodarczej na obszarze LSR do 2023 roku	liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa			
				Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje			
			1.1.3 Tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych na obszarze LSR do 2023 roku	Liczba centrów przetwórstwa lokalnego	**Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych**		

- niewystarczające wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru, niski wskaźnik natężenia ruchu turystycznego, - odpływ mieszkańców w wyniku migracji (w szczególności osób młodych), - duże zagrożenie wykluczeniem społecznym na obszarze LSR	2. Zwiększenie atrakcyjnośc i obszaru LSR do 2023 r.	2.1 Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rewitalizacja i poprawa estetyki przestrzeni publicznej na obszarze LSR do 2023 roku	2.1.1 Budowa lub przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023r.	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej; Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów	Saldo migracji na 1000 osób (ogółem)	- stopień zainteresowania potencjalnych wnioskodawców naborami prowadzonymi przez LGD, - dostępność środków z innych funduszy pomocowych na te same zakresy tematyczne, - intensywność wsparcia osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w innych programach pomocowych
			2.1.2 Rewitalizacja wsi na obszarze LSR do 2023 r.	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach			
				Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją			
				Długość przebudowanych dróg gminnych			
- duże zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym na obszarze LSR, - konieczność wsparcia procesu aktywizacji i integracji mieszkańców (badanie ankietowe), - niewystarczające kwalifikacje mieszkańców, wymagające podjęcia działań szkoleniowych i edukacyjnych, - niewystarczająca promocja obszaru, niewystarczające wykorzystanie potencjału turystycznego, niski wskaźnik intensywności ruchu turystycznego	3. Wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne na obszarze LSR do 2023 r.	3.1 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku	3.1.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców obszaru LSR do 2023 r.	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukująca pracy po opuszczeniu programu; Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek); Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna Efektywność społeczno-zatrudnieniowa w wymiarze społecznym Efektywność społeczno-zatrudnieniowa w wymiarze zatrudnieniowym	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców	- stopień zainteresowania potencjalnych wnioskodawców naborami prowadzonymi przez LGD, - intensywność wsparcia osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w innych programach pomocowych
		3.2 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku	3.2.1 Realizacja przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych oraz integracyjnych do 2023r.	Liczba wspartych przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych oraz integracyjnych	Liczba uczestników przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych oraz integracyjnych; Liczba osób przeszkolonych; Liczba przeszkolonych osób z grup defaworyzowanych; Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań zawodowych;		- stopień zainteresowania potencjalnych wnioskodawców naborami prowadzonymi przez LGD, - atrakcyjność warunków przyznania
				Liczba przeprowadzonych szkoleń			
			3.2.2 Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD			
				Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD			

				Liczba osób/podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD; Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem) w biurze LGD w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne; **Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych;** **Liczba osób zadowolonych ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych przeprowadzonych przez LGD;** Liczba odbiorców wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych; Liczba uczestników wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR; Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby (przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne, produkty lokalne); Liczba projektów współpracy skierowanych do następujących grup		pomocy w oczach wnioskodawców, - stopień zainteresowania innych LGD realizacją partnerskich projektów współpracy, - liczba organizacji pozarządowych i lokalnych liderów zainteresowanych pozyskaniem środków z LSR
				Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami			
				Liczba wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych			
				Liczba wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR			
				Liczba stron internetowych LGD			
			3.2.3 Realizacja projektów współpracy do 2023 r.	Liczba zrealizowanych projektów współpracy			
				Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowej			
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy, finansowanych w ramach LSR			
		3.3 Promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 r.	3.3.1 Opracowanie publikacji oraz materiałów informacyjno-promocyjnych do 2023r.	**Liczba wspartych operacji dotyczących działań informacyjno-promocyjnych**	**Liczba odbiorców opracowanych publikacji oraz materiałów informacyjno-promocyjnych**		

W LSR zawarte zostały wszystkie obowiązkowe wskaźniki wynikające z przepisów programowych (odpowiadające zakresom wsparcia przewidzianym w LSR). Przyjęte wskaźniki są przejrzyste i mierzalne (wskazano wartość bazową, wartość docelową, terminy ich osiągania oraz opisano źródła danych, sposób i częstotliwość pomiaru). Wszystkie wskaźniki są adekwatne do odpowiednich celów i przedsięwzięć, są bezpośrednio związane z zakresem udzielanego wsparcia i pozwalają na mierzenie efektów poszczególnych operacji. Szczegółowy sposób i częstotliwość dokonywania pomiarów zostały określone w zasadach monitorowania i ewaluacji.

Wartość bazowa wskaźników produktu i rezultatu wynosi zero, ponieważ nie realizowano do tej pory żadnych operacji w ramach środków LSR na lata 2014-2020. Przyjęte wskaźniki oddziaływania zostały oparte o dane pochodzące ze źródeł statystyki publicznej (Bank Danych Lokalnych GUS). Wartość wyjściowa tych wskaźników została określona na podstawie danych BDL GUS, według stanu na 31.12.2013 r. Wskaźniki określają też wpływ LSR na osiąganie celów strategii rozwoju województwa.

Uwagi zgromadzone w procesie konsultacji społecznych:

Lp.	Zapis projektu LSR, do którego odnosi się uwaga	Treść uwagi / komentarza / propozycji zmiany wraz z uzasadnieniem	Odpowiedź LGD
1.	Cel szczegółowy 3.2	Potrzebna jest pomoc prawna dla początkujących przedsiębiorców tak, aby nie byli oni „naciągani" przez oszustów w pierwszych miesiącach działalności. Usługi prawnicze są drogie i trudno dostępne na obszarze LGD.	Uwaga nieuwzględniona. Zapis celu szczegółowego pozwoli na realizację przedsięwzięć obejmujących działania na rzecz młodych przedsiębiorców.
2.	Cel szczegółowy 1.1	Brakuje możliwości realizacji przedsięwzięć z zakresu tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości.	Uwaga nieuwzględniona. Usunięto przedsięwzięcie dotyczące tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości z uwagi na brak zainteresowania tym przedsięwzięciem.
3.	Cel szczegółowy 1.1	Należy umożliwić realizację przedsięwzięcia polegającego na tworzeniu inkubatora przetwórstwa lokalnego.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis w celach LSR

VI Sposób oceny i wyboru operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

LGD przewidziała dwa sposoby realizacji przedsięwzięć: tryb konkursowy oraz projekty grantowe. Operacje własne LGD będą mogły być realizowane w sytuacji zidentyfikowania istotnych zagrożeń dla osiągnięcia zakładanych wartości wskaźników (po wprowadzeniu odpowiednich zmian w LSR i ich akceptacji przez samorząd województwa).

LGD opracowała szczegółowe procedury wyboru operacji i grantobiorców, stanowiące załącznik do wniosku na wybór LGD do realizacji LSR. Będą one udostępniane do wiadomości publicznej w biurze i na stronie internetowej LGD. Opracowano je z uwzględnieniem obowiązujących przepisów prawnych i wytycznych dotyczących instrumentu RLKS oraz dołożyła wszelkich starań, aby procedury oceny i wyboru operacji były niedyskryminujące, przejrzyste i niebudzące wątpliwości ze strony wnioskodawców, grantobiorców oraz wszelkich instytucji zaangażowanych w proces wdrażania strategii. Główny cel procedur to sprawny, terminowy, niedyskryminujący i przejrzysty sposób wyboru wnioskodawców i grantobiorców, ubiegających się o środki z budżetu LSR.

LGD planuje stosować podobne zasady realizacji naborów w przypadku procedury konkursowej i projektów grantowych. Nabór wniosków oraz grantobiorców ogłaszany będzie na stronie internetowej LGD (po ustaleniu dat naboru z samorządem województwa). Nabór będzie trwał od 14 do 30 dni. Wnioski o przyznanie pomocy/powierzenie grantu składać należy bezpośrednio do biura LGD, pod adresem wskazanym w ogłoszeniu o naborze i w terminie wskazanym w ogłoszeniu.

Ocena **i wybór** wniosków zostanie dokonana w ciągu 45 dni **od dnia następującego po ostatnim dniu terminu składania wniosków o przyznanie pomocy.**

Po zakończeniu naboru dokonuje się wstępnej oceny:

a) złożenia wniosku w miejscu i terminie wskazanym w ogłoszeniu o naborze,

b) zgodności operacji z zakresem tematycznym, który został wskazany w ogłoszeniu o naborze,

c) realizacji przez operację celów głownych i szczegółowych LSR, przez osiąganie zaplanowanych w LSR wskaźników,

d) zgodności operacji z Programem, w ramach którego jest planowana realizacja tej operacji, w tym:

- zgodności z formą wsparcia wskazaną w ogłoszeniu naboru wniosków o przyznanie pomocy (refundacja albo ryczałt – premia),

- zgodności z warunkami udzielenia wsparcia obowiązującymi w ramach naboru.

Za wybór operacji i ustalenie kwoty wsparcia odpowiada Rada. Każdy członek Rady przed rozpoczęciem oceny wniosku zobowiązany będzie podpisać deklarację bezstronności lub wyłączyć się z oceny danego projektu. LGD prowadzić będzie także rejestr interesów członków Rady, pozwalający na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami w celu zapewnienia bezstronnej oceny. Członkowie Rady, dopuszczeni do oceny danego projektu, dokonają jego sprawdzenia pod kątem zgodności z LSR, warunkami danego naboru, zasadami przyznania pomocy w ramach odpowiedniego Programu oraz kryteriami wyboru stosowanymi przez LGD. Do oceny projektów Rada może powoływać ze swojego grona zespoły robocze i komisje, posiłkować się opiniami ekspertów i elektronicznym systemem oceny projektów. W trakcie oceny projektu zapewnione zostanie, że władza publiczna ani żadna inna grupa interesu nie będzie stanowiła więcej niż 49% oceniających.

Rada dokonuje wyboru operacji na podstawie kryteriów wyboru spośród operacji:

- które są zgodne z LSR i odpowiednim Programem,
- zostały złożone w miejscu i terminie wskazanym w ogłoszeniu o naborze wniosków o udzielenie wsparcia,
- są zgodne z zakresem tematycznym, który został wskazany w ogłoszeniu o naborze wniosków o udzielenie wsparcia.

Za prawidłowy przebieg wyboru odpowiedzialny jest Przewodniczący Rady (lub jego zastępca), wspierany przez pracowników biura LGD. W przypadku wystąpienia rozbieżnych ocen członków Rady w ramach kryteriów wyboru Przewodniczący (lub jego zastępca) zwrócą uwagę na ten fakt odpowiednim członkom Rady i poproszą o ponowną weryfikację poprawności przyznania punktów. Jeśli któryś z członków podtrzyma swoją decyzję, powodującą rozbieżność w punktacji, konieczne będzie załączenie do karty oceny jego pisemnego uzasadnienia podjętej decyzji.

W przypadku uzyskania jednakowej ilości punktów przez dwie lub więcej operacji ich kolejność na liście operacji zostanie ustalona poprzez:

- porównanie ilości punktów uzyskanych przez poszczególne operacje w pierwszym kryterium rozstrzygającym (wskazanym na liście kryteriów dla danego przedsięwzięcia) – operacja, która uzyskała więcej punktów w ramach danego kryterium otrzyma wyższe miejsce na liście operacji; jeśli ilość zdobytych punktów w ramach pierwszego kryterium rozstrzygającego będzie równa LGD przeprowadzi analizę w ramach drugiego kryterium rozstrzygającego (wskazanego na liście kryteriów dla danego przedsięwzięcia); jeśli nadal

występuje remis zadecyduje ilość punktów zdobyta w ramach trzeciego kryterium rozstrzygającego (wskazanego na liście kryteriów dla danego przedsięwzięcia);

- porównanie wysokości wkładu własnego wnioskodawcy, wyrażonej w złotych (obliczanej jako różnica między sumą kosztów kwalifikowalnych operacji a wnioskowaną kwotą pomocy) – operacja z wyższą wartością wkładu własnego uzyska wyższe miejsce na liście; tryb ten jest stosowany jeżeli ustalenie

kolejności operacji w oparciu o kryteria rozstrzygające nie było możliwe (dwie lub więcej operacji uzyskały identyczny wynik we wszystkich trzech kryteriach rozstrzygających).

W terminie 7 dni od dnia zakończenia wyboru operacji, LGD:

- przekazuje wnioskodawcom informację o wynikach wyboru i możliwości wniesienia protestu/odwołania,
- zamieszcza na swojej stronie internetowej listę operacji zgodnych z LSR oraz listę operacji wybranych, ze wskazaniem, które z operacji mieszczą się w limicie środków wskazanym w ogłoszeniu o naborze wniosków o udzielenie wsparcia oraz protokół z posiedzenia Rady, zawierający informację o wyłączeniach z oceny członków Rady (ze wskazaniem wniosków, których dotyczy wyłączenie).
- przekazuje dokumentację, związaną z przeprowadzonym naborem do samorządu województwa.

LGD będzie przetwarzać dane osobowe z poszanowaniem obowiązków wynikających z przepisów prawa dotyczących przetwarzania danych osobowych.

Procedury wyboru operacji uwzględniają obowiązujące przepisy i wytyczne. LGD będzie dbała, aby w sytuacji zmiany obowiązujących przepisów lub opracowania nowych, wiążących wytycznych, procedury zostały każdorazowo odpowiednio zaktualizowane.

Kryteria wyboru operacji (załącznik do wniosku o wybór LSR), ustanowione zostały w sposób oddolny, przy szerokim udziale różnych grup mieszkańców oraz omówione z członkami Rady. Kryteria wynikają z przeprowadzonej diagnozy obszaru, analizy SWOT, przyjętych celów oraz zakładanych wskaźników realizacji strategii.

Intensywność pomocy:

W przypadku operacji w ramach celu szczegółowego 1.1, polegających na podejmowaniu działalności gospodarczej LGD ustaliła maksymalną wysokość pomocy na poziomie 60 000 zł. Decyzja ta jest podyktowana trudną sytuacją społeczno-gospodarczą obszaru, problemami w pozyskaniu innych środków finansowych dla osób uruchamiających własne firmy i dużymi kosztami, które muszą ponieść osoby rozpoczynające działalność gospodarczą. Do ustalenia wysokości tej kwoty LGD wykorzystała dane historyczne z obszaru LGD oraz informacje pozyskane od lokalnych przedsiębiorców i publicznych służb zatrudnienia.

Intensywność pomocy w przypadku pozostałych działań została określona przez LGD na poziomie:

- 70% kosztów kwalifikowalnych w przypadku operacji w zakresie celu szczegółowego 1.2 (rozwój działalności gospodarczej),
- 63,63% kosztów kwalifikowalnych w przypadku operacji realizowanych przez jednostki sektora finansów publicznych,
- 90% kosztów kwalifikowalnych w przypadku pozostałych typów operacji i wnioskodawców.

Każdorazowo na etapie wyboru operacji LGD premiować będzie jednak operacje, w ramach których wnioskodawca przewidział wniesienie wkładu własnego wyższego niż wymagany.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Lp.	Zapis projektu LSR, do którego odnosi się uwaga	Treść uwagi / komentarza / propozycji zmiany wraz z uzasadnieniem	Odpowiedź LGD
1.	VI Sposób oceny i wyboru operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	Należy uwzględnić możliwość wykorzystania elektronicznego systemu oceny projektów podczas procedury oceny operacji	Uwaga uwzględniona. Zapis został uzupełniony.

VII Plan działania

Cele i wskaźniki podane w rozdziale V osiągane będą przez LGD do czasu zakończenia wdrażania LSR (2023 r.). LGD planuje, że większość efektów poszczególnych operacji będzie możliwa do zmierzenia po 2018 r. (ze względu na opóźnienia w uruchamianiu LSR – długotrwały proces oceny i wyboru LSR, czas niezbędny na przygotowanie wnioskodawców do prawidłowego opracowania wniosków, ogłoszenie i przeprowadzenie naborów wniosków, wystąpienie do UM z wnioskiem o uruchomienie projektów grantowych, konieczność oczekiwania z rozpoczęciem projektów do momentu podpisania umowy z LGD/UM oraz długi czas niezbędny na rozliczenie projektu i otrzymanie ostatecznej refundacji). Wskazują na to badania ewaluacyjne z okresu programowania 2007-2013. Ze względu na to, że wskaźnik zostaje osiągnięty dopiero po wypłaceniu ostatecznej refundacji, LGD oszacowała czas niezbędny do realizacji poszczególnych operacji (od momentu złożenia wniosku w LGD do momentu wypłacenia środków) na 6 do 36 miesięcy (w zależności od zakresu wsparcia). Założenia te są racjonalne w kontekście doświadczeń we wdrażaniu LSR na lata 2007-2013.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Lp.	Zapis projektu LSR, do którego odnosi się uwaga	Treść uwagi / komentarza / propozycji zmiany wraz z uzasadnieniem	Odpowiedź LGD
1.	Rozdział VII Plan Działania	Należy wyjaśnić, że założenia przedstawione w rozdziale VII są ustalone w oparciu o dotychczasowe doświadczenia wynikające z wdrażania LSR w okresie 2007-2013	Uwaga uwzględniona. Zapis został uzupełniony.

VIII Budżet LSR

LSR finansowana będzie ze środków trzech funduszy: Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW 2014-2020) oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego (RPO na lata 2014-2020).

Tabelaryczny opis powiązania budżetu LSR z poszczególnymi celami, wskazujący dodatkowo odpowiedni fundusz jako źródło finansowania.

Cel ogólny	Cel szczegółowy	Przedsięwzięcie	Źródło finansowania	Kwota:
1. Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LSR do 2023 r.	1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 r.	1.1.1 Zakładanie nowych firm na obszarze LSR do 2023 r.	EFFROW	**4 500 000,00**
		1.1.2 Rozwijanie działalności gospodarczej na obszarze LSR do 2023 r.		**500 000,00**
		1.1.3 Tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych na obszarze LSR do 2023 r.		**500 000,00**
2. Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.	2.1 Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rewitalizacja i poprawa estetyki przestrzeni publicznej na obszarze LSR do 2023 r.	2.1.1 Budowa lub przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 r.	EFFROW	**3 500 000,00**
		2.1.2 Rewitalizacja wsi na obszarze LSR do 2023 r.	EFRR	**9 500 000,00**
3. Wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne na obszarze LSR do 2023 r.	3.1 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR do 2023 r.	3.1.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców obszaru LSR do 2023 r.	EFS	**3 800 000,00**
	3.2 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 r.	3.2.1 Realizacja przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych oraz integracyjnych do 2023 r.	EFFROW	**600 000,00**
		3.2.2 Funkcjonowanie LGD do 2023 r.		**3 050 000,00**
		3.2.3 Realizacja projektów współpracy do 2023 r.		**200 000,00**
	3.3 Promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 r.	3.3.1 Opracowanie publikacji oraz materiałów informacyjno-promocyjnych do 2023 r.		**400 000,00**
			SUMA:	**26 550 000,00**

Ponad 50% budżetu w ramach poddziałania Realizacja LSR (finansowanego ze środków PROW) przeznaczono na operacje przyczyniające się do tworzenia lub utrzymania miejsc pracy.

W przedsięwzięciu 1.1.1 oraz projektach realizowanych przez podmioty inne niż przedsiębiorcy i jednostki sektora finansów publicznych, przyjęto niższą intensywność pomocy niż wynikająca z programu. Dodatkowo wnioskodawcy, którzy zadeklarują wyższy udział wkładu własnego, niż minimalny określony w LSR, uzyskają dodatkowe punkty na etapie oceny (z wyjątkiem przedsięwzięcia 1.1.1).

Ponadto w ramach projektów własnych LGD planuje większy udział własny, niż wynikający z przepisów.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Lp.	Zapis projektu LSR, do którego odnosi się uwaga	Treść uwagi / komentarza / propozycji zmiany wraz z uzasadnieniem	Odpowiedź LGD
1.	Rozdział VIII Budżet LSR	Budżet LSR powinien zostać przedstawiony w sposób tabelaryczny z poszczególnymi celami, przedsięwzięciami, źródłem finansowania oraz kwotami. Forma przekazania informacji będzie jasna i czytelna.	Uwaga uwzględniona. Zapis został uzupełniony.
2.	Cel szczegółowy 1.1	Spośród środków przeznaczonych na przedsiębiorczość w ramach PROW zdecydowana większość powinna zostać przeznaczona na tworzenie firm z uwagi na atrakcyjne warunki otrzymania	Uwaga uwzględniona. Większość budżetu celu szczegółowego 1.1 zostanie przeznaczona na tworzenie firm.
3.	Rozdział VIII Budżet LSR	W rozdziale VIII brak informacji dotyczących ilości środków przeznaczonych na operacje przyczyniające się do tworzenia lub utrzymania miejsca pracy.	Uwaga uwzględniona. Zapis został uzupełniony.

IX Plan komunikacji

Wszystkie działania komunikacyjne mają wzbudzić zainteresowanie lokalnej społeczności, zwiększyć świadomość dotyczącą LGD oraz projektów realizowanych ze środków LSR, jak również zmotywować beneficjentów, potencjalnych beneficjentów i mieszkańców do składania własnych wniosków. Dzięki temu zwiększy się liczba realizowanych projektów, co z kolei podniesie atrakcyjność LGD.

Za cel główny uznano:

Rozpowszechnianie informacji o przeprowadzanych konkursach, zasadach przyznawania pomocy, kryteriach oceny i zasadach wyboru operacji przez LGD.

Wydzielono również cele szczegółowe:

Rozpowszechnianie informacji o funkcjonowaniu i działalności LGD.

Rozpowszechnianie informacji o postępach we wdrażaniu LSR.

Rozpowszechnianie informacji o projektach zrealizowanych ze środków LSR i transfer dobrych praktyk.

Wszyscy mieszkańcy gmin należących do obszaru działania LGD są odbiorcami komunikacji, jednak nie do wszystkich dotrą jednakowe komunikaty. Dlatego też wyznaczono odpowiednie środki przekazu dla poszczególnych grup, żeby ułatwić komunikację między nimi a LGD. Za grupy docelowe planu komunikacji uznano: beneficjentów i potencjalnych beneficjentów, ogół mieszkańców oraz cztery grupy defaworyzowana, wskazane w diagnozie.

Szczegółowe wskaźniki produktu:

- liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD - 200 osobodni,
- liczba osobodni szkoleń dla organów LGD - 300 osobodni,
- liczba **osób/podmiotów**, którym udzielono indywidualnego doradztwa - 400 **osób/podmiotów**,
- liczba spotkań **informacyjno-konsultacyjnych** LGD z mieszkańcami - 100 spotkań.

Szczegółowe wskaźniki rezultatu:

- liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD - 300 osób,
- liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych – 1 000 osób,
- liczba osób zadowolonych ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z

mieszkańcami-700 osób

Szczegółowy opis planu komunikacji znajduje się w załączniku nr 5 do LSR.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Lp.	Zapis projektu LSR, do którego odnosi się uwaga	Treść uwagi / komentarza / propozycji zmiany wraz z uzasadnieniem	Odpowiedź LGD
1.	Rozdział IX Plan komunikacji	Opis planu komunikacji znajdujący się w załączniku Nr 5 do Lokalnej Strategii Rozwoju został przedstawiony w sposób zrozumiały dla odbiorcy. W tabeli tej nie uwzględniono zapisu dotyczącego rozpowszechniania informacji o postępach we wdrażaniu LSR.	Uwaga uwzględniona. Zapis został uzupełniony.

2.	Rozdział IX Plan komunikacji	Dlaczego zapisy dotyczące planowanych efektów w szczegółowym opisie planu komunikacji są przedstawione do drugiego półrocza 2022 a nie do 2023 roku.	Ponieważ działania LGD w ramach przedmiotowej strategii będą finansowane do końca 2022 roku. Do końca I kwartału 2023 r. finansowane będą jedynie koszty Funkcjonowania LGD.

X Zintegrowanie

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy obszaru, wyznaczonych obszarów interwencji oraz głównych potrzeb lokalnej społeczności, wybrane zostały główne kierunki działania w formie celów ogólnych i szczegółowych. Cele LSR są wobec siebie komplementarne i obejmują główne sfery życia lokalnej społeczności: gospodarczą, w tym zawodową oraz społeczną, w tym przestrzeń publiczną i jakość życia na obszarze LGD. W ramach celów szczegółowych wybrane zostały przedsięwzięcia, adresowane do możliwie szerokiej grupy mieszkańców obszaru, reprezentujących różne sektory (przedsiębiorców, osób planujących podjąć działalność gospodarczą, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i lokalnych). Dzięki podejściu Leader cele te będą osiągane poprzez ścisłą współpracę z mieszkańcami obszaru LGD. Równocześnie jednak dojdzie do współdziałania z podmiotami różnych sektorów oraz instytucjami publicznymi, realizującymi cele i założenia w ramach innych strategii i programów. Komplementarność LSR z innymi dokumentami strategicznymi w zakresie głównych kierunków interwencji pozwoli osiągnąć cenny efekt synergii i wzmocni trwałość osiąganych rezultatów.

Każdy z celów wyznaczonych na poziomie lokalnym, realizowanych w podejściu Leader, będzie komplementarny z celami wyznaczanymi w wieloletnich strategiach gminnych, regionalnych i ogólnopolskich, realizowanych w ramach różnych programów. Dla każdego z celów szczegółowych LSR stwierdzono zgodność i komplementarność z następującymi dokumentami strategicznymi

CEL OGÓLNY 1. Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LSR do 2023 r.

Cel szczegółowy	Dokument strategiczny, z którym stwierdzono zgodność	Cel/e pochodzący/e z dokumentu strategicznego
1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia	Cel operacyjny III.2. Rozwój gospodarczy, zmniejszenie bezrobocia i ograniczenie wykluczenia społecznego
	Strategia Rozwoju Gminy Gniewkowo	Cel strategiczny 5. Wzmacnianie potencjału gospodarczego Gminy
	Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław	Cel strategiczny 2.2 Zwiększyć dochody własne związane z tworzeniem warunków do prowadzenia działalności gospodarczej. [perspektywa budżetu]
	Strategia Rozwoju Gminy Kruszwica	Cel strategiczny 4. Wzrost jakości kapitału ludzkiego i aktywizacja zawodowa mieszkańców gminy
	Strategia Rozwoju Gminy Pakość	Kierunek 6. Przestrzeń dla gospodarki
	Lokalny Plan Rozwoju Gminy Rojewo	Cel bezpośredni: Rozwój gospodarczy Gminy Rojewo
	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2007-2020	Priorytetowy obszar działań 1. Rozwój nowoczesnej gospodarki: Działanie 1.1. Kreowanie warunków przedsiębiorczości i upowszechniania innowacji
	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+	Cel strategiczny 1. Gospodarka i miejsca pracy
	Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.	Cel II.2.4. Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej
	Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020	Cel 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.
	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	Cel główny: Wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski, Cel szczegółowy 1. Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji.

CEL OGÓLNY 2. Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.		
Cel szczegółowy	**Dokument strategiczny, z którym stwierdzono zgodność**	**Cel pochodzący z dokumentu strategicznego**
2.1 Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rewitalizacja i poprawa estetyki przestrzeni publicznej na obszarze LSR do 2023 roku	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia	Cel strategiczny III. Lepsze warunki życia i pracy
	Strategia Rozwoju Gminy Gniewkowo	Cel strategiczny 2. Poprawa jakości życia na obszarze Gminy, Cel szczegółowy 3.2.Rewitalizacja starej części miasta
	Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław	Cel strategiczny 1.2. Zapewnić dostęp do podstawowej infrastruktury technicznej (zwłaszcza wodno-kanalizacyjnej) i społecznej.
	Strategia Rozwoju Gminy Kruszwica	Cel strategiczny 2. Poprawa jakości życia na obszarze gminy, Cel szczegółowy 3.1. Rozbudowa infrastruktury turystycznej.
	Strategia Rozwoju Gminy Pakość	Kierunek 5. Przestrzeń dla mieszkańców
	Lokalny Plan Rozwoju Gminy Rojewo	Cel bezpośredni: Rozwój infrastruktury turystycznej
	Strategia Rozwoju Powiatu Inowrocławskiego	Cel operacyjny 5.1. Ochrona zabytków, tworzenie i modernizacja instytucji i obiektów kultury
	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2007-2020	Priorytetowy obszar działań 2. Unowocześnienie struktury funkcjonalnoprzestrzennej regionu: Działanie 2.1 Wspieranie rozwoju sieci osadniczej, Działanie 2.5 Promocja dziedzictwa kulturowego.
	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+	Cel strategiczny 2. Dostępność i spójność
	Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.	Cel III.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich.
	Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020	Cel 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej.
	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	Cel szczegółowy 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.

CEL OGÓLNY 3. Wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne na obszarze LSR do 2023 r.		
Cel szczegółowy	**Dokument strategiczny, z którym stwierdzono zgodność**	**Cel pochodzący z dokumentu strategicznego**
3.1 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia	Cel strategiczny I. Zintegrowana i aktywna społeczność gminy Dąbrowa Biskupia
	Strategia Rozwoju Gminy Gniewkowo	Cel strategiczny 4. Budowa kapitału ludzkiego i aktywizacja zawodowa mieszkańców Gminy oraz aktywizacja terenów wiejskich
	Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław	Cel strategiczny 3.2 Atrakcyjna oferta edukacyjna, Cel strategiczny 1.3. Dostarczyć mieszkańcom atrakcyjną ofertę spędzania czasu wolnego
	Strategia Rozwoju Gminy Kruszwica	Cel szczegółowy 4.2. Podnoszenie i dostosowanie kwalifikacji pracowników do wymogów rynku pracy
	Strategia Rozwoju Gminy Pakość	Działanie 1.2. Poprawa kwalifikacji zawodowych ludności dorosłej
	Lokalny Plan Rozwoju Gminy	Cel bezpośredni: Poprawa standardu życia mieszkańców

	Rojewo	
	Strategia Rozwoju Powiatu Inowrocławskiego	Cel strategiczny 3. Rozwój nowoczesnej oferty edukacyjnej
	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2007-2020	Priorytetowy obszar działań 3. Rozwój zasobów ludzkich: Działanie 3.1. Budowa społeczeństwa opartego na wiedzy
	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+	Cel strategiczny 3. Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi
	Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.	Cel III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich Cel II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego, Cel III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym
	Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020	Cel 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich
	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	Cel szczegółowy 1. Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji
3.2 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia	Cel strategiczny II. Lepsza dostępność kultury, edukacji i sportu
	Strategia Rozwoju Gminy Gniewkowo	Cel strategiczny 4 Budowa kapitału ludzkiego i aktywizacja zawodowa mieszkańców Gminy oraz aktywizacja terenów wiejskich
	Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław	Cel strategiczny 1.3. Dostarczyć mieszkańcom atrakcyjną ofertę spędzania czasu wolnego
	Strategia Rozwoju Gminy Kruszwica	Cel strategiczny 4. Wzrost jakości kapitału ludzkiego i aktywizacja zawodowa mieszkańców gminy
	Strategia Rozwoju Gminy Pakość	Kierunek 2. Wzrost aktywności społecznej
	Lokalny Plan Rozwoju Gminy Rojewo	Cel bezpośredni: Poprawa standardu życia mieszkańców
	Strategia Rozwoju Powiatu Inowrocławskiego	Cel strategiczny 2. Wzmocnienie rozwoju społecznego i integracji
	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2007-2020	Priorytetowy obszar działań 3. Rozwój zasobów ludzkich: Działanie 3.5. Integracja społeczno-zawodowa i bezpieczeństwo ludności.
	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+	Cel strategiczny 3. Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi
	Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.	Cel II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego, Cel III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym
	Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020	Cel 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej
	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	Cel szczegółowy 2. Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne
3.3 Promocja zasobów	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia	Cel operacyjny I.3. Integracja i poprawa komunikacji społecznej

lokalnych obszaru LSR do 2023 roku	Strategia Rozwoju Gminy Gniewkowo	Cel szczegółowy 3.1 Rozwój i promocja gminy poprzez historię, 3.3 Promocja walorów przyrodniczych
	Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław	Cel strategiczny 3.1. Skuteczna promocja Gminy
	Strategia Rozwoju Gminy Kruszwica	Cel strategiczny 3. Zwiększenie turystycznego zainteresowania gminą
	Strategia Rozwoju Gminy Pakość	Działanie 6.8. Promocja gospodarcza gminy
	Lokalny Plan Rozwoju Gminy Rojewo	Cel bezpośredni: Promocja walorów przyrodniczo – krajobrazowych gminy
	Strategia Rozwoju Powiatu Inowrocławskiego	Cel strategiczny 5. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz promocja walorów przyrodniczych obszaru
	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2007-2020	Priorytetowy obszar działań 1. Rozwój nowoczesnej gospodarki: Działanie 1.3. Promocja rozwoju turystyki
	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+	Cel strategiczny 8. Tożsamość i dziedzictwo
	Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.:	Cel III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich, Cel III.1.2. Zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych
	Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020:	Cel 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej
	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	Cel szczegółowy 3. Usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy

Ponadto, na etapie wyznaczania celów i metod realizacji LSR stwierdzono ich zgodność z głównym dokumentem strategicznym – Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w zakresie trzech celów przekrojowych: ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz innowacyjność. W ramach określania preferencji dla realizacji każdego z celów LSR wyznaczone zostało kryterium przekrojowe, w ramach którego premiowane będą projekty wpisujące się w działania z zakresu ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu. Dbałość o środowisko naturalne znajdzie swe odzwierciedlenie we wszystkich płaszczyznach wspieranych przez LGD, zarówno w działaniach podejmowanych przez przedsiębiorców, projektach o charakterze inwestycyjnych /infrastrukturalnym oraz planowanych do realizacji działaniach miękkich.

Także innowacyjność, jako jeden z fundamentów podejścia Leader, została szeroko uwzględniona przez LGD na etapie opracowania Strategii. W ramach LSR wprowadzono definicję innowacyjności zgodną z kryteriami wyboru dla LSR oraz wyznaczono kryterium premiujące rozwiązania innowacyjne w ramach celu ogólnego 1: preferowane będą projekty, w ramach których na obszarze LGD zostanie wprowadzony całkowicie nowy produkt lub usługa. Innowacją na poziomie LSR jest także premia punktowa dla firm, których działalność koncentruje się w swoistych „niszach", które mają jednak kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru (usługi noclegowe, usługi gastronomiczne, wypożyczalnia sprzętu sportowo-rekreacyjnego, usługi dla seniorów, usługi z zakresu działalności rehabilitacyjnej, podmioty prowadzące obiekty rekreacyjne). W przypadku projektów inwestycyjnych (cel ogólny 2) wprowadzono rozwiązanie sprzyjające zrównoważonemu terytorialnie rozwojowi – preferowane będą projekty realizowane w niewielkich miejscowościach, co powinno zapewnić bardziej sprawiedliwą dystrybucję środków finansowych na obszarze LSR i wsparcie mniejszych ośrodków. Innowacjom w zakresie celu ogólnego 3 będą sprzyjały zaproponowane kryteria wyboru – preferujące projekty realizowane w partnerstwie, wykorzystujące lokalne zasoby. Na poziomie samej LGD także wprowadzono innowacyjne rozwiązania. Po raz pierwszy we wszystkich celach i przedsięwzięciach przewidziano preferencje punktowe dla wnioskodawców, którzy kierują swoje działania na rozwiązywanie problemów grup defaworyzowanych, wskazanych w LSR. Ponadto, w celu zwiększenia efektywności działań komunikacyjnych i stopnia rozpoznawalności LGD dodatkowe punkty zostaną przyznane wnioskodawcom, którzy w swoich działaniach informacyjnych i promocyjnych wykorzystają logotyp LGD.

Ponadto, oprócz zgodności na poziomie strategicznym, również realizacja przedsięwzięć będzie odbywała się w sposób kompleksowy, zapewniający szeroki, zintegrowany udział partnerów, przedstawicieli różnych sektorów, branż oraz wykorzystanie różnorodnych zasobów obszaru LGD.

Proces ten zapoczątkował już szereg działań podjętych na etapie przygotowania LSR, ponieważ zaangażowanie różnych grup i zapoczątkowanie procesu budowania partnerstwa międzysektorowego i międzybranżowego zostało uznane za podstawowe narzędzie pracy zespołu. Mieszkańcy zostali zaproszeni do udziału w otwartych spotkaniach konsultacyjnych, dzięki czemu przedstawiciele różnych środowisk zyskali szansę na prezentację swoich uwag, opinii, ale również na zapoznanie się z postulatami i potrzebami innych grup społecznych. Wielokrotnie podczas spotkań rozwijała się dyskusja na temat problemów i potrzeb lokalnej społeczności. Trend ten zostanie podtrzymany na etapie realizacji LSR, aby udostępnić mieszkańcom przestrzeń do stałej wymiany informacji. W ramach projektów realizowanych na rzecz budowy i modernizacji ogólnodostępnej infrastruktury (cel 2.1), premiowane będą projekty, w ramach których wnioskodawca przeprowadzi konsultacje społeczne z mieszkańcami.

LGD również będzie organizowała przed każdym naborem wniosków własne otwarte spotkania informacyjne i szkolenia, dotyczące prawidłowego przygotowania projektu i uzupełnienia wniosku. W ich ramach reprezentanci różnych środowisk, sektorów i grup wiekowych będą nie tylko dyskutować, ale także współpracować nad przygotowaniem wzorcowych projektów. Współpraca zawarta w ramach spotkań będzie pozytywnie wpływać na współpracę w ramach realizowanych przedsięwzięć. Uczestnicy będą również zachęcani, aby pomysły wypracowane podczas spotkań rzeczywiście wprowadzać w życie, co pomoże w utrwaleniu nawiązanych kontaktów i ułatwi realizację ich własnych inicjatyw. Dzięki wprowadzeniu dodatkowych, interaktywnych narzędzi, spotkania staną się jeszcze bardziej efektywne w integrowaniu lokalnej społeczności i zachęcaniu do współdziałania. Celem LGD w ramach realizacji każdego z celów niniejszej strategii będzie więc stałe podtrzymywanie aktywnego dialogu społecznego i wspieranie procesu budowania partnerstw na różnych szczeblach. Współpraca międzysektorowa rozwijana będzie również na forum samej LGD, w ramach codziennej działalności i organizacji działań aktywizacyjnych dla mieszkańców. Ze względu na preferencje branżowe, ujęte w kryteriach wyboru dla celu szczegółowego 1.1, integracja obejmie co najmniej następujące branże: sekcja G (handel), sekcja I (zakwaterowanie i gastronomia), sekcja R (rekreacja), sekcja O (administracja publiczna), sekcja A (rolnictwo).

Kolejnym narzędziem w tym zakresie będzie premiowanie już podczas naborów w celu szczegółowym 3.2 projektów realizowanych w partnerstwie, w szczególności partnerstwie większej liczby podmiotów. Zaangażowanie różnych partnerów w działania na obszarze LGD prowadzone m.in. przez sektor społeczny będą stanowiły podstawę dla zwiększenia aktywności różnych grup społecznych. Będzie to kolejna szansa na podjęcie współpracy i nawiązanie kontaktów nie tylko wewnątrz sektorów, ale również między nimi. Warto zauważyć, iż tego typu kontakty będą także stanowiły dodatkowe wzmocnienie lokalnego rynku. Mieszkańcy zaangażowani w projekty społeczne lepiej poznają przedsiębiorstwa działające w ich otoczeniu, zaś przedsiębiorcy i organizacje, biorąc udział w tych przedsięwzięciach zyskają lepszy wgląd w potrzeby ich grup docelowych oraz realną możliwość zbudowania sieci partnerów międzybranżowych.

W celu osiągnięcia efektu synergii, niezbędne jest nie tylko zintegrowanie działań, partnerów i grup, ale również zrównoważone i kompleksowe wykorzystanie zasobów, w szczególności unikatowych, wyróżniających obszar LGD walorów. Racjonalne wykorzystanie tego potencjału będzie promowane i premiowane podczas oceny wniosków w każdym naborze. Dodatkowe punkty otrzymają wnioski, które uwzględnią:

- wykorzystanie silnych stron i wzmocnienie kluczowych branż w ramach projektów dotyczących przedsiębiorczości. Pełniejsze wykorzystanie zasobów definiujących potencjał turystyczny zostało wsparte poprzez premiowanie w celu ogólnym 1. działalności związanej z usługami noclegowymi, usługami gastronomicznymi, działalnością związaną z wypożyczaniem sprzętu sportowo-rekreacyjnego, jako sferami najmocniej opartymi o zasoby przyrodnicze i walory turystyczne obszaru;
- tworzenie multifunkcjonalnych kompleksów dostosowanych do potrzeb różnych grup wiekowych;
- realizację projektów aktywizacyjno-integracyjnych z wykorzystaniem lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych i kulturowych, a także zasobów ludzkich po przez budowanie partnerstw. W tym zakresie prowadzone będą również dodatkowe działania integrujące i sieciujące w ramach spotkań i szkoleń przed naborami, m.in. grupy fokusowe i aktywne wspieranie procesu poszukiwania partnerów projektów;
- bezpośrednią promocję walorów obszaru, w tym wśród turystów zagranicznych.

Pozwoli to na kompleksową realizację przedsięwzięć wykorzystujących i wzmacniających lokalny potencjał w ramach każdego z celów ogólnych. Dodatkowo, w ramach poszczególnych celów szczegółowych przedsięwzięcia wyznaczono w taki sposób, aby umożliwić przeprowadzenie kompleksowej ścieżki interwencji w zakresie problemów

zdiagnozowanych w Analizie SWOT. W szczególności w przypadku projektów społecznych, zaplanowanych w ramach przedsięwzięć 3.2.1, 3.2.2 i 3.2.3 w celu szczegółowym 3.2, zapewniona zostanie realizacja projektów społecznych zgodnie z pewną uporządkowaną sekwencją, działań wzajemnie się uzupełniających. Ścieżka interwencji w tym zakresie będzie dotyczyła takich problemów w Analizie SWOT jak: niewystarczające kwalifikacje i kompetencje mieszkańców, niewystarczający poziom wykorzystania potencjału społecznego, niewystarczająca współpraca między lokalnymi podmiotami oraz oferta spędzania czasu wolnego. Połączone zostaną różne metody, sektory i podmioty:

1. Przeprowadzenie spotkań, szkoleń i doradztwa podnoszących kompetencje mieszkańców i zwiększających ich potencjał w realizacji działań na obszarze LGD. Działaniom tym będzie towarzyszyła kampania informacyjno-promocyjna, dotycząca zasad pozyskiwania środków (w ramach przedsięwzięcia 3.2.2). Wnioskodawcy, przede wszystkim przedstawiciele sektora społecznego, zyskają wiedzę oraz doświadczenie niezbędne w podejmowaniu działań z wykorzystaniem środków publicznych. Bardzo ważne będzie ułatwienie dostępu do tego typu działań podmiotom i osobom niedoświadczonym, dla których zaplanowano nabory w ramach projektów grantowych jako dodatkowe narzędzie wspierające proces zintegrowania. Równie ważne będzie zdobycie doświadczenia w zakresie realizacji samych projektów. Ciekawe rozwiązania i oryginalne metody realizacji działań staną się cenną bazą dobrych praktyk dla kolejnych podmiotów, a także samej LGD, pomogą w podniesieniu kompetencji merytorycznych i organizacyjnych mieszkańców.

2. Pozytywne doświadczenia będą wpływały na wzrost aktywności w zakresie realizacji kolejnych inicjatyw (w tym m.in. w ramach przedsięwzięcia 3.2.1). Mieszkańcy uczestniczący w projektach skierowanych do różnych grup wiekowych i społecznych, w szczególności do grup defaworyzowanych, zyskają kompetencje m.in. w zakre dialogu międzypokoleniowego. Raz jeszcze podkreślić należy, że premiowane będą inicjatywy realizowane w partnerstwie międzysektorowym, co również wesprze proces integracji lokalnej społeczności.

3. Organizacje, grupy i lokalni liderzy realizujący swoje projekty w ramach przedsięwzięcia 3.2.1 będą mogli stale aktualizować swoją wiedzę związaną z zasadami przyznania i wypłaty pomocy w ramach projektu grantowego (dzięki szkoleniom i doradztwu finansowanemu ze środków przedsięwzięcia 3.2.2). Odbywać będą się spotkania szkoleniowe i sieciujące, które pozwolą wymieniać się praktyczną wiedzą na temat metod i narzędzi, jakie można wykorzystać w realizacji projektów na obszarze. Mieszkańcy podniosą poziom wiedzy na temat zasobów lokalnych, w tym oferty lokalnych przedsiębiorców, co pozytywnie wpłynie na rynek, a także pomoże w budowaniu trwałej tożsamości lokalnej.

4. Informacje pozyskane od organizatorów i odbiorców projektów zostaną wykorzystane przez Grupę do realizacji działań promocyjnych, rozpowszechniania dobrych praktyk i na samym obszarze LGD, jak i w ramach projektów współpracy (w ramach przedsięwzięcia 3.2.2) oraz poza nim (w ramach przedsięwzięcia 3.2.3). Pozwoli to na skuteczną budowę marki obszaru i społeczności, ale także dalszą aktywizację – inspirację dla kolejnych grup mieszkańców i podmiotów.

5. Przejście pełnej ścieżki realizacji i rozliczenia projektu ze środków LSR będzie dla wielu podmiotów pierwszym doświadczeniem w zakresie realizacji inicjatywy dofinansowanej z funduszy zewnętrznych. Grantobiorcy, w szczególności młode organizacje pozarządowej, ale także mieszkańcy będą zachęcani przez LGD do dalszej aktywności, w tym ubiegania się o środki z innych źródeł. W skali długoterminowej, na obszarze wzrośnie liczba lokalnych inicjatyw, liczba aktywnych mieszkańców oraz liczba źródeł, z jakich lokalne przedsięwzięcia będą finansowane.

Specyficzna logika interwencji została także wdrożona w ramach celu ogólnego 1, który przewiduje wszechstronne wsparcie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. Osoba, która zdecyduje się założyć własną firmę (przedsięwzięcie 1.1.1) będzie mogła też skorzystać ze środków na rozwój przedsiębiorczości (przedsięwzięcie 1.1.2), po upływie czasu wskazanego w umowie przyznania pomocy, i/lub infrastruktury lokalnego centrum przetwórstwa (przedsięwzięcie 1.1.3).

Należy pamiętać, że uzyskana zostanie również wartość dodana, tj. wyższy poziom integracji wewnątrz społeczności. Ułatwi to znacząco działania prowadzone w ramach pozostałych celów. Zintegrowana społeczność chętniej zadba o wspólne dobro, w szczególności jeśli mieszkańcy bezpośrednio zaangażują się w projektowanie zmian w swoim otoczeniu. Wzmacnianie lokalnej tożsamości, poczucia przynależności i dumy z produktów i usług lokalnych będzie pierwszym krokiem dla działań „na zewnątrz", tj. promowania obszaru przez jego mieszkańców.

Cele i przedsięwzięcia określone w LSR realizują cele RLKS, w LSR ujęto wszystkie obowiązkowe wskaźniki z poszczególnych programów, a wskazane kryteria wyboru oraz wskaźniki realizacji LSR (opisane w rozdziale V) zapewniają bezpośrednie osiągnięcie wskaźników określonych dla tych celów.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Lp.	Zapis projektu LSR, do którego odnosi się uwaga	Treść uwagi / komentarza / propozycji zmiany wraz z uzasadnieniem	Odpowiedź LGD
1.	Rozdział X Zintegrowanie	Należy zaznaczyć, że cele LSR są komplementarne z celami wyznaczonymi w strategiach gminnych, regionalnych i ogólnopolskich. Komplementarność celów powinna zostać przedstawiona w sposób tabelaryczny.	Uwaga uwzględniona. Zapis został uzupełniony.
2.	Rozdział X Zintegrowanie	W rozdziale X należy wyszczególnić preferencje punktowe dla wnioskodawców.	Uwaga uwzględniona. Zapis został uzupełniony.

XI Monitoring i ewaluacja

Realizacja LSR będzie podlegać stałemu monitoringowi oraz procesowi ewaluacji, które pozwolą na szybką reakcję w przypadku zaistnienia problemów lub zagrożeń na każdym etapie wdrażania.

Działania monitorujące będą prowadzone w ramach prowadzenia czynności zaplanowanych przez LGD w planie działania i planie komunikacji związane z ogłoszeniem naborów wniosków, promocją i komunikacją z mieszkańcami obszaru LSR oraz samym funkcjonowaniem LGD. Ocenie będą również podlegać poziomy realizacji budżetu i wskaźników oraz poziom aktywizacji mieszkańców jako wnioskodawców w ramach naborów. Proces monitoringu rozpocznie się od pierwszego dnia realizacji umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR aż po dzień jej oficjalnego zakończenia.

Proces ewaluacji będzie odbywał się w formie serii ewaluacji zewnętrznych prowadzonych cyklicznie przez cały okres wdrażania LSR:

- ✓ dwóch badań w szerokim zakresie związanych z realizacją wskaźników i prawidłowym określeniem celów LSR (III-IV kwartał 2018 oraz III-IV kwartał 2021),
- ✓ badania w wąskim zakresie, związanego z oceną mieszkańców obszaru na temat działań komunikacyjnych LGD oraz zadowolenia z przeprowadzanych zmian (I-II kwartał 2019),
- ✓ dwóch badań podsumowujących po zakończeniu wszystkich działań zaplanowanych w LSR – dotyczących poziomu realizacji założeń oraz opinii mieszkańców na temat funkcjonowania LGD.

Wyniki badań ewaluacyjnych w formie raportów przygotowanych przez podmiot zewnętrzny będą dla LG narzędziem do wprowadzania ewentualnych korekt w zakresie skuteczności działań:

- ✓ w osiąganiu założonych celów zgodnie z harmonogramem realizacji wskaźników założonym w LSR,
- ✓ w realizacji tych założeń zgodnie z wymogami dokumentów zewnętrznych, w szczególności umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR,
- ✓ w zaangażowaniu społeczności lokalnej w realizację założeń LSR, stanowiącej dowód na przyjęcie prawidłowych obszarów interwencji, wyznaczenie celów zgodnych z potrzebami oraz prowadzenie odpowiednio intensywnych działań komunikacyjnych,
- ✓ w uzyskiwaniu trwałych efektów na obszarze LSR, jako dowód na wybór odpowiednich projektów i przyjęcie prawidłowych kryteriów w ramach poszczególnych przedsięwzięć.

Powyższe kryteria ewaluacyjne będą uzupełniane również o kryteria wewnętrzne, dotyczące ewaluacji własnej LGD. Rekomendacje zawarte w raportach ewaluacyjnych będą podstawą do aktualizacji LSR.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Lp.	Zapis projektu LSR, do którego odnosi się uwaga	Treść uwagi / komentarza / propozycji zmiany wraz z uzasadnieniem	Odpowiedź LGD
1.	Rozdział XI Monitoring i ewaluacja	W rozdziale XI należy uwzględnić okres, od kiedy rozpocznie się proces monitoringu.	Uwaga uwzględniona. Zapis został uzupełniony.
2.	Rozdział XI Monitoring i ewaluacja	W rozdziale XI należy uwzględnić etapy procesu ewaluacji.	Uwaga uwzględniona. Zapis został uzupełniony.

XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Na podstawie przepisów ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.) LGD odstąpiła od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, ze względu na fakt, że LSR jest uszczegółowieniem innych dokumentów strategicznych, które uzyskały już pozytywną opinię w zakresie oddziaływania na środowisko (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Regionalny Program Operacyjny).

Wykaz wykorzystanej literatury:

1. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020;

2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020;

3. Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO;

4. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020;

5. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020;

6. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020;

7. Jerzy Kondracki, „Podstawy regionalizacji fizycznogeograficznej", PWN, 1969 r., Warszawa.

Załącznik nr 1 do LSR – Procedura aktualizacji LSR

Konieczność wprowadzenia zmian do LSR może wynikać w szczególności z następujących przyczyn:

- ✓ zmiany obowiązujących przepisów regulujących zagadnienia objęte LSR;
- ✓ zmiany dokumentów programowych lub rozporządzeń dotyczących zagadnień objętych LSR;
- ✓ uwag zgłoszonych w protokołach pokontrolnych;
- ✓ istotnych zmian w sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru LSR;
- ✓ wniosków wynikających z praktycznego stosowania LSR i przeprowadzonej ewaluacji LSR (ocena skuteczności dotychczasowych działań).

Za propozycje zmian w LSR odpowiada Zarząd LGD. Zarząd LGD za pośrednictwem biura informuje członków o przystąpieniu do procesu aktualizacji strategii poprzez umieszczenie na stronie internetowej LGD proponowanych zmian do treści LSR, rozpoczynając tym samym proces konsultacji społecznych. W tym samym terminie zamieszczana jest informacja o planowanym posiedzeniu Walnego Zgromadzenia Członków w sprawie aktualizacji LSR.

W przypadku dokonywania zmian w rozdziałach V, VI lub VIII LGD przeprowadzi dodatkowo przynajmniej jedno otwarte spotkanie konsultacyjne dla mieszkańców. Proponowane zmiany i uwagi przedstawiane są zespołowi roboczemu, który decyduje o ich przyjęciu bądź odrzuceniu (odnosi się do każdej uwagi zgłoszonej w trakcie konsultacji). Walne Zebranie Członków przyjmuje zmiany do aktualizacji LSR poprzez uchwały przyjęte w drodze głosowania. Wprowadzenie zmian w LSR wymaga każdorazowo zatwierdzenia przez samorząd województwa.

Załącznik nr 2 do LSR – Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu

Realizacja LSR będzie podlegać stałemu monitoringowi oraz procesowi ewaluacji, które pozwolą na szybką reakcję w przypadku zaistnienia problemów lub zagrożeń na każdym etapie wdrażania.

Źródłem danych do monitoringu i ewaluacji będą informacje zbierane przez LGD w ramach naborów (rejestry, karty doradztwa, informacje od trenerów i prowadzących spotkania informacyjne), w ramach oceny wniosków (informacje przekazywane przez wnioskodawców, dodatkowo wywiady w wnioskodawcami w ramach kontaktów z biurem LGD), rozliczania środków (dane własne, dane przekazywane przez podmioty zewnętrzne takie jak Samorząd Województwa, Agencja Płatnicza), dane z ankiet dedykowanych procesowi monitoringu i ewaluacji, opracowywanych przez LGD jak i podmioty prowadzące ewaluację oraz dodatkowe dane zbierane w ramach działań kontrolnych (wizje lokalne, raporty końcowe przedstawiane przez grantobiorców) i funkcjonowania LGD (opinie członków Rady, Zarządu, Komisji Rewizyjnej).

Działania monitorujące będą prowadzone w ramach prowadzenia czynności zaplanowanych przez LGD w planie działania i planie komunikacji: związane z ogłoszeniem naborów wniosków, promocją i komunikacją z mieszkańcami obszaru LSR oraz samym funkcjonowaniem LGD. Ocenie będą również podlegać poziomy realizacji budżetu i wskaźników oraz poziom aktywizacji mieszkańców jako wnioskodawców w ramach naborów.

Proces monitoringu rozpocznie się od pierwszego dnia realizacji umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR aż po dzień jego oficjalnego zakończenia i będzie opierał się na:

1. cyklicznych, kwartalnych pomiarach wyników prowadzonych przez biuro LGD (najpóźniej w ciągu miesiąca od zakończenia kwartału). Wyniki będą otrzymywać członkowie Zarządu, zaś zestawienia roczne (ponownie, w ciągu miesiąca od zakończenia okresu rozliczeniowego, najpóźniej 31 stycznia każdego roku) będą przekazywane: Zarządowi, Radzie, Walnemu Zgromadzeniu Członków oraz przesyłane do Samorządu Województwa.

2. pomiarach i prognozach poziomu osiągnięcia wskaźników w ramach poszczególnych przedsięwzięć i celów oraz wykorzystania środków w ramach poszczególnych pozycji w budżecie LSR. Pomiary i prognozy będą przedstawiane Radzie przed posiedzeniami dotyczącymi wyboru operacji w ramach każdego naboru.

W proces monitoringu będzie włączona także Komisja Rewizyjna, która również będzie otrzymywać dane z pomiarów kwartalnych i zestawienia roczne.

Monitoring będzie miał na celu umożliwienie szybkiej reakcji w przypadku pojawienia się trudności lub stwierdzenia ryzyka w realizacji założeń LSR, a w skali długoterminowej, zwiększenie efektywności całego procesu realizacji LSR. Dzięki przyjęciu zasady cyklicznych pomiarów, możliwe będzie nie tylko śledzenie procesu wdrażania, ale również opracowanie prognoz w oparciu o pojawiające się trendy. W przypadku pojawienia się sytuacji problemowych lub stwierdzenia zagrożenia dla realizacji celów LSR, współpracę podejmą Walne Zebranie Członków, Biuro LGD, Zarząd oraz Komisja Rewizyjna. Opracowane zostaną propozycje zmian i działań naprawczych, w tym zmian w formie działania i rodzaju wykorzystywanych narzędzi komunikacyjnych.

Działania ewaluacyjne pozwolą na głębszą analizę efektywności i stopnia realizacji przyjętych w LSR założeń, m.in. uzyskanej wartości dodanej, trwałości i jakości rezultatów oraz ocenę jakości usług świadczonych przez LGD.

Proces ewaluacji będzie odbywał się w formie serii ewaluacji zewnętrznych prowadzonych cyklicznie przez cały okres wdrażania LSR:

- ✓ Pierwsze badanie typu on-going dotyczące realizacji wskaźników i poprawności założeń przyjętych w LSR. Realizacja badań: III-IV kwartał 2018 za okres od dnia rozpoczęcia realizacji LSR do 30.06.2018;
- ✓ Drugie badanie typu on-going dotyczące realizacji wskaźników i poprawności założeń przyjętych w LSR. Realizacja badań: III-IV kwartał 2021 za okres od dnia rozpoczęcia realizacji LSR do 30.06.2021;
- ✓ Trzecie badanie typu on-going, związane z oceną mieszkańców obszaru na temat funkcjonowania i działań komunikacyjnych LGD oraz zadowolenia z przeprowadzanych zmian. Realizacja badań I-II kwartał 2019 za okres od dnia rozpoczęcia realizacji LSR do 31.12.2018.

- ✓ dwóch badań podsumowujących typu ex-post po zakończeniu wszystkich działań zaplanowanych w LSR – dotyczących poziomu realizacji założeń oraz opinii mieszkańców na temat funkcjonowania LGD. Realizacja badań: w ciągu pierwszego kwartału po oficjalnym zakończeniu procesu wdrażania LSR za okres: od dnia rozpoczęcia do dnia zakończenia realizacji LSR.

Prowadzone badania ewaluacyjne będą miały na celu pogłębienie pomiarów w ramach monitoringu o dodatkowe informacje pozwalające na kompleksowe zwiększanie efektywności wdrażania LSR na obszarze. Dane zebrane w ramach badań zostaną zestawione w formie raportów ewaluacyjnych stworzonych przez odpowiednio przygotowany i doświadczony podmiot zewnętrzny. Ocena z zewnątrz i doświadczenie w ewaluacji LSR pozwoli również na opracowanie rekomendacji dla LGD. Ocenie podlegać będzie skuteczność LGD:

- ✓ w osiąganiu założonych celów zgodnie z harmonogramem realizacji wskaźników założonym w LSR,
- ✓ w realizacji tych założeń zgodnie z wymogami dokumentów zewnętrznych, w szczególności umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR,
- ✓ w zaangażowaniu społeczności lokalnej w realizację założeń LSR, stanowiącej dowód na przyjęcie prawidłowych obszarów interwencji, wyznaczenie celów zgodnych z potrzebami oraz prowadzenie odpowiednio intensywnych działań komunikacyjnych,
- ✓ w uzyskiwaniu trwałych efektów na obszarze LSR, jako dowód na wybór odpowiednich projektów i przyjęcie prawidłowych kryteriów w ramach poszczególnych przedsięwzięć.

Powyższe kryteria ewaluacyjne (trafność, terminowość, skuteczność, trwałość) będą uzupełniane również o ewaluację własną, w oparciu o kryteria dotyczące funkcjonowania LGD (szczegóły w zestawieniu poniżej).

W oparciu o raport ewaluacyjny, organy LGD będą odnosić się do przedstawionych danych i rekomendacji, opracowując w zależności od zaistniałej sytuacji propozycje:

- ✓ zmian w ramach działań komunikacyjnych (zmiany w Planie komunikacji),
- ✓ zmian w ramach samej LSR (m.in. podział środków, plan działania, kryteria wyboru),
- ✓ działań naprawczych (m.in. w zakresie komunikacji, dodatkowych działań informacyjno-promocyjnych),
- ✓ podjęcia się realizacji projektu własnego. Będzie to rozwiązanie wykorzystywane w przypadku, gdy pozwoli ono skutecznie podnieść jakość dotychczasowych działań i doprowadzić do realizacji założonego wskaźnika.

Główne wnioski i propozycje będą prezentowane Walnemu Zgromadzeniu Członków.

Zakres badania	**Podmiot odpowiedzialny**	**Sposób realizacji**	**Czas i okres pomiaru**	**Zakres analizy i oceny**
		Monitoring		
- harmonogram naborów wniosków, - działania informacyjne i edukacyjne określone w Planie komunikacji, - budżet LSR - wskaźniki realizacji LSR.	- biuro, - Zarząd.	Źródła i zakres danych: - informacje będące w posiadaniu LGD, - informacje przekazane przez Samorząd Województwa i/lub Agencję Płatniczą, - dane pochodzące z ankiet monitorujących, opracowanych przez LGD, a składanych przez beneficjentów pomocy w ramach strategii i grantobiorców - informacje uzyskane w trakcie wizji lokalnych	Na bieżąco. Biuro będzie przygotowywać sprawozdania co kwartał (po uzyskaniu kompletnych danych za zakończony kwartał). W terminie do 31 stycznia każdego roku LGD przedkładać będzie Samorządowi Województwa sprawozdanie z realizacji strategii za rok poprzedni. Przed każdym posiedzeniem Rady, dotyczącym wyboru operacji, biuro opracuje zestawienie dotyczące niewykorzystanych kwot finansowych oraz poziomu realizacji wskaźników w ramach danego przedsięwzięcia i celu strategii.	- stopień zainteresowania potencjalnych beneficjentów poszczególnymi naborami wniosków, - stopień wykorzystania budżetu LSR - stopień osiągnięcia założonych w strategii wskaźników realizacji celów.

Elementy funkcjonowania LGD podlegające ewaluacji				
Skuteczność pracowników biura w realizacji zadań	Zarząd LGD (ewaluacja własna)	- ankiety dotyczące satysfakcji z udzielonego doradztwa - opinia Zarządu	W sposób ciągły: od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do dnia zakończenia jej wdrażania	- rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków wskazanych w umowie - kreatywne podejście do powierzonych zadań
Efektywność działań organu decyzyjnego	Zarząd LGD (ewaluacja własna)	- opinia Zarządu	W sposób ciągły: od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do dnia zakończenia jej wdrażania	- uczestnictwo w posiedzeniach - realizacja LSR zgodnie z harmonogramem
Skuteczność w docieraniu do mieszkańców poprzez stronę internetową	pracownicy biura (ewaluacja własna)	Źródło i zakres danych: - licznik wejść na stronę - opinie wnioskodawców uzyskane na podstawie wywiadów	W sposób ciągły: od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do dnia zakończenia jej wdrażania	- czytelność strony - aktualizacja strony - jakość zamieszczanych artykułów
Zadowolenie ze szkoleń przeprowadzanych przez LGD	pracownicy biura (ewaluacja własna)	Źródło i zakres danych - ankiety wypełniane przez uczestników szkoleń	Na bieżąco zgodnie z harmonogramem szkoleń	- merytoryka szkolenia, stopień przydatności uzyskanych informacji
Zadowolenie z wydarzeń organizowanych przez LGD	pracownicy biura (ewaluacja własna)	Źródło i zakres danych: wywiad z uczestnikami wydarzenia podczas jego trwania	Na bieżąco wynikający z harmonogramu zaplanowanych wydarzeń	- trafność terminu, lokalizacji, formuły, przygotowania wydarzenia od strony logistycznej, promocji
- kryteria ewaluacyjne (trafność i terminowość), - harmonogram naborów wniosków, - działania informacyjne i edukacyjne określone w Planie komunikacji, - budżet LSR, - wskaźniki realizacji LSR.	- podmiot zewnętrzny,	Źródła i zakres danych: - informacje będące w posiadaniu LGD, - informacje przekazane przez Samorząd Województwa i/lub Agencję Płatniczą, - dane pochodzące z ankiet monitorujących, opracowanych przez LGD, a składanych przez beneficjentów pomocy w ramach strategii i grantobiorców,	Ewaluacja on-going (w drugim półroczu 2018 i 2021 r.) oraz ewaluacja ex-post (po zakończeniu wdrażania strategii). Okres pomiaru wyniesie odpowiednio: - od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do 30.06.2018 r. (dla ewaluacji w 2018 r.), - od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do 30.06.2021 r. (dla ewaluacji w 2021 r.), - od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do dnia zakończenia jej wdrażania (dla ewaluacji ex-post.).	- stopień zainteresowania wnioskodawców poszczególnymi naborami wniosków oraz działaniami informacyjno-promocyjnymi LGD, - poziom jakości udzielanego przez biuro doradztwa - weryfikacja czy LGD realizuje swoje zobowiązania w terminach określonych w obowiązujących aktach prawnych

Elementy wdrażania LSR podlegające ewaluacji				
- kryteria ewaluacyjne (skuteczność i trwałość), - harmonogram naborów wniosków, - działania informacyjne i edukacyjne określone w Planie komunikacji, - budżet LSR, - wskaźniki realizacji LSR.	- podmiot zewnętrzny,	Źródła i zakres danych: - informacje będące w posiadaniu LGD, - informacje przekazane przez Samorząd Województwa i/lub Agencję Płatniczą, - dane pochodzące z ankiet monitorujących, opracowanych przez LGD, a składanych przez beneficjentów pomocy w ramach strategii i grantobiorców, - ankiety dotyczące satysfakcji z udzielonego doradztw - dla ewaluacji ex – post	Ewaluacja on-going (w drugim półroczu 2018 i 2021 r.) oraz ewaluacja ex-post (po zakończeniu wdrażania strategii). Okres pomiaru wyniesie odpowiednio: - od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do 30.06.2018 r. (dla ewaluacji w 2018 r.), - od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do 30.06.2021 r. (dla ewaluacji w 2021 r.), - od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do dnia zakończenia jej wdrażania (dla ewaluacji ex-post.).	- stopień wykorzystania budżetu LSR, - stopień osiągnięcia założonych w strategii wskaźników realizacji celów, - stopień spójności tempa osiąganych rezultatów (wskaźników rzeczowych i finansowych) z założeniami LGD, - weryfikacja na ile trwałe są efekty uzyskane w ramach poszczególnych projektów, finansowanych ze środków strategii.

Załącznik nr 3 do LSR - Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu

CEL OGÓLNY	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku													PROW /RPO	
Przedsięwzięcie 1.1.1	liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	15 sztuk	20%	900 000,00	60 sztuk	100%	3 600 000,00	0 sztuk	100%	0,00	75 sztuk	4 500 000,00	PROW	Realizacja LSR
	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	3 sztuki	20%		12 sztuk	100%		0 sztuk	100%		15 sztuk			
Przedsięwzięcie 1.1.2	liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	1 sztuka	33%	150 000,00	2 sztuki	100%	350 000,00	0 sztuk	100%	0,00	3 sztuk	500 000,00	PROW	Realizacja LSR
	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	0 sztuk	0%		1 sztuka	100%		0 sztuk	100%		1 sztuka			
Przedsięwzięcie 1.1.3	Liczba centrów przetwórstwa lokalnego	0 sztuk	0%	0,00	1 sztuka	100%	500 000,00	0 sztuk	100%	0,00	1 sztuka	500 000,00	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.1				1 050 000,00			4 450 000,00			0,00		5 500 000,00		
Razem cel ogólny 1				**1 050 000,00**			**4 450 000,00**			**0,00**		**5 500 000,00**		
Cel ogólny 2														
Cel szczegółowy 2.1 Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rewitalizacja i poprawa estetyki przestrzeni publicznej na obszarze LSR do 2023 roku														
Przedsięwzięcie 2.1.1	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	5 sztuk	25%	875 000,00	15 sztuk	100%	2 625 000,00	0 sztuk	100%	0,00	20	3 500 000,00	PROW	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 2.1.2	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	30 sztuk	85%	8 075 000,00	5 sztuk	100%	1 425 000,00	0 sztuk	100%	0,00	35	9 500 000,00	RPO	Oś 7 RPO
	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	8.500 ha	85%		1.500 ha	100%		0 ha	100%		10.000			
	Długość przebudowanych dróg gminnych	3,3 km	87%		0,5 km	100%		0 km	100%		3,8			
Wskaźniki rezultatu (RPO)	Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów	5.950 osób	85%		1.050 osób	100%		0 osób	100%		7.000		RPO	Oś 7 RPO
Razem cel szczegółowy 2.1				8 950 000,00			4 050 000,00			0,00		13 000 000,00		
Razem cel ogólny 2				**8 950 000,00**			**4 050 000,00**			**0,00**		**13 000 000,00**		

Cel ogólny 3														
Cel szczegółowy 3.1 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku														
Przedsięwzięcie 3.1.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	170 osób	85%	3 230 000,00	30 osób	100%	570 000,00	0 osób	100%	0,00	200 osób	3 800 000,00	RPO	Oś 11 RPO
Wskaźniki rezultatu (RPO)	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukująca pracy po opuszczeniu programu	68 osób	85%		12 osób	100%		0 osób	100%		80 osób			
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	7 osób	90%		1 osoba	100%		0 osób	100%		8 osób			
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna	79 osób	85%		13 osób	100%		0 osób	100%		92 osoby			
Razem cel szczegółowy 3.1				3 230 000,00			570 000,00			0,00		3 800 000,00		
Cel szczegółowy 3.2 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 r.														
Przedsięwzięcie 3.2.1	Liczba wspartych przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych oraz integracyjnych	36 sztuk	30%	180 000,00	84 sztuki	100%	420 000,00	0 sztuk	100%	0,00	120 sztuk	600 000,00	PROW	Realizacja LSR
	Liczba przeprowadzonych szkoleń	12 sztuk	30%		28 sztuk	100%		0 sztuk	100%		40 sztuk			
Przedsięwzięcie 3.2.2	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	60 osobodni	30%	1 000 000,00	100 osobodni	80%	1 700 000,00	40 osobodni	100%	350 000,00	200 osobodni	3 050 000,00	Fundusz wiodący	Koszty bieżące i aktywizacja
	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	150 osobodni	50%		90 osobodni	80%		60 osobodni	100%		300 osobodni			
	Liczba osób/podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	200 osób	50%		200 osób	100%		0 osób	100%		400 osób			
	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	50 sztuk	50%		50 sztuk	100%		0 sztuk	100%		100 sztuk			
	Liczba wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych	3 sztuki	30%		6 sztuk	90%		1 sztuka	100%		10 sztuk			
	Liczba wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR	30 sztuk	30%		60 sztuk	90%		10 sztuk	100%		100 sztuk			
	Liczba stron internetowych LGD	1 sztuka	100%		1 sztuka	100%		1 sztuka	100%		1 sztuka			

Przedsięwzięcie 3.2.3	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1 sztuka	50%	100 000,00	1 sztuka	100%	100 000,00	0 sztuk	100%	0,00	2 sztuki	200 000,00	PROW	Projekty współpracy
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowej	0 sztuk	0%		1 sztuka	100%		0 sztuk	100%		1 sztuka			
	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy, finansowanych w ramach LSR	3 sztuki	40%		3 sztuki	100%		0 sztuk	100%		6 sztuk			
Razem cel szczegółowy 3.2				100 000,00			100 000,00			0,00		3 850 00,00		
Przedsięwzięcie 3.3.1	Liczba wspartych operacji dotyczących działań informacyjno-promocyjnych	12 sztuk	30%	120 000,00	28 sztuk	100%	280 000,00	0 sztuk	100%	0,00	40 sztuk	400 000,00	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 3.3				120 000,00			280 000,00			0,00		400 000,00		
Razem cel ogólny 3				**4 630 000,00**			**3 070 000,00**			**350 000,00**		**8 050 000,00**		
Razem LSR				**14 630 000,00**			**11 570 000,00**			**350 000,00**		**26 550 000,00**		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
												5 500 000,00	**55%**	

Załącznik nr 4 do LSR - Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia tj. realizację operacji w ramach LSR, wdrażanie projektów współpracy, koszty bieżące i aktywizację, a w przypadku LSR współfinansowanych z EFRROW dodatkowo „Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020"

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		PORYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	10 000 000,00	3 800 000,00	9 500 000,00	0,00		**23 300 000,00**
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	200 000,00			0,00		**200 000,00**
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00	0,00	0,00	0,00	3 050 000,00	**3 050 000,00**
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00	0,00	0,00	0,00		
Razem	10 200 000,00	3 800 000,00	9 500 000,00	0,00	3 050 000,00	**26 550 000,00**

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	**4 454 100,00**	**2 545 900,00**		**7 000 000,00**
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	**1 908 900,00**		**1 091 100,00**	**3 000 000,00**
Razem	**6 363 000,00**	**2 545 900,00**	**1 091 100,00**	**10 000 000,00**

Załącznik nr 5 do LSR – Plan komunikacji

LSR na lata 2014–2020 dla LGD Czarnoziem na Soli była przygotowywana przy czynnym udziale lokalnej społeczności. W związku z tym ustalono plan komunikacji, który ma wspomagać nie tylko ten proces, ale również informować o późniejszych działaniach Stowarzyszenia i zachęcać beneficjentów, potencjalnych beneficjentów oraz mieszkańców do korzystania z funduszy europejskich. Podstawą dla jego tworzenia były doświadczenia zdobyte w poprzednim okresie programowania oraz wnioski wyciągnięte z analizy wcześniejszych działań. Z tego powodu skupiono się na dopasowaniu odpowiednich narzędzi komunikacyjnych do potencjalnych adresatów, ponieważ w tym aspekcie pojawiły się największe problemy w poprzednim okresie programowania.

Cele

Wszystkie działania komunikacyjne mają wzbudzić zainteresowanie lokalnej społeczności, zwiększyć świadomość dotyczącą LGD oraz projektów realizowanych ze środków LSR, jak również zmotywować beneficjentów, potencjalnych beneficjentów i mieszkańców do składania własnych wniosków. Dzięki temu zwiększy się liczba realizowanych projektów, co z kolei podniesie atrakcyjność LGD.

Aby ułatwić i usystematyzować pracę oraz ocenić późniejsze efekty działań komunikacyjnych wypracowano cztery cele.

Za cel główny uznano:

Rozpowszechnianie informacji o przeprowadzanych konkursach, zasadach przyznawania pomocy, kryteriach oceny i zasadach wyboru operacji przez LGD.

Wydzielono również cele szczegółowe:

Rozpowszechnianie informacji o funkcjonowaniu i działalności LGD.

Rozpowszechnianie informacji o postępach we wdrażaniu LSR.

Rozpowszechnianie informacji o projektach zrealizowanych ze środków LSR i transfer dobrych praktyk.

Działania komunikacyjne, środki przekazu.

Realizacja planu komunikacji musi opierać się na konkretnych, adekwatnych i zróżnicowanych działaniach, dlatego ustalono szereg czynności, mających doprowadzić do osiągnięcia wyznaczonych celów. Wybrano je po przeanalizowaniu działań komunikacyjnych w poprzednim okresie programowania oraz na podstawie wyników badań przeprowadzonych wśród lokalnej społeczności. Postarano się również, by zmaksymalizować wykorzystanie narzędzi zapewniających komunikację dwustronną, dzięki którym LGD otrzymuje informacje zwrotne od mieszkańców. Dlatego też sporządzane są zestawienia wniosków i sugestii przesyłanych za pośrednictwem strony internetowej, poprzez komentarze na portalach społecznościowych, przedstawiane na spotkaniach informacyjnych oraz przekazywane pracownikom biura LGD. Dodatkowo po spotkaniach i szkoleniach przeprowadzane będą ankiety satysfakcji. Działania komunikacyjne dobrano w taki sposób, by zapewnić dostęp do informacji wszystl mieszkańcom gmin, w tym grupom defaworyzowanym. Przystosowano je do potrzeb wszystkich grup docelowych.

1) Kampania informacyjna – w skład tego działania komunikacyjnego wchodzą zarówno kolportaż ulotek, rozwieszanie plakatów, spotkania z mieszkańcami, jak również artykuły i ogłoszenia w lokalnych mediach: telewizji, radiu, prasie. Wszystkie informacje można też będzie znaleźć na regularnie aktualizowanej stronie internetowej oraz portalach społecznościowych (w tym na stronie – fanpage'u – LGD na Facebooku). Ogłoszenia są wywieszane na tablicach we wszystkich ważnych instytucjach takich jak: Urząd Gminy, Powiatowy Urząd Pracy, Gminny Ośrodek Kultury. Tego typu działania mają bardzo szeroki zasięg i pozwalają na dotarcie do informacji dużemu gronu odbiorców, dzięki czemu wzrośnie poziom zainteresowania LGD i realizowanymi projektami.

Realizowane cele:

- Rozpowszechnianie informacji o przeprowadzanych konkursach, zasadach przyznawania pomocy, kryteriach oceny i zasadach wyboru operacji przez LGD.
- Rozpowszechnianie informacji o funkcjonowaniu i działalności LGD.
- Rozpowszechnianie informacji o postępach we wdrażaniu LSR.
- Rozpowszechnianie informacji o projektach zrealizowanych ze środków LSR i transfer dobrych praktyk.

2) Spotkania **informacyjo-konsultacyjne** – podczas takich spotkań mieszkańcy będą mieli okazję zapoznać się z działalnością LGD oraz wyrazić swoją opinię na temat realizowanych projektów. Taka informacja zwrotna jest szczególnie istotna, gdyż

zapewnia komunikację dwustronną, a dzięki temu może usprawnić funkcjonowanie LGD i realizację LSR. Ewaluacja ze strony lokalnej społeczności zapewni również wiedzę na temat ich potrzeb.

Realizowane cele:

- Rozpowszechnianie informacji o przeprowadzanych konkursach, zasadach przyznawania pomocy, kryteriach oceny i zasadach wyboru operacji przez LGD.
- Rozpowszechnianie informacji o funkcjonowaniu i działalności LGD.
- Rozpowszechnianie informacji o projektach zrealizowanych ze środków LSR i transfer dobrych praktyk.

3) Szkolenia – podobnie jak spotkania, szkolenia są doskonałym przykładem dla komunikacji dwustronnej. Dzięki przeszkoleniu beneficjentów i potencjalnych beneficjentów do LGD wpłyną lepiej przygotowane projekty, co wpłynie na ilość oraz jakość działań realizowanych na obszarze LGD. Z kolei szkolenia dla pracowników biura i **organów LGD** w zakresie oceny wniosków pozwolą na podniesienie kwalifikacji i rzetelności oraz poprawę wizerunku przedstawicieli LGD w kontaktach z mieszkańcami przychodzącymi do biura.

Realizowane cele:

- Rozpowszechnianie informacji o przeprowadzanych konkursach, zasadach przyznawania pomocy, kryteriach oceny i zasadach wyboru operacji przez LGD.

4) Publikacje LGD – przygotowanie biuletynów, w których zawarte będą podstawowe informacje dotyczące kryteriów wyboru oraz zasad oceniania wniosków pozwoli wypromować LGD. Z kolei przygotowanie publikacji podsumowującej liczbę i rodzaj zrealizowanych projektów wzbudzi zaufanie mieszkańców i zachęci ich do zaangażowania się w lokalne działania.

Realizowane cele:

- Rozpowszechnianie informacji o przeprowadzanych konkursach, zasadach przyznawania pomocy, kryteriach oceny i zasadach wyboru operacji przez LGD.
- Rozpowszechnianie informacji o projektach zrealizowanych ze środków LSR i transfer dobrych praktyk).

Opis grup docelowych:

Określono również grupy docelowe planu komunikacji. Należą do niej beneficjenci, potencjalni beneficjenci oraz ogół mieszkańców.

1) Beneficjenci i potencjalni beneficjenci

Beneficjenci to grupa, która już realizowała bądź nadal realizuje projekty dofinansowywane ze środków unijnych. Komunikaty skierowane do tej grupy powinny być sprecyzowane, profesjonalne i motywujące do dalszego zaangażowania.

Z kolei potencjalni beneficjenci to grupa, do której kieruje się najwięcej komunikatów ze względu na możliwości podobne do beneficjentów. Jako że do tej pory nie realizowali projektów unijnych, istotne jest, by dostali odpowiednio zachęcające i jasne informacje, które skłonią ich do złożenia wniosku.

Do tej grupy należą m.in. przedstawiciele sektora publicznego (będą informowani za pomocą wiadomości mailowych, na spotkaniach dedykowanych, na zebraniach rady gmin), lokalni liderzy, organizacje pozarządowe (emisja informacji do sołectw, podczas zebrań dla organizacji pozarządowych), przedsiębiorcy (mailing, foldery informacyjne przesyłane pocztą), członkowie LGD (zebrania, mailing, stworzenie grup roboczych ds. realizacji LSR).

2) Ogół mieszkańców.

W tej grupie znajduje się lokalna społeczność ze wszystkich gmin należących do LGD i to ona jest głównym odbiorcą projektów. To tutaj kreują się postawy i poglądy dotyczące funkcjonowania LGD oraz realizacji LSR. Grupa ta będzie informowana za pomocą mediów lokalnych o szerokim zasięgu, by dotarła do jak najszerszej grupy odbiorców. Ponadto informacje będą umieszczane na lokalnych tablicach informacyjnych.

Z grona wszystkich mieszkańców należy wyróżnić osoby z grup defaworyzowanych, za które uznano osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym, osoby młode, starsze, niepełnosprawne oraz kobiety.

Jakość, ilość oraz adekwatność komunikatów mogą sprawić, że wydźwięk dotyczący LGD i funduszy unijnych będzie pozytywny lub negatywny, co stanowi bardzo istotny czynnik dla całokształtu działań związanych z LSR.

Plan komunikacji z grupami defaworyzowanymi:

Wszyscy mieszkańcy gmin należących do obszaru działania LGD są odbiorcami komunikacji, jednak nie do wszystkich dotrą jednakowe komunikaty. Dlatego też wyznaczono odpowiednie środki przekazu dla poszczególnych grup, żeby ułatwić komunikację między nimi a LGD. Szczególną uwagę należy zwrócić na grupy defaworyzowane, gdyż są to ważni odbiorcy realizowanych projektów unijnych.

Pierwszą grupą defaworyzowaną są osoby młode, czyli do 35 roku życia. Jest to grupa aktywnie korzystająca z mediów, szczególnie z Internetu. Osoby młode bardzo często posiadają konta na portalach społecznościowych, np. na Facebooku, więc zdecydowana większość informacji przeznaczonych dla tej grupy zostanie umieszczona na stronie Stowarzyszenia. Oprócz tego wszystkie komunikaty będą umieszczane na stronie internetowej LGD. Znajdą się tam wiadomości dotyczące działalności LGD, godzin otwarcia biura, realizowanych projektów oraz warunków, które należy spełnić, żeby móc przygotować własny wniosek. Ważne, żeby docierać do jak najszerszej grupy odbiorców i aby jak najszybciej informować ludzi o działalności i możliwościach jakie niesie ze sobą korzystanie z funduszy europejskich, dlatego zostanie podjęta współpraca ze szkołami oraz Samorządami Uczniowskimi. Dla osób, które ukończyły już edukację i mają trudności z odnalezieniem się na rynku pracy, informacje o projektach będą wywieszone w Urzędach Gminy oraz Powiatowych Urzędach Pracy.

W przeciwieństwie do poprzedniej grupy osoby starsze (powyżej 50 roku życia) rzadziej korzystają z Internetu, więc gdyby informacje były umieszczane jedynie na stronie czy Facebooku, to wiele osób z tej grupy niczego by się nie dowiedziało. Mimo to jest to alternatywa dla osób niewychodzących z domu, które potrafią obsługiwać komputer, tablet czy inne urządzenia mobilne umożliwiające korzystanie z Internetu. Komunikaty będą również przekazywane za pośrednictwem ogłoszeń w lokalnej prasie czy rozwieszane na tablicach w urzędach, kościołach oraz na słupach informacyjnych. Ważne, by dotrzeć do miejsc odwiedzanych przez daną grupę, więc informacje pojawią się też w miejscach spotkań kół wiejskich, stowarzyszeń itp. Forma ogłoszeń będzie dostosowana do potrzeb i możliwości osób starszych, co oznacza między innymi odpowiednio dużą i wyraźną czcionkę oraz stonowane kolory plakatów i ulotek.

Podobnie dobrane będą również informacje dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Dla osób niedowidzących przeznaczone będą komunikaty dźwiękowe (np. wiadomości w lokalnym radiu) lub zapisane dużymi czcionkami. Z kolei osoby, którym niepełnosprawność utrudnia poruszanie się mogą skorzystać ze strony internetowej LGD, gdzie na bieżąco wprowadzane są wszystkie aktualizacje. Do tego warto zwrócić uwagę na pozostałe media takie jak telewizja, radio czy prasa, które również pozwolą na zdobywanie informacji bez wychodzenia z domu.

Kobiety mogą zdobywać informacje z mediów, ogłoszeń na tablicach, plakatów i ulotek, istotne jest jednak rozmieszczenie tychże w kluczowych miejscach. Oprócz Urzędów Gminy i Powiatowych Urzędów Pracy warto umieścić ogłoszenia w Gminnych Ośrodkach Kultury, szkołach, przedszkolach czy żłobkach (podczas odprowadzania lub odbierania dzieci z zajęć kobiety mogą zainteresować się jakąś informacją) oraz we wszystkich miejscach w których spotykają się stowarzyszenia i koła.

Z kolei dla osób wykluczonych lub takich, którym grozi wykluczenie społeczne przygotowane zostaną specjalne spotkania informacyjne. Dzięki nim osoby zdobędą wiedzę na temat LGD oraz podejmowanych przez nią działań, zostaną zachęceni do uczestnictwa w lokalnych imprezach, warsztatach i szkoleniach. Wiadomości mogą pozyskać w Powiatowych Urzędach Pracy, Miejskich/Gminnych Ośrodkach Pomocy Społecznej lub podczas Dożynek i innych uroczystości odbywających się na terenach gminy.

Cel komunikacji	Grupa docelowa	Środki przekazu	Wskaźniki pomiaru efektów działań komunikacyjnych	Termin	Opis planowanych efektów do 2023
Rozpowszechnianie informacji o przeprowadzanych konkursach, zasadach przyznawania pomocy, kryteriach oceny i zasadach wyboru operacji przez LGD	- beneficjenci i potencjalni beneficjenci - lokalna społeczność - wszystkie grupy defaworyzowane (osoby młode, starsze, niepełnosprawne, kobiety, osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym) - pracownicy biura LGD	- strona internetowa LGD oraz fanpage na Facebooku - spotkania **informacyjno-konsultacyjne** - kampania informacyjna: plakaty i ulotki - biuletyn LGD - ogłoszenia w urzędach, MOPS-ach, GOK-ach itp. - szkolenia dla beneficjentów, pracowników biura LGD i **organów LGD**	- liczba wejść na stronę internetową i fanpage - liczba spotkań oraz liczba osób przybyłych - liczba rozprowadzonych plakatów i ulotek - liczba wydanych biuletynów LGD - liczba ogłoszeń umieszczonych w urzędach, MOPS-ach, GOK-ach itp. - liczba przeprowadzonych szkoleń	I poł. 2016 II poł. 2016 I poł. 2017 II poł. 2017 I poł. 2018 II poł. 2018 I poł. 2019 II poł. 2019 I poł. 2020 II poł. 2020 I poł. 2021 II poł. 2021 I poł. 2022 II poł. 2022	Efektem działań będzie liczba osób poinformowanych o przeprowadzonych konkursach, zasadach przyznawania pomocy, kryteriach oceny i zasadach wyboru operacji planowana liczba uczestników to 15.000 osób.
Rozpowszechnianie informacji o funkcjonowaniu i działalności LGD	- beneficjenci i potencjalni beneficjenci - lokalna społeczność - wszystkie grupy defaworyzowane	- strona internetowa LGD oraz fanpage na Facebooku - strony internetowe urzędów - ogłoszenia w urzędach, MOPS-ach, GOK-ach itp. - kampania informacyjna: plakaty i ulotki	- liczba wejść na stronę internetową i fanpage - liczba artykułów dotyczących działalności LGD - liczba ogłoszeń umieszczonych w urzędach, MOPS-ach, GOK-ach itp. - liczba rozprowadzonych plakatów i ulotek	II poł. 2016 I poł. 2017 II poł. 2017 I poł. 2018 II poł. 2018 I poł. 2019 II poł. 2019 I poł. 2020 II poł. 2020 I poł. 2021 II poł. 2021 I poł. 2022 II poł. 2022	Efektem działań będzie liczba osób poinformowanych o funkcjonowaniu i działalności LGD planowana liczba odbiorców to 10.000 osób.
Rozpowszechnianie informacji o postępach we wdrażaniu LSR	- beneficjenci i potencjalni beneficjenci - lokalna społeczność - wszystkie grupy defaworyzowane	- strona internetowa LGD oraz fanpage na Facebooku - **spotkania informacyjno-konsultacyjne** - kampania informacyjna: plakaty i ulotki, lokalne media	- liczba wejść na stronę internetową i fanpage - liczba spotkań oraz liczba osób przybyłych - liczba rozprowadzonych plakatów i ulotek oraz liczba ogłoszeń, artykułów zamieszczonych w lokalnych mediach: telewizji, radiu i prasie	I poł. 2017 II poł. 2017 I poł. 2018 II poł. 2018 I poł. 2019 II poł. 2019 I poł. 2020 II poł. 2020 I poł. 2021 II poł. 2021 I poł. 2022 II poł. 2022	Efektem działań będzie liczba osób poinformowanych o postępach we wdrażaniu LSR w ramach spotkań grupy - planowana liczba uczestników to 90 osób.

Rozpowszechnianie informacji o projektach zrealizowanych ze środków LSR i transfer dobrych praktyk	- beneficjenci i potencjalni beneficjenci - lokalna społeczność - wszystkie grupy defaworyzowane	- publikacja LGD - strona internetowa LGD oraz fanpage na Facebooku - **spotkania informacyjo-konsultacyje**	- liczba rozpowszechnionych egzemplarzy - liczba wejść na stronę internetową i fanpage - liczba spotkań oraz liczba osób przybyłych	I poł. 2019 II poł. 2019 I poł. 2020 II poł. 2020 I poł. 2021 II poł. 2021 I poł. 2022 II poł. 2022	Efektem działań będzie liczba osób poinformowanych o zrealizowanych projektach planowana liczba uczestników to 250 osób.

Miejsce realizacji: Wszystkie działania realizowane w ramach planu komunikacji będą odbywały się na obszarze działania Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania Czarnoziem na Soli, natomiast szkolenia będą realizowane również poza obszarem działania Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania Czarnoziem na Soli.

Wskaźniki i planowane efekty

LGD planuje wykorzystać różnorodne środki przekazu i narzędzia komunikacyjne dopasowane do poszczególnych grup odbiorców, w tym do grup defaworyzowanych. Aby zweryfikować cele komunikacji ustalono wskaźniki, dzięki którym będzie można ocenić trafność przeprowadzonych działań i w razie problemów lub niewystarczających efektów dokonać stosownych zmian.

Ustalono także ogólne wskaźniki realizacji planu komunikacji i określono je w następujący sposób:

- ilość osób do których docierają komunikaty emitowane w ramach planu komunikacji (zasięg materiałów drukowanych, zasięg informacji w prasie, liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjnych i szkoleniach) – badany po każdym działaniu zrealizowanym w ramach planu komunikacji i zbiorczo na koniec danego roku kalendarzowego (wskaźnik uznany jest za niezrealizowany w momencie, gdy łączna ilość odbiorców komunikatów w danym roku kalendarzowym nie osiągnie 70% zakładanych w rocznym planie komunikacji wartości).
- badanie zainteresowania środkami dostępnymi w ramach realizacji LSR, mierzony jako łączna wartość składanych projektów w ramach każdego konkursu – badany po zamknięciu każdego konkursu i zbiorczo na koniec danego roku kalendarzowego (wskaźnik uznany jest za niezrealizowany w momencie, gdy łączna kwota wnioskowanej pomocy wszystkich projektodawców w ramach jednego konkursu nie osiągnie 70% dostępnych środków wskazanych w ogłoszeniu o naborze).
- realizacja postanowień umowy ramowej, paragraf 8 – weryfikacja nastąpi według danych na koniec roku 2018 i 2021 (wskaźnik uznany jest za niezrealizowany, jeśli LGD nie osiągnie stopnia realizacji budżetu określonego w umowie ramowej).

Szczegółowe wskaźniki produktu:

- liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD - 200 osobodni,
- liczba osobodni szkoleń dla organów LGD - 300 osobodni,
- liczba **osób/podmiotów**, którym udzielono indywidualnego doradztwa - 400 **osób/podmiotów,**
- liczba spotkań **informacyjno-konsultacyjnych** LGD z mieszkańcami - 100 spotkań.

Szczegółowe wskaźniki rezultatu:

- liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD - 300 osób,
- liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych – 1 000 osób,
- liczba osób zadowolonych ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych przeprowadzonych przez LGD - 700 osób.

Orientacyjny budżet planu komunikacji

Rok	Kwota roczna
2014	0
2015	0
2016	30 000 zł
2017	30 000 zł
2018	15 000 zł
2019	15 000 zł
2020	10 000 zł
2021	3 000 zł
2022	1 000 zł
Suma	104 000

Analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu

LGD postanowiła monitorować przebieg działań komunikacyjnych w ramach planu komunikacji, aby w ten sposób nakłonić mieszkańców do aktywności na każdym etapie okresu programowania. Monitoring polega na bieżącym zbieraniu danych (np. liczba wejść na stronę internetową), wyników badań ankietowych, opinii mieszkańców oraz analizowaniu wskaźników, co pozwala na weryfikację prowadzonych działań komunikacyjnych. Dzięki temu istnieje też możliwość wprowadzenia zmian w harmonogramie planu komunikacji lub wybraniu innych narzędzi, jeśli dotychczasowe działania okażą się nieefektywne.

Pracownicy biura LGD będą na bieżąco analizować dane i udostępniać wyniki na stronie internetowej oraz przedstawiać je podczas spotkań z mieszkańcami. Szczególną uwagę zwrócą na dopasowanie narzędzi do grup docelowych, zwłaszcza wśród grup defaworyzowanych. Jeśli okaże się, że nie zrealizowano wskaźników wyznaczonych na dany etap, zostaną przeprowadzone działania naprawcze: powołany zostanie zespół mający za zadanie odnalezienie problemów i zmianę planu komunikacji poprzez wybór innych działań komunikacyjnych, środków przekazu lub przeniesienie części budżetu. W tym celu przeprowadzone zostaną również spotkania z mieszkańcami, podsumowane ankietami ewaluacyjnymi. Uzyskane informacje posłużą do aktualizacji działań, a w razie potrzeby również innych elementów LSR. W razie konieczności poprawy efektywności planu komunikacji, sugestie zespołu roboczego zostaną przedstawione członkom Zarządu, Komisji Rewizyjnej i pracownikom biura LGD, którzy będą mogli wnieść swoje uwagi i komentarze. Następnie projekt skorygowanego planu zostanie poddany konsultacjom w gronie członków LGD. Za zatwierdzenie zmienionego dokumentu będzie odpowiadał Zarząd LGD.